

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

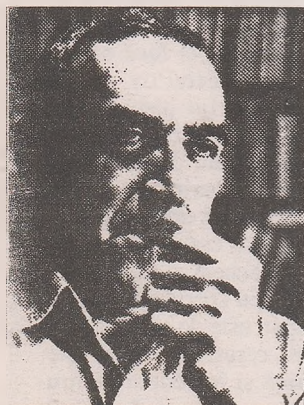
14-20 august 1996
(Anul XXIX)

32

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Ov. S. Crohmălniceanu - 75 de ani

(pag. 12-13)

Monica Lovinescu:

„A fi sau a nu fi... intelectual“

(pag. 7)

Sfînta mare nepăsare

(pag. 3)

Vlaicu Bârna:

*Prin ani
și peste ani cu
Ionel Teodoreanu*

(pag. 10-11)

Nabokov și Lolita sa

(pag. 20-21)

„Reabilitarea“

lui Ion
Antonescu

(pag. 9)

Alain Delon și Olivier Martinez

(pag. 17)

Urnele cu burți
gonflabile

(pag. 2)

Correspondență

din Suedia

de la

Gabriela

Melinescu

(pag. 22)

Negoîtescu

CEVA mai mult de un deceniu - 1966-1977 - a izbutit Ion Negoîtescu să publice constant cărți și articole. O parte din ce a scris cu începere din 1945 a fost tipărit cu mare întârziere (de pildă, majoritatea studiilor despre clasici din *Scriitori moderni* sau cartea despre Eminescu) ori s-a pierdut în arhivele Securității. După ce a semnat scrisoarea de adeziune la mișcarea lui Goma, Negoîtescu a fost practic interzis, iar după ce a emigrat în Germania, cîțiva ani mai târziu, n-a mai putut fi nici măcar citat la bibliografie. Și totuși însemnătatea acțiunii lui critice a fost considerabilă, cu un puternic efect asupra generațiilor postbelice de critici și de poeți.

Este absolut evident că Ion Negoîtescu a fost, pentru oficialitatea comunistă, o prezență nedorită și iritantă. Una din cauze trebuie căutată în caracterul pur estetic al literaturii sale critice. Stindardul esteticului a fost purtat de toți criticii importanți din deceniile 7-9. Dar Negoîtescu a împins esteticul spre estetism și a militat consecvent pentru dezideologizarea criticii. Pînă și puținele lui incursiuni în ideologic au stîrnit proteste, cum ar fi acela legat de declararea drept protolegionară a prozei politice a lui Eminescu. O altă cauză a fost originalitatea atitudinii sale și a gustului său. A început cu o schiță de istorie a literaturii române (în revista clujeană *Tribuna*) care a șocat scara de valori unanim acceptată, scandalizînd pe comentatorii de toate orientările. A sfîrșit prin a fi disident pe față și, chiar dacă a retractat, n-a fost cu adevărat iertat niciodată. În fine, omul însuși nu putea fi tolerat de morala puritană comunistă. Orice ar fi făcut, se așeza de-a curmezișul standardelor etice și estetice ale vremii.

În puritatea ei, critica lui Negoîtescu reprezintă una din marile lecții de aplicare la esența literaturii, într-o epocă de confuzie oficială a criteriilor, în care „culturalul” încerca, pentru a nu știu cîta oară în istoria literaturii noastre, să înece literarul. Poet el însuși, Negoîtescu a comentat cu predilecție poezia, „actualizînd-o” în spiritul modernist al lui Valéry și Pillat. Critica poeziei este mereu la el una intuitivă și hedonistă, bazată pe gust, pe senzație, pe o viziune aproape carnală a limbajului. Indiferent de epoca sau de școala literară de care poeții aparțin, Negoîtescu a văzut în ei contemporaneitatea, fie și fragmentară, iluminarea modernă a unor metafore sau imagini care altora li se păreau învechite sau datate. Nimeni n-a citit poezia română ca el. Critica lui e îmbibată ca un burete de sevă lirică, dar fără poetizare, pasionată și deopotrivă exactă stilistic, făcînd din expresia prozaică un contrapunct la impresia poetică.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăieș

POST-RESTANT

de Constanta
Buzea

Urnele au burți gonflabile

PESTE ani și ani, când regimul Iliescu (inclusiv personajul titular) va fi oale și ulcele, tot va mai rămîne ceva din el: amintirea fantasticei corupții. Despre mărețele vremuri pe care le trăim se va vorbi, probabil, așa cum se vorbește astăzi despre potopul lui Noe, năvălirile hoardelor barbare, ciuma lui Caragea, invazia lăcustelor, foamea din 1907, Sodoma și Gomora. Prima întrebare pe care trebuie să ți-o pui e *cum a fost posibil?* Cum a fost cu puțință ca sub domnia unui comunist care a jurat pe biblia sărăciei și a egalității unii să fie infinit mai bogați decît alții? Ori ca unii, pe cont propriu, să fie mai egali decît toți la un loc?

Cînd a fost Ion Iliescu cinstit? Atunci cînd a promis că va asigura bunăstarea tuturor, sau atunci cînd minte de îngheață apele că o ducem mai bine decît americanii și sîntem mai bogați decît elevietii? Firește, în nici una din aceste împrejurări. Pentru că un ins cu biografia lui (biografie construită de bună voie, și nu desfășurată la voia întîmplării) nu poate să spună adevărul nici măcar în somn. Pentru simplul motiv că adevărurile biografiei lui Ion Iliescu i-ar da insomnii și lui Richard al III-lea.

Cu un astfel de bagaj la pasiv, președintele nu mai are de ales - după cum n-a avut, de altfel, nici o clipă după preluarea, în condițiile știute, a puterii. Singura lui salvare e fuga înainte. Interminabila goană, în speranța că se va debarasa, în acest trap demențial, și de prieteni, și de dușmani. Ce mai contează pentru un astfel de individ amănunte ca omenia, cîntea, ba chiar însăilări de celuloză, precum Constituția? Ce importanță mai are că Ion Iliescu va acumula încă trei, patru sau zece mandate prezidențiale de aici înainte? Ca și Ceaușescu, el nu va ceda puterea decît cu forța. Și - sper să n-am gura spurcată - cu prețul unei băi de sînge.

Destui politicieni au naivitatea să accepte jocul murdar în care îi atrage fostul politruc comunist. Ei se consolează cu gîndul că amicului rușilor trebuie învins la urne. Or, tocmai aici e buba. Urnele au și ele interesele lor. Urnele au și picioare, după cum s-a mai văzut, urnele au burți gonflabile. Nu există, în destule cazuri, nici o legătură cu ceea ce intră în ele și ceea ce iese din ele. Tu votezi un democrat și te pomenești că ai mizat pe ditamai dictatorul.

Problema participării (sau neparticipării) lui Ion Iliescu la alegerile prezidențiale din 1996 trebuie pusă cu toată seriozitatea. Oricum am întoarce lucrurile, el nu mai are nici un drept legal de a participa la cursa pentru Cotroceni. De oriunde am începe numărătoarea: fie din decembrie 1989, fie din mai 1996. Ba chiar din septembrie 1992! În oricare variantă, Ion Iliescu înfruntă riscul de a încălca prevederile constituționale: dacă va fi iarăși ales, el s-ar putea afla în fruntea țării pe o perioadă de *zece ani*, ceea ce e o sfidare flagrantă a tuturor

legilor și actelor referitoare la această chestiune.

Precedentul astfel creat nu ar fi doar periculos, ci de-a dreptul mortal pentru sănătatea națiunii. Ion Iliescu s-ar dovedi astfel un complotist împotriva înseși intereselor poporului român, care a decis, prin adoptarea (aplaudată frenetic, la vremea ei, de către însuși președintele) a Constituției din 1991, ca *nimeni, absolut nimeni* să nu mai dețină funcția supremă în stat mai mult de opt ani. Or, exercitînd acest al *n*-lea mandat, Ion Iliescu riscă să creeze o criză constituțională.

După părerea mea, e tocmai ceea ce, cu cinism, și dorește. Prin 1998, ne vom trezi că, modest cum îl știm, dl. Iliescu își va aduce aminte că a depășit cei opt ani constituționali de cînd se află în fruntea țării și va cere să fie pus în legalitate. Înduioșati de atîta cînte, parlamentarii îi vor face negreșit pe plac. Vor urma discuții, dezbateri, polemici, argumente savante. Iar concluzia va fi că dacă tot a exercitat, pînă în acel moment, patru mandate, de ce să nu i se acorde genialului preșident și șansa de a-l obține pe al cincilea? Ori pe al cincisprezecelea? Sau, mai simplu, de ce n-ar fi el *numit* (că și așa costă alegerile prea mult!) pe viață?! Mai ales că nici n-ar putea fi acuzat că-l imită pe Ceaușescu: acela, în prostia lui, a respins cu trufie propunerea. (Nu avea, bietul, de unde să știe că de ce ți-e scris nu scapi: cu ajutorul dezinteresat al lui Ion Iliescu, Ceaușescu a fost, în cele din urmă, un președinte ales *pînă la moarte*!).

Mai există o șansă ca România să nu recurgă, la un interval atît de scurt, la alte *alegeri retrospective*. E cazul ca juriștii din partidele de opoziție să-și pună inteligențele, abilitatea și bărbăția la lucru. Pentru că aici nu e vorba de o simplă controversă avocățască. E vorba dacă respingem ciuma sau dac dorim să trăim cu ea. Or, prima cedare începe cu ambiguitatea politicianistă și naivitatea prostească a multora că în alegerile din toamnă se va juca cîntit. Nici vorbă. Se va juca porcește. Se va juca la rupere de oase. Pentru că hrăpăreții din jurul lui Iliescu știu prea bine ce pierd. Ei sînt conștienți că dacă nu vor mai rămîne încă patru ani călare pe bogăția țării, există riscul să piardă totul. Spre deosebire de atîția politicieni ai opoziției, pentru ei ciolanul statului e alfa și omega. Învîrtelile, șmecheriile, tîlhăriile lor nu pot fi făcute oricum: e nevoie ca ele să fie protejate de generali de poliție, de securiști abili, de parlamentari fără șira spinării, de funcționari coruptibili, de o televiziune jingoasă, de întreaga șleahță de trupeți anti-tero și de ofiteri slugarnici.

Nu știu dacă acest Urturo Ui de Oltenița, care e Ion Iliescu, mai poate fi oprit. Ce e drept, dacă aruncăm o privire spre candidații propuși de Convenție, nici nu-mi dau seama dacă are cu adevărat rost să încercăm să-l oprim!

AȘ FI preferat să fie o glumă dintre cele negre și vinovate, și aberațiile în exces să țină de lăcomia glumețului, de pofta lui nemărginită de a se amuza. Dar nu este glumă. Vorba autorului: „Nu-ți feri iubito privirea/ Tu nu mai fi de modă veche/ la realitatea așa cum e...” Citez din *Închipuirea*: „Masez la masa tăceri/ Să-n buc din închipuit...” Ce v-aș putea spune eu, nereușind să-mi revin din consternare? Poate, ca să ne înțelegem perfect, ceva de genul: *Masezativă și-n bucată!* (Petelează Ion Lovișteanu, din Cîine ni Mici, dar și din Sînnicola u Mare) ● Ceea ce îmi cereați dv., acum exact un an de zile, cu următoarele cuvinte: „Cineva trebuie să aibă curajul să-mi spună că e o inutilă agonie și că nu așa de ușor se nasc valorile”, și care cuvinte nu le pot înțelege decît ca pe o imensă nedreptate pe care v-o aplicați singură cu dezolantă cruzime, vă rog să mă credeți că nu este deloc ușor de îndeplinit. Mă voi sprijini, cu voia dv., tot pe cuvintele din scrisoare, unde lângă întrebarea *De ce totuși scriu?*, și pe care la un moment dat și-o pun toți cei care țin condeiul în mână, fie ei maeștri, fie ei începători cu har sau fără har, există și răspunsul cel mai potrivit; *Pentru că asta mă înalță în propriii mei ochi și mă face să mă respect...* Boala aceasta de origine divină este fără leac. Textul dv. este o lungă și frumoasă mărturisire, un fragment dintr-un îngrijit jurnal care, într-un context mai larg, al întregului din care l-ați desprins, arată calități de care puteți fi mândră. Nu știu cum erau versurile pe care ani de zile le-ați scris și pe care am înțeles că le-ați abandonat. Proza însă merită s-o serviți în continuare, indiferent dacă nu vă surâde norocul. Sunteți foarte exigentă, dar sunteți și foarte sensibilizată de ideea unui eventual eșec. Vremurile sunt cum sunt, e greu pentru toată lumea, un debut, o plachetă, o carte chiar consistentă nu mai au rezonanța pe care ne-am dori-o. Eu sper ca dv. să nu fi abandonat între timp ceea ce ați început. Proza, repet, este de calitate. Nu aveți nici un motiv real să-mi cereți ceea ce mi-ați cerut. Adevărul este altul decît cel șoptit de teamă. Rezervați-vă speranță și încredere pentru înzestrarea dv. (*Irina Bogdan*, Baia Mare) ● Are poemul parfumul și farmecul unei petreceri de timp în care străbați în lung și-n lat un oraș cu atâtea secrete la vedere cum este Iașiul. Și este poetul bonom, și generos cu sine oferindu-și plăcerea detaliilor și amănuntelor, pas cu pas, privește după privește, fără teama că textul riscă să nu aibă sfârșit. Îți trebuie o dispoziție specială, rarissimă în ziua de azi, nu să scrii ci să citești un astfel de poem. Aplicat în *dulcele târg al ieșilor* (poetul nu folosește majusculele, iar ca semn de punctuație apar doar trei, *punctul, două puncte-le și puncte-puncte*) e la urma urmei un pretext pentru mișcare în spațiul urban, dar și în labirintul sentimentelor, reveriilor diverse, filozofării, balansurilor muzicale ale sufletului între, totuși, ipostazele a ceea ce nu pare să se fi schimbat în fizionomia și spiritul unui oraș. Căci el se schimbă ori ba în funcție numai și numai de subiectul călător, de imaginația cu care-l străbate acesta și cu hotărârea de a-l conserva cîntit în datele lui arhitecturale, poetice, botanice ș.a.m.d. Poemul se scrie ca un jurnal, începe (e un fel de a spune!) în *9 februarie*, (anul nu contează!) și nu se poate sfârși deocamdată. Citez un mic fragment, de găsit în prelungirea zilei de *11 aprilie*: „ar fi trebuit să scriu cuvintele astea ieri/ cînd totul în mine era cald și proaspăt/ dar am viciul de a scrie numai despre amintiri/ am plăcerea crudă de a aștepta ca tot/ ce-mi intră în memorie să se învechească/ să-și sporească parfumul misterios/ să se acopere de neînțeles pînă la a nu mai putea fi descifrat...” și el continuă elegant, sensibil, vindecător, nostalgic. Eu vă pot mărturisi plăcerea mea de înrăit cititor de manuscrise, și vă pot asigura că nu aveți nevoie de vreun sfat colegial. Aproape că știu ce vă mână să compuneți fluid, monoton și corect din punct de vedere liric, acest lung poem, ca și poemele mai scurte. Le considerați a fi *stihuri imperfecte*, dar ce este perfect, la urma urmei? Mie mi se par materia utilă în succesul unei terapii speciale prin care nu se vindecă ci se întreține o stare dulce-chinuitoare prin inspirație, prin liniștea cuvintelor. (*Matei-Cristian Daniel*, Iași).

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

Sfînta mare nepăsare

SUNT țări în Europa unde învingătoarea Romă și-a pus temeinic pecetea civiliza-toare, înălțînd orașe întregi, poduri, viaducte, caste și unde nimic din această covîrșitoare moștenire nu este lăsat la voia întîmplării. Luate sub ocrotirea statului, cercetate în amănunțime, reconstituite parțial sau renovate, după caz, aceste monumente devin, pentru laicul turist al zilelor noastre, ținta unor adevărate pelerinaje. Investițiile pentru întreținerea lor, uriașe uneori, s-au dovedit a fi mai mult decît profitabile pe termen lung, aducînd țării respective valută forte și faimă. Așa se întîmplă, de pildă, în Spania: orașe precum Segovia și Mérida sau ansambluri arhitectonice (a se vedea Itálica, lîngă Sevilla, urbe ridicată pentru a adăposti soldații romani răniți într-unul din războaiele cu Cartagina și unde s-a născut Traianus) au fost declarate „patrimonio de Humanidad”.

În alte părți ale continentului, mai puțin bogate în astfel de vestigii, simpli amatori de antichități, urmați în secolul nostru de arheologi și istorici de artă, au străbătut lumea mediteraneană achiziționînd fragmente de temple, sute de statui, busturi, metope, stele funerare, sarcofage și au izbutit să organizeze muzee cu o infinită varietate de exponate care ilustrează culturile egipteană, greacă, etruscă, romană. Desigur, ar fi de amintit, la acest capitol, numele multor muzee celebre din Anglia, Germania, Rusia, dar am prefera să cităm doar Glyptoteca din Copenhaga. Acolo, într-un spațiu amenajat după criterii funcționale, moderne, în sălile orînduite în jurul unei sere cu palmieri și plante tropicale, cu fîntîni

arteziene ce împrăștează aerul, se află expuse, cum le place danezilor să sublinieze, doar opere de artă cumpărate de stat sau de diverși colecționari. Cumpărate și nu însușite prin metode mai mult sau mai puțin ortodoxe. Aproape zilnic, zeci de elevi și studenți, așezați direct pe podea, se străduiesc să reproducă, în mapele lor, gesturile, surîsul, fizionomia atîtor personaje ilustre sau anonime, învățînd să-și cizeleze gustul la școala artei adevărate.

Iar în locurile unde aceste urme ale anti-chității clasice sunt „rara avis”, ca în pusta maghiară, ele sunt semnalizate de-a lungul șoselelor repetat, obsesiv, precum reclamele la televizor, pentru ca toată lumea să afle că, și pe acolo, au trecut cohortele romane.

SILA noi? Noi suntem de o dezarmantă și deconcertantă „originalitate” și în acest domeniu. Să luăm, de exemplu, spațiul dobrogean. Orice liceean știe că, pe malul Pontului Euxin, grecii au ridicat cetăți încă din secolele VIII și VII î.e.n. Dar nimeni, absolut nimeni, nu simte nici o responsabilitate față de venerabilele ruine. An de an Histria este tot mai sufocată de buruieni, cu inscripțiile tot mai deteriorate. Cele cîteva bare care protejau cîndva unele incinte de năvala vizitatorilor, mîncate azi de rugină și îndoite de brațe fortoase, ce n-au uitat apoi să-și nemurească numele pe lespezile zidurilor, par patetice simboluri ale neputinței și inutilității. Asini placizi pasc smocuri îngălbenite de iarbă dintre dalele milenare, lăsîndu-și apoi, ici-colo, semnele rotunde, maronii ale digestiei. Din

mozaicuri, - se mai pot vedea tonurile lor calde, brune -, n-au mai rămas decît două mici fragmente. De ce ar trebui oare să-i pese cuiva (și cui anume?) că pașii vizitatorilor sau copitele asinilor, ploaia, vîntul, zăpada au distrus deja chenarele, mîncînd din desenul propriu-zis? Așa cum își leapădă șerpii Histriei pielea devenită incomodă, așa ne lepădăm și noi de responsabilități. Dacă n-avem bani de ce să avem inițiativă și spirit civic? De ce un profesor cu o grupă, două, de studenți ar face acolo, vara, practică și ar munci să strîngă mizeriile, să rescrie tăblițele indicatoare, să îndrepte și să vopsească barele de protecție? Pentru asta ar fi oare necesare aprobarea guvernului și fonduri de milioane obținute, în următoarele decenii, eventual, de la comisii și comitete fantomă? Dar de ce să ne complicăm? Cum a durat milenii, păstrînd între ziduri orașul elen, pe cel roman și apoi pe cel bizantin, o să mai reziste ea, Histria, cîteva ani încă, pînă cînd un musulman sau un frate creștin va trînti lîngă coasta ei un băruleț, un Night Club sau poate chiar un cazinou. Locul e de tot romantic și promite senzații tari celor ce s-ar aventura, a doua zi după distracții, pe potecile prăfoase unde lenevesc șerpi sau pe mica plajă stîlcoasă de unde se poate urmări cum alunecoasele și unduitoarele reptile de apă vînează guvizi sau cum se luptă cu valurile, ca să ajungă pe țărm, cîte un pui de broască testoasă.

SI DE CE să ne complexăm că, la muzeul Prado, ansamblul pictural cel mai vechi îl constituie fragmente din picturile care decora o biserică mozarabă din secolul al XII-lea? Doar avem și noi descoperite, numai în Constanța, urmele a patru bazine, cea mai veche datînd din secolul V! Dar, nici nu se putea altfel, partea care a mai rămas în picioare este supusă unei rapide și progresive deteriorări. Iar la martirionul de la Niculițel, unde au fost descoperite osemintele cîtorva martiri din epoca de început a creștinismului, se poate ajunge numai după mai multe „încercări”, ca în basmele lui Ispirescu. Se trece mai întîi o gîrlă, apoi se pășește cu mare grijă pe o pajiște smălțuită cu găinaț și, în cele din urmă, se coboară, printre orătării cotcodăcitoare, pe coate, în genunchi, pe fund - „à la guerre comme à la guerre” - pe toboganul de lut, pînă la nivelul criptei.

În alte locuri, cetatea de la Histria, bisericile paleo-creștine, martirionul de la Niculițel ar fi constituit obiective turistice de primă importanță, trecute în elegante și mult răsfoite cataloage și pliante. La noi se risipesc în patru vînturi, așa cum s-au risipit aștea și aștea alte documente de istorie veche și medievală.

Mai avem însă o speranță: poate vin niscaiva elevi americani și, cum ne-au făcut curat prin parcuri, poate se îndură și ne pun ordine și-n monumente... Dar ce ne facem cu proto-croniștii? Vor îndura ei o asemenea ocară?

Mădălina Nicolau

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Antisemitism

ANTISEMITISMUL se ivește periodic și irațional, fără să asculte, aparent, de alte legi decît de cele ale naturii - specifice furtunilor, inundațiilor sau cutremurelor. Dar, dacă îl examinăm mai îndeaproape, observăm că la fiecare zuguduire socială, în fiecare moment de dezorientare, el reappare - virulent, neobosit, cu forțe noi, ca și cum pînă atunci ar fi stat ascuns sub pămînt. În România ultimului deceniu de ceaușism și în cei șase ani de post-decembrism, antisemitismul și-a făcut o nouă apariție, cu limbaj cîteodată schimbat, dar cu fondul resentimentar la fel de viu, ca și cum ceea ce s-a întîmplat în Europa în ultimele șapte decenii nu l-ar fi învățat nimic.

În nesfîrșitele dispute pe această temă, mi se pare ciudată absența unui argument hotărîtor: e vorba de numărul scriitorilor evrei ce au îmbogățit patrimoniul universal. La o primă și superficială privire asupra cărților din secolul nostru ce ne-au transformat, influențat ori doar mîngîiat conștiința, lista de nume se compune de la sine, un nume chemîndu-l pe altul. Și astfel:

Marcel Proust, Fernando Pessoa, Franz Kafka, Boris Pasternak, Italo Svevo, Max Jacob, Elias Canetti, Isaak Babel, Stefan Zweig, Norman Mailer, Arthur Koestler, Șalom Alehem, Arthur Miller, Joseph Kessel, Albert Cohen,

Claude Vigée, Albert Maltz, Ștefan Heim, Lion Feuchtwanger, Lillian Helman, Patrick Süskind, Tillie Olsen, Saul Bellow, Philip Roth, Isaac Singer, Allan Ginsberg etc, etc, am mai putea adăuga încă o sută. Ce reprezintă această înșiruire de nume cu aspect de poem în proză? Nimic altceva decît argumentul suprem împotri-va antisemitismului. Nici un alt popor n-a oferit civilizației secolului XX un florilegiu spiritual de asemenea calibru; dacă i-am adăuga și pe savanții, pe filozofii, pe actorii și pe muzicienii de origine semită, lista ar deveni copleșitoare.

Scriitorii mai sus amintiți au scris în limbi diferite (de la engleză, franceză și portugheză la italiană, germană, rusă și idiș); ei au avut diferite stiluri și viziuni asupra lumii; au fost tragici sau comici, religioși sau liber-cugetători. Îi unește însă valoarea literară indiscutabilă, numărul de carate purtat de numele lor, contribuția la construirea orizontului cultural european.

Oricare argument istoric, etic ori teologic în favoarea toleranței pălește în fața celui estetic - simplu și pragmatic în același timp: fără numele de mai sus, modelul european de civilizație ar fi imposibil de imaginat. Se mai poate adăuga ceva? E o listă care se dispensează de orice comentariu.

Ultimul I. Negoîtescu

I. NEGOÎTESCU a trăit solitar și neînțeles în societatea românească. Avea o existență estetizată, incompatibilă cu grosolănia forțată la care fuseseră condamnați românii de ocupanții sovietici. Era lipsit de nerăbdarea indecentă de-a se afirma, și aceasta tocmai în mijlocul vieții literare, spațiu al ambiției duse până la isterie. Ținea la identitatea lui de homosexual într-o țară încă pudică, refractară la experiențe fără legătură cu scopurile naturii.

Simțindu-se iremediabil străin în lumea în care se născuse, a încercat de mai multe ori să se sinucidă. O dată în perioada adolescenței, din cauza lipsei de comunicare cu părinții. Altădată, în 1961, ca deținut politic („voiam să le «fac figura» tartorilor mei și să distrug obiectul plăcerii lor sadice”). Altădată în 23 august 1974 (zi aleasă simbolic), în semn de protest față de cenzura care nu-i permitea să-și publice cărțile. Și altădată în 1977, după ce se solidarizase cu Paul Goma și fusese anchetat într-un mod brutal și umilitor de Securitate.

Dar nici sinuciderea nu și-a asumat-o până la capăt. Sinuciderea presupune o tehnică și o eficiență de ordin practic pe care nu le-a avut niciodată. În copilărie i-au lipsit jucăriile, care sunt, cum singur explică, o bună „școală a mâinilor”. Măinile sale nu știau decât să întoarcă filele cărților sau să se dedea, în întunericul sălilor de cinematograful, unor atingeri perverse.

În postura de critic literar, făcea impresia unui căzut din Lună. Nu ținea seama de țesătura de prejudecăți și interese din cauza căreia ierarhia de valori literare părea de neclintit. Dădea verdicte care contrariu. Se lăsa condus, cel mai adesea, de dorința de a trăi un moment de beatitudine estetică, așa cum toxicomanul nu vrea decât să-și ia rația de drog. Drept urmare, uneori, în lipsă de altceva, câte un text slab îi servea drept motiv pentru căderea în transă. Îubea atât de mult profunzimile încât le inventa.

Visul lui - dacă ar fi avut mulți bani - ar fi fost să citească numai cărți virgine, nici măcar răsfoite de alții înaintea sa. Plictisit de antumele lui

I. Negoîtescu, *Straja dragonilor*, ediție îngrijită și prefată de Ion Vartic, epilog de Ana Mureșanu, Cluj, Biblioteca Apostrof, 1994. 224 p., 2300 lei.

Eminescu, frecventate de o lume pestriță, ca Cișmigiul vara, s-a refugiat în păduroasele postume. Cartea sa despre poezia eminesciană a șocat, prin intensitatea paroxistică a trăirii critice. Lectura întreprinsă de I. Negoîtescu părea una dintre acele experiențe după care experimentatorul se trezește cu părul alb. (În anii studenției mele, aflând că mie și colegilor mei ne place cartea lui I. Negoîtescu, Eugen Simion ne-a atras atenția - de la catedră - că o asemenea carte nu poate să placă decât coafzelor. Ce frumos ar fi să existe asemenea coafeze!)

Proiectul de istorie a literaturii române pe care I. Negoîtescu l-a publicat în 1968 a provocat controverse patetice, dar istoria propriu-zisă a aterizat în România abia în 1991, ca un balon dezumflat, fiind mai mult un colaj de articole decât o sinteză. Vechea obsesie a comentatorilor legată de desconsiderarea de către I. Negoîtescu a literaturii noastre vechi a rămas, în aceste condiții, aproape fără obiect. Leneș și - biografic - nepunc-

tual, I. Negoîtescu n-a putut duce la bun sfârșit proiectul genial între-văzut într-un moment de inspirație. (Dar pagini critice de o mare densitate se găsesc, bineînțeles, în volumul apărut.)

I. Negoîtescu s-a născut la 10 august 1921, la Cluj, și a murit la 6 februarie 1993, la München. Dacă ar fi trăit, ar fi avut acum, exact 75 de ani. Istoria literaturii, probabil, tot n-ar fi terminat-o, dar prezența sa (în România sau în Germania, nu are importanță) ar fi contat foarte mult pentru cultura română, care duce lipsă în momentul de față de spirite aristocratice (nu de snobi, ci de spirite aristocratice).

Ne putem consola citind și recitind *Straja dragonilor*, adică două capitole din autobiografia la care I. Negoîtescu a lucrat febril în ultimii ani de viață, fără s-o termine (de fapt, fără să ajungă măcar la mijlocul ei). Este o carte, un început de carte care ne aduce aminte, ca un diapazon, de sunetul mării literaturii. I. Negoîtescu vorbește despre sine cu o sinceritate rar întâlnită la noi. Nu este vorba de sinceritate frustră, ci de una cucerită prin cultură și prin experiența scrisului. O sinceritate a bătrâneții, plină de farmec.

Afirmam, după prima lectură a cărții, că, divulgându-și cele mai intime dorințe și plăceri, I. Negoîtescu are ne-ruşinarea unui cadavru care stă cu picioarele desfăcute pe masa de disecție. Revin acum, după a doua lectură, și susțin că are mai ouând nepăsarea unei statui. A unei statui pe care o putem contempla de jur-împrejur, fără jenă, întrucât nuditatea ei beneficiază de imunitate artistică.

TOTUL este frumos în autobiografia lui I. Negoîtescu, chiar și ceea ce este urât. Autorul a ridicat relatarea la alt nivel decât cel cu care ne-au obișnuit atâția autori de memorii și jurnale. Având o mare miză estetică, scrierea sa ne obligă să o citim într-un registru al trăirilor înalte. Cititorul animat exclusiv de o curiozitate prozaică se simte dezamăgit și o abandonează (așa cum abandonează obsedatul sexual o carte de Freud).

Singura parte ternă este aceea în care I. Negoîtescu face genealogia familiei sale. Nume care nu ne spun nimic sunt inventariate cu o conștiințiozitate neobosită și - inevitabil - plictisitoare. Și totuși chiar și această parte se dovedește până la urmă a fi scrisă cu un frison care ni se transmite. Înțelegem că scriitorul, alertat de presimțirea morții, vrea să salveze (în sensul dat acestui cuvânt de operatorii de la computere) tot ce-și mai aduce aminte despre ascendenții săi.

În general, însă, autobiografia se impune ca un text literar de mare va-

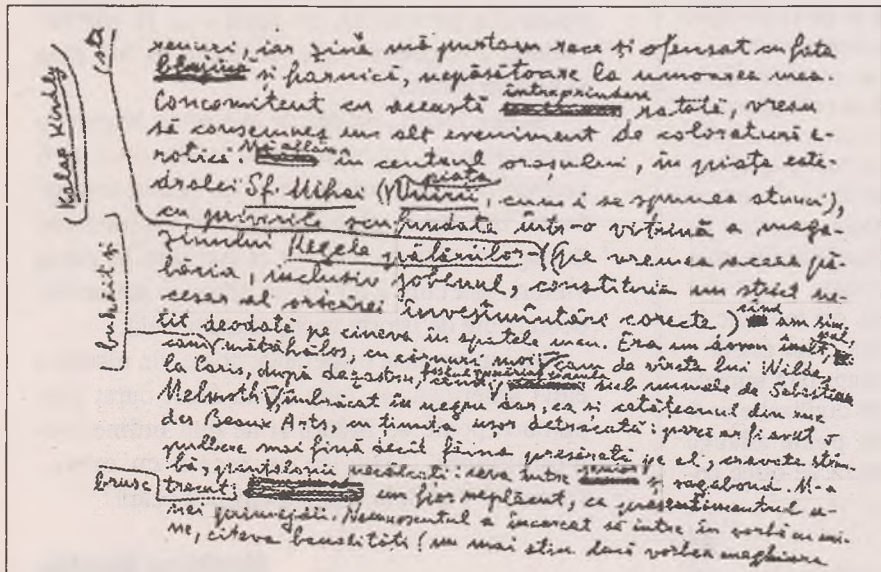
loare. Nu numai prin sinceritatea elaborată și radicală, despre care vorbeam, și care constituie o noutate în literatura română, ci și prin ampla desfășurare de nuanțe ale trăirilor afective, comparabilă cu aceea din *În căutarea timpului pierdut*. Dacă vrem să ne limităm la un singur exemplu, ne putem referi la scena - antologică - a pregătirilor pe care le face mama copilului I. Negoîtescu pentru a participa la un bal. Copilul se transformă atunci într-un straniu Pygmalion, vag incestuos, care își creează vestimentar mama:

„Balul, rochiile acestea mă surescituau la culme. Trăiam un vis aievea. Tot ce văzusem prin filme ajunsese acum la îndemâna mea. *Traviata* și *Bal mascat* fără cortina care subliniază și demistifică iluzia, înlocuită cu realitatea imediată, în mijlocul căreia se afla mama. În timpul probelor îmi dădeam mereu părerea, perfecționist cum nu semai poate, fascinat că urmăresc modul în care, sub ochii mei, prind contur cele două rochii, una de voal roz, cu volănele la poale, alta simplă și dreaptă, de dantelă neagră. De la alegerea modelelor, în reviste de modă franțuzești, până la detaliile lucrării, începeam de la o zi la alta să mă comport în expert, ferm convins că ajutorul meu va contribui ca mama să fie cucoana cea mai elegantă la bal. Eram atât de băgăreț, încât croitoreasa, inoportunată și agasată, s-a văzut nevoită să protesteze, așa că maică-mea mă pune și ea din când în când la punct, deși cred că amestecul meu exaltat și precoce o flata.”

I. Negoîtescu ar fi meritat să obțină de la Dumnezeu o scutire de moarte fie și numai pentru a termina această extraordinară autobiografie.

Cartea are și o prefată pe măsură semnată de competentul și rafinatul filolog Ion Vartic (angajat de mai mulți ani, într-o muncă grea, îndeplinită cu grație, de punere în valoare a arhivelor literaturii române). Datorită lui (și, bineînțeles, Martei Petreu, care a avut inițiativa publicării autobiografiei, ni se oferă prilejul de a-l cunoaște pe ultimul I. Negoîtescu.

Ultimul I. Negoîtescu este cel care ne face să regretăm cel mai mult că scriitorul - care acum ar fi avut 75 de ani - nu mai este printre noi.

Moralistul socratic

ÎN VEACUL nostru, conceptul de om a fost supus mai multor revizui, care l-au clătinat, l-au împins către îndoiala de sine, o îndoială cu atât mai gravă cu cât prezintă o față teoretică și una pragmatică. Pe de o parte, s-a manifestat o concepție antiumanistă sub chipul științei fără subiect, al gândirii anonime, al teoreticului fără identitate, spre a ne folosi de terminologia structuralistă. În această perspectivă, omul socratic, cel întemeiat pe cunoaștere, voință și pe dreptul deciziei, apare desuet. Personalitatea este înlocuită cu impersonalitatea. Gândirea ar fi irevocabil anonimă, în cadrele unui limbaj epocal. Atari concluzii sînt susținute de operele de prestigiu ale unor Lévy-Strauss, Lacan, Dumézil, Michel Foucault ș.a. Ca precursor al procesului antisocratic ar putea fi evocat Nietzsche, care îl blama pe filosoful antic în calitate sa de „om teoretic”, ce ar fi subminat tragedia și ar fi blocat „entuziasmul” artistic. În treacă fie spus, maestrul lui Platon a incorporat tragedia prin însuși destinul său și l-a asumat pe Dionysos în chiar momentul în care s-a supus verdictului atenienilor incompreensivi... Pe de altă parte (și, firește, pe un alt palier moral), imaginea omului a fost agresată de propaganda marxist-leninistă, ca și de praxisul comunismului, care nutreau pretenția sacrilegă de-a asigura „descătușarea definitivă” și „perfecțiunea” ființei umane, prin uzurparea unei viziuni teologice. O religie răsturnată cu capul în jos însă nu poate fi decît o religie falimentară. Formal, omului i se acorda prețuirea maximă. „Omul, cel mai prețios capital”, proclama, cu sîngeroasă fățarnicie, Stalin. În realitate, acesta era batjocorit nu doar prin supraveghere polițienească, întemnițare, înfometare, mizerie plurivalentă, ci și prin minciuna devenită normă pedagogică, obligație legală, altar de închinăciune zilnică. Regimul comunist l-a îndepărtat pe om de postura sa lucidă, autoanalitică, de funcția sa de ființă axiologică. Dictionului „Cunoaște-te pe tine însuți” i-a luat locul porunca subînțeleasă de-a cunoaște exclusiv ideologia dogmatică. Mai bine zis, de-a se subordona meandrelor acesteia, transpuse în așa numita „linie” a partidului unic. Valorile care ne alcătuiesc spiritualitatea au fost edictate de putere, în direcția intereselor sale înguste, prin hulirea, contrafacerea și interzicerea celorlalte. Noțiunea de om s-a văzut, prin urmare, dublu eclipsată, atât în virtutea unei doctrine stabilite pe ideea de violență, cît și prin aplicarea ei, soldată cu cele mai numeroase sacrificii de vieți omenești și cu cele mai mari traume în sfera spiritului din cîte au fost cunoscute vreodată.

Iată de ce cartea lui Petru Creția, intitulată *Luminile și umbrele sufletului*, dedicată reabilitării fapturii umane, prin întoarcerea ei către sine, are, acum, o eclatantă semnificație. Pornind, socratic, de la „exercițiul introspectiv”, autorul se bizuie pe gândul pascalian al omului ca o „ființă complexă”, al cărei suflet din adîncimi „este un amestec de lumini și de umbre, de puteri și de nevolnicii, de avînturi și de stagnări” (de pus în paralel aceste cuvinte cu următoarele, din *Pensées*: „Judecător a toate, rămă-nă-tîngă, depozitar al adevărului, cloacă de incertitudine și de eroare, glorie și rebut al universului”). Or, această complexitate reprezintă deopotrivă sorgintea

binelui și a răului. Potentarea celui dintîi și descurajarea celui de-al doilea devin cu puțință grație împrejurării că fapturna omenească nu e „indescifrabilă”. Că ea poate fi citită, cunoscută. Act gno-seologic, scrierea lui Petru Creția e „o înșiruire de gânduri despre cîteva dintre componentele fundamentale ale omene-scului”. Însă, totodată, se dorește și „o călăuză către adevărul despre noi înșine, pe un drum la fel de greu de deslușit ca acela din *Zona* lui Tarkovski”. Evident, scopul cognitiv îl prevede pe cel călăuzitor. Dar ultimul precumpănește, dat fiind contextul în care scrie autorul, cel al unei convalescențe morale a societății, urmînd unei cumplite maladii, mai exact unei rătăcirii care a perturbat funcțiile noastre de (auto) cunoaștere. Rătăcire ce a sporit, considerabil și amenințător, deruta omului care, nefiind în mod absolut, după cum spunea același Pascal, nici înger, nici fiară, poate ca, atunci cînd vrea să pară înger, să fie fiară. Se putea o mai limpede aluzie premonitoare la experiența „orînduirii socialismului victorios”? Nu credem a greși, socotind că Petru Creția, cărturarul marcat de o demnitate academică și de un curaj civic încă din anii „epocii de aur”, țintește în primul rînd a spulbera o asemenea infernală confuzie.

De aci metoda d-sale plină de tact, nu o dată de-a dreptul maieutică. Scriitorul se apropie de cititorul său la modul cel mai preventiv, specificînd că analizele ce le practică nu vin de la cineva ce s-ar supraordona acestuia: „Orice om întreg la minte și întreg la suflet ar putea să scrie o carte asemănătoare, dacă a trăit și a pătimit destul, dacă a învățat ceva din ceea ce a trăit și a pătimit, din ceea ce a făcut sau nu i-a fost dat să facă”. De asemenea îi are în vedere pe cei care nu simt nevoia expresă de a înțelege ce se petrece cu ei, într-o vreme în care imixtiunile pseudoexplicative, provenind din instanțele ideologice, au abundat: „Nimeni nu poate fi blamat dacă nu vrea să știe din ce e făcută durerea și bucuria de a trăi, sau vrednicia de a fi om”. Mustarea, după cum vedem, e ușoară ca o adiere. Destinatarul de căpetenie nu este reprezentantul elitei, ci, dimpotrivă, insul din masa necunoscuților care a păstrat „sensul august” al umanului: „Pentru cei neștiuți și uitați și pierduți în lutul orb și risipiți prin veacuri, dar care au fost sarea pămîntului și care au purtat pe umerii lor binele lumii sînt scrise rîndurile acestea”, ține a preciza Petru Creția. De unde decurge formula lor oscilînd între eseu și parabolă, între confesiune și lecție, interesîndu-i desigur, în principiu, pe „cei mulți”, dar, de facto, pe lectorii atinși de acel *amor intellectualis* ce-l însufletește pe autorul psihopomp. Căci și intelectualii avizați încearcă nevoia de-a se umili, de-a coborî la rădăcinile profunde ale ființei, spre a se recunoaște exponenți „ai unui bine necontingent, martori ai acelei părți a omene-scului pe care, printre altele rele și printre atîția răi, sîntem înclinați prea adesea s-o uităm”...

Trecînd peste unele - explicabile, dat fiind obiectivul vizat - pasaje de descriere popularizatoare, de recapitulare instructivă, simplificatoare, aceștia pot găsi disocieri de finețe, pulsații ale ineditului, într-un stil radiant, izvorînd nu numai din căldura sufletească, ci și din ascuțimea unei minți mereu orientate speculativ. De remarcat subtilitatea cu care Petru Creția izbutește a se referi la actualitățile obștii noastre mutilate, fără a recurge la pamflet, prin sugestiile în-văluitoare ale instrumentului generaliza-

tor. Deoarece a calomnia înseamnă a răspîndi un neadevăr, „calomniatorul se situează în ierarhia morală mai jos decît denunțatorul, pentru că acesta măcar spune despre tine ceva adevărat și care, privit cu alt ochi decît acela al instanței represive, poate fi chiar nobil(...) Tur-nătorul descoperă, calomniatorul inven-tează”. Pentru a-și face treaba, ultimul montează un adevărat epos al meschi-năriei: „această subspecie de ticălos are nevoie de un spațiu de rezonanță. Une-ori îl găsește deja existînd, dat fiind că, dintr-un motiv ori altul, ești impopular, rău văzut de cei mulți sau de cei puțini, potrivnic unei mentalități sau unui curent de opinie, eligibil pentru rolul de țap ispășitor. Cînd acest spațiu lipsește, are grijă să-l creeze el, răspîndind dis-cret zvonuri, făcînd insinuări prealabile, răstălmăcind faptele sau scopurile, atri-buind intenții oculte, lăsînd să se înțe-leagă că ai afilieri suspecte, că ți-ai fal-sificat trecutul etc.”. Desigur, spre a-și acredita defăimarea, ipochimenul cu pricina trebuie să-și compună o figură măcar onorabilă, dacă nu chiar una de „mînuitor al țării”, de „sacerdot al virtu-ților civice”. Însă nu doar un individ poate fi compromis prin calomnie, ci și o idee, un proiect social, un ideal. În faza de trecere de la un regim autoritar-represiv la altul liberalizat, „toate ele-mentele conservatoare concură în com-promiterea noii stări de lucruri, azvîrlînd pe piață șarjă după șarjă de calomnii bine calculate”. Profitînd de strîmto-rările tranziției, cei interesați inculcă so-cietății aflate în suferință explicații strîmbe. Succesul lor e favorizat de go-lurile de memorie ce rezultă, ca un mij-loc de apărare, din frustrările îndelun-gate, ca și de o atomizare a conștiinței, comparabilă cu cea pe care Hannah Arendt o considera caracteristică pentru societățile totalitare: „Receptivitatea la acest tip de discreditare provine din fa-ptul că relele trecute sînt uitate, iar relele prezente nu sînt comparate cu ele, ci trăite și gîndite în sine, izolate de binele

de azi și rupte de orice perspectivă de mai bine”. Reușita calomniei? Se clă-dește, în opinia autorului, pe două pos-tulate. Unul a căpătat expresie în veacul al XVIII-lea, în Franța: „Calomniati, ca-lomniati, tot va rămîne ceva”, celălalt apare în proverbul cvasiuniversal: „Nu iese fum fără foc”. Rezultatul e oribil: „poți să fii tu Arhanghelul Mihail și tot se găsește unul care să spună că ți-ai vîndut sabia de foc la meza și o mie care să-l creadă”. Azi, la noi, există un Codrul Vlăsiei nu doar al jafului, ci și al calomniei, discreditarea devenind una-nimă într-o mixtură de oameni cinștiți și de netrebniți. Astfel oamenii de treabă riscă a rămîne cu reputația terfelită pe veci, pe cînd cei răi urmează calea tică-loșiei fără a-și fi pierdut onoarea pe care n-o aveau! Și această observație de bun simț, în care converg cele de mai sus, precum într-un nucleu arzător, de natură istorică, ce nu putea lipsi unor asemenea pagini de abstragere și deopotrivă de implicare, de ascensiune filosofică și deopotrivă de descensiune îndrumătoare: „Și ai mai zice că există un mijloc lesnicios de a-i identifica pe calomnia-tori: defăimătorii de azi sînt laudătorii de ieri, autorii de omagii și de proslăviri, apologetii, turiferarii. Cum mint acum de rău, mințeau atunci de bine despre cel atotputernic, lingușindu-l cu vorbe meșteșugite și frumoase, ca să le fie bine lor. Însă duhul obștii nu-și face so-coteala asta”. Nimic mai adevărat, inclu-siv referirea la duhul nepăsător al obștii!

Erudit de prim rang, moralist socratic de autoritate, Petru Creția este - opi-nie pe care am exprimat-o mai demult și pe care ne-o asumăm în continuare - și unul din cei mai profunzi poeți ai noștri din prezent, care, cînd nu se rostește în stih, își înmoaie aripa în apa scînteietor densă a prozei sale de orice natură. Căci moralismul său e visător și vibratil, vi-zionar, luminînd în temeiul principiului exprimat că „doar lumina știe că este lu-mina unei taine”.

INSTITUTUL EUROPEAN

În colecția *Texte de frontieră*

D. G. Danielopol

JURNAL PARIZIAN
DOCUMENTE CONFIDENȚIALE

Ediție îngrijită de

Valeriu Florin Dobrinescu și Nicolae Niculescu

Dumitru G. Danielopol (expert financiar) a fost se-cretar general al delegației României la forumul păcii din capitala Franței (1946).

Stabilit ulterior în S.U.A. a lucrat cu precădere pentru Casa Albă, con-tribuind prin campanii de presă la alegerea președinților americani Richard Nixon și Ronald Reagan.

Jurnalul parizian oferă soluții sau răspunsuri la chestiuni care s-au decis (cele mai multe dintre ele) în spatele ușilor închise. La Paris (în anii 1946-1947), chestiunile economico-financiare, deși aparent ana-lizate de comisii specializate, au fost decise în final de Consiliul Miniș-trilor de Externe ai Marilor Puteri. Politicul a intervenit decisiv în aceste probleme, exploatarea economică a României făcîndu-se sub ochii și neputința reprezentanților democrațiilor de pe mapamond.

ISBN 973-9148-70-0;

216 pag., 2 750 lei

Comenzi și informații la sediul Editurii, în Iași:
Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel. 032-127311 • Tel.-fax: 032-230197

Cartea poate fi procurată și prin rețeaua de librării „Humanitas”

Petru Creția, *Luminile și umbrele sufletului*, Ed. Univers enciclopedic, București, 1995, 168 pag., preț neprecizat.

Actualitatea culturală

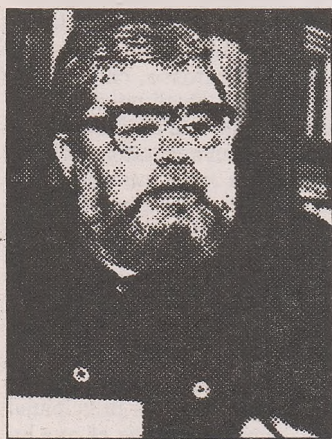
Dublă lansare

Joi 1 august, la librăria NOI (Dalles) în prezența unui public numeros, a avut loc o dublă lansare: volumul *Pamflete vesele și triste* (editorialele din Academia Cataven-cu) și volumul *O beție cu*

Marx, cuprinzând „33 de semi-poezii în traistă - unele scrise prin '89, la domiciliu, altele mai proaspete, prin negre străinătăți”. Amândouă poartă semnătura lui Mircea Dinescu și au apărut la Editura SEARA.

Un prestigios premiu european pentru Andrei Peșu

Anul acesta Academia Brandenburchică de Științe din Berlin i-a decernat lui Andrei

Pleșu „Premiul pentru opera sa în domeniul istoriei artei, filosofiei și istoriei religiilor și pentru contribuția adusă la dezvoltarea culturii politice în România.”

Premiul Academiei germane, fondată în 1700 la inițiativa lui L. W. Leibniz, este conferit o dată la 2 ani unor prestigioase personalități contemporane, iar în cazul lui Andrei Pleșu se extinde și asupra calității lui de rector al Colegiului „Noua Europă”, primul Institut de Studii Avansate din România, și de director al „Dilemei”, revistă de dialog democratic în slujba schimbării mentalităților.

Premiile Observator

Observator din München - redactor șef scriitorul și editorul Radu Bărbulescu - a atribuit următoarele premii pentru ediția 1995-1996:

Premiul pentru poezie: Iv.

Martinovici, Hunedoara, pentru întreaga sa creație literară.

Premiul pentru proză, eseu, articol de interes general: Mihai Ursachi, Iași, pentru eseu „Eminescu și pesimismul creator”.

CALENDAR

3. VIII. 1927 - s-a născut Beke Gyorgy

3. VIII. 1932 - s-a născut Ion Pascadi (m. 1979)

3. VIII. 1943 - s-a născut Cornel Ungureanu

3. VIII. 1943 - s-a născut Aurel Turcuș

3. VIII. 1976 - a murit Octav Dessila (n. 1895)

4. VIII. 1889 - a murit Viorica Micle (n. 1850)

4. VIII. 1908 - s-a născut Sidonia Drăgușanu (m. 1971)

4. VIII. 1915 - s-a născut C.S. Anderco (m. 1975)

4. VIII. 1931 - s-a născut Nicolae Ciobanu (m. 1987)

4. VIII. 1941 - s-a născut Cezar Ivănescu

5. VIII. 1867 - s-a născut Iuliu Valaori (m. 1936)

5. VIII. 1922 - s-a născut Marin Preda (m. 1980)

5. VIII. 1926 - s-a născut Gheorghe Bejancu

5. VIII. 1929 - s-a născut Hajdu Gyoza

5. VIII. 1937 - s-a născut Viorel Căcoveanu

6. VIII. 1887 - a murit George Crețeanu (n. 1829)

6. VIII. 1912 - s-a născut Ion Marin Iovescu (m. 1977)

6. VIII. 1915 - s-a născut Al Voitin (m. 1986)

6. VIII. 1935 - a murit George Vâlsan (n. 1885)

6. VIII. 1938 - s-a născut Serafim Duicu

6. VIII. 1941 - a murit Izabela Sadoveanu (n. 1870)

6. VIII. 1982 - a murit Cristian Păncescu (n. 1908)

Notă: Ca redactor al acestei rubrici, îmi cer scuze domnilor Eugen Coșeriu și Pan Izverna și tuturor cititorilor *României literare* pentru erorile apărute în *Calendarul* din nr. 30. (Mihai Minculescu)

6 România literară

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Dan Cristea și Petre Stoica premiați de Uniunea Scriitorilor / Fotografie de Ion Cucu

Inter-vii, vara

RĂZVAN PETRESCU și lumea lui

- Cu ce se mai ocupă dramaturgul mult premiat?

- Scriu proză scurtă. Încerc să-mi termin a treia carte de proze și e greu, fiindcă programul e destul de încărcat la Editura ALL, unde lucrez. M-am transformat din nou într-un scriitor de simbătă și duminică.

- De ce? Ai un program funcționaresc, trebuie să stai mult la editură?

- Acolo stau doar 3-4 ore zilnic, dar am mult de lucru acasă, îmi ocup cam toată ziua cu multele și măruntele obligații ale unui editor.

- Câte cărți trebuie să redactezi pe lună?

- Cam două-trei, dar nu cărți ușoare și eu sînt un redactor tipic. Uneori, cînd

mă presează termenul de predare, nu sînt liber să scriu pentru mine nici măcar simbăta și duminica.

- Premiile pentru dramaturgie și foarte bunele aprecieri critice te-au stimulat? Continui să scrii teatru?

- Nu. A fost un experiment doar: am vrut să văd dacă pot, dacă țin să-mi transpun personajele din proză în genul bazat doar pe dialog, fiindcă atunci cînd scriu le aud foarte bine, în prozele mele se discută mult, se comentează, se fabulează. Am văzut că pot, gata.

- Se spune că e mult mai greu de scris piese de teatru decît proză. De aceea nu mai repeți „experimentul”?

- A, nu, mie mi se pare

invers. Și apoi proza mă atrage mai mult, are posibilități mai variate, ai o mare libertate de exprimare, ce mai, e mai pasionant de scris proză.

- Să-ți pun veșnica întrebare cu care sînt sîcîțiți nuvelisti: pe cînd un roman?

- Ei, nici romanul nu mă atrage deocamdată. Cartea pe care o scriu acum are într-un fel o structură romanescă, prozele se leagă între ele, iar volumul va avea legătură și cu cele două anterioare. Sînt personaje care circulă de la o proză la alta și de la o carte la alta, sînt medii care revin, există o unitate, o lume... (A.B.)

André Scrima la Humanitas

Joi, 1 august, a avut loc la Librăria din fundul curții (Calea Victoriei 122) lansarea volumului *Timpul rugului aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană de André Scrima*, cea mai recentă apariție a Editurii Humanitas. Andrei Pleșu și Horia-Roman Patapievici au prezentat cartea și pe autorul ei.

CORNELIA MARIA SAVU are răbdare

- Ce faci în București pe zăduful ăsta, nu ai vacanță?

- Ca scriitor, mă simt în vacanță... de cîțiva ani! Mai bine zis, de prin '92-'93... Atunci am publicat cîteva grupaje de poeme în „Contrapunct” și „Luceafărul”, două „capitole” dintr-un volum, *Scrisori către Hans Magnus Enzensberger*, în lucru la Cartea Românească.

Dacă voi putea, ca jurnalist de cotidian, să-mi permit o vacanță veritabilă, îmi doresc să mă retrag undeva la munte și să scriu la noua mea carte de poeme, *Rozen-crantz și Guildenstern sînt vii*. Din păcate, însă, prietenii lui Hamlet trebuie să mai aștepte. Și să învețe cîte ceva din virtuțile răbdării românești... (A.B.)

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

A fi sau a nu fi... intelectual

PERIODIC se relansează în presă dezbateri asupra rolului intelectualilor în viața cetății. Discuțiile ar fi și mai utile dacă s-ar ține seama de câteva date de neocolit.

Ar merita mai ales amintită origina relativ recentă a termenului „intelectual”.

Într-un pamflet înflăcărat și acid, *La France Intellectuelle* (1970), sociologul francez Jules Monnerot făcea o precizare egală cu o revelație chiar și pentru o bună parte dintre intelectualii astfel vizați: termenul de *Intelectual*, ca substantiv și nu adjectiv, datează de la prima *petiție* de scriitori, artiști, universitari pentru revizuirea procesului Dreyfus apărută în ziarul *L'Aurore* al cărui director era Georges Clémenceau. Titlul, *Manifestul Intelectualilor*, i-ar aparține de altminteri acestuia din urmă după părerea ambasadorului Maurice Paléologue, citat de Monnerot. Semnatarii, insistă Monnerot, nu se pot cu toții încadra în categoria astfel formată. Unii dintre ei sunt încă scriitori - Proust -, teoreticieni dezinteresați ca Georges Sorel, sau umaniști ca elenistul și omul politic Victor Bérard. Dar prima *petiție* de „stânga”, purtând semnături prestigioase, este lansată împreună cu termenul cel nou: „intelectual”. Pentru

Monnerot, peiorativ. Îi este de ajuns să sublinieze că nu-i poți găsi corespondent în greaca veche pentru ca să-i devină deadreptul suspect. Căutarea adevărului, cultivarea înțelepciunii îi par lui Monnerot total străine de definiția pe care o dădea, la 14 ianuarie 1898, Brunetière noului termen promis răsunetului pe care-l știm:

„Singurul fapt că a fost creat acest cuvânt „intelectual” spre a desemna, ca într-o castă aristocratică, pe cei care trăiesc în laboratoare și biblioteci, ne dezvăluie una dintre trăsăturile cele mai ridicole ale vremii noastre: pretenția de a ridica scriitori, savanți, profesori, filologi, la rangul de supraomeni”.

„Pretenția” s-a bucurat de un atare succes în istoria contemporană și nu numai în cea a ideilor - încât orice atac filologic, filozofic, sociologic, împotriva termenului ar însemna timp și energie cheltuite în zadar. L-am adoptat deci cu toții și suntem nevoiți în continuare să ne slujim de el. Cunoșcându-i însă povestea.

Când Lenin voia să transforme „intelectualul” într-un „bacil revoluționar”, el știa că nu-i cere imposibilul. Într-adevăr, cei mai mulți dintre intelectualii occidentali s-au situat, din 1917 și până la implozia comunismului, la stânga, de preferință la extrema-

stângă.

Înainte de a continua pe acest traseu de erori univoce, n-ar fi inutil să facem deosebirea esențială dintre intelectualii occidentali care alegeau liberi comunismul și cei cărora acest comunism le era impus. Primii, intelectualii occidentali, au fost, evident, mai culpabili (au intrat în totalitarism ca într-o religie de bună voie), în timp ce colegii lor din Est erau nevoiți să-l suporte afișând însemnele unei false credințe. Nu e mai puțin adevărat că un intelectual din Apus nu putea controla în cotidian aplicarea utopiei, ci prosperând la adăpostul iluziei și al potemkiniadei, pe când cel răsăritean se simțea mereu dezmințit în discursul lui de realitatea cotidiană. În acest al doilea sens, mai vinovat s-a dovedit intelectualul trăitor în regimul comunist deși Gulagul ar fi trebuit să vorbească conștiinței tuturor, chiar de la distanță.

INTELECTUALUL din Franța inițial și mai apoi din tot Occidentul, nu a fost altceva decât un petiționar al absolutului pe care voia să-l coboare în cetate. Or, promisiunea Paradisului terestru a aparținut mai ales extremei stângi și din 1917 îndeosebi Rusiei a cărei „revoluție” a ajuns, pentru credincioșii

săi laici, tărâm de sacralitate. Intelectualul de stânga a devenit nu doar revoluționar dar și agent de legătură cu profesioniștii subversiunii, uneori direct cu comisarii și spionii.

Nu demult a apărut în traducere franceză studiul profesorului universitar american Stephen Koch *La fin de l'innocence (Sfârșitul inocenței; Intelectualii din Occident și tentația stalinistă: 30 de ani de război secret)*. Cartea de care ne vom ocupa în curând a produs o oarecare vâlvă chiar și în Franța unde totul părea scris și știut mai demult. Dar acum când arhivele sovietice și-au întredeschis porțile se poate verifica - și Koch o face - teza legitimă după care legătura dintre intelectualul „inocent” (așa erau desemnați tovarășii de drum) și agenții Cominternului - cel mai important și cu destinul cel mai tragic rămâne Münzenberg - nu reprezenta doar o figură de stil. Era, una din armele privilegiate în lupta aparent anti-fascistă, de fapt prostalinistă.

În numele acestui anti-fascism chiar după război, când fascismul fusese învins, anulat, șters de pe fața pământului, stânga procomunistă a exercitat la Paris o micro-teroare intelectuală căreia îi pot sta martori toți esticii refugiați pe malurile Senei: la cel mai mic semn de anticomunism, se vedeau tratați drept fasciști.

CEA MAI perfectă victimă a „dictaturii” pariziene de stânga, a fost Monnerot însuși: s-a văzut izolat și în jurul lui s-a țesut tăcerea. La începuturile carierei, în epoca interbelică, era de stânga, alături de Georges Bataille și Roger Caillois la Collège de Sociologie. În timpul războiului a luptat în rezistență (ceea ce s-a întâmplat cu prea puțini dintre teoreticienii stângii post-belice, cu Sartre în frunte). Cu masivul său studiu *Sociologie du communisme*, din 1963 tradus în mai multe limbi, Monnerot devine o autoritate în sovietologie. *Sociologie de la révolution*, lucrare capitală din 1969, e tradusă doar în italiană. Nu se scrie despre ea. Cred chiar că Monnerot n-a fost invitat la nici un microfon în afara celui de la Europa Liberă, unde i-am consacrat o emisiune de 50 de minute. Între timp, Monnerot cumulasе adversitățile, nu doar printre stângiști ci și printre gauliști. Rezultatul? E probabil fără precedent: numele său e absent din dicționarele franceze iar moartea lui, anul trecut, a trecut aproape neobservată.

Totuși, dreptatea rămâne de partea lui: așa cum prevăzuse nu vom avea cu ce să ne mândrim la centenarul „nașterii intelectualului” în 1998, și vom lăsa probabil să treacă această comemorare fără a o sărbători. Chiar dacă n-avem ce face și ne slujim cu toții de denumirea cu trecutul pătat. Până a afirma, fără teamă de tăgadă, că Monnerot a fost unul dintre cei mai însemnați „intelectuali” ai secolului XX în Franța!

PĂCATELE LIMBI

de Rodica
Zafiu

Profesiile modei

LIMBAJUL modei este în primul rând o colecție de termeni tehnici - care pătrund destul de ușor în vorbirea curentă, o parte din ei avînd o existență efemeră. Unele neologisme recente sînt adaptate rapid și adesea neglijent. Sînt mai multe categorii de termeni specifici din sfera vestimentației: piese de îmbrăcăminte, părți ale costumului, tehnici de croitorie, nume de materiale, nume de culori etc.

Un câmp lexical interesant prin noutate îl constituie profesiile modei. Dicționarele noastre nu înregistrează, în genere, un sens modern și foarte răspîndit în ultima vreme al cuvîntului *stilist*. În DEX apar doar semnificația literară de „maestru al stilului” și cea religioasă, de „credincios care respectă calendarul iulian”; de fapt, e vorba de două cuvinte: primul e un împrumut din franceză (*styliste*); al doilea e un derivat pornind de la sintagma *stil vechi*. Florica Dimitrescu, în *Dicționarul de cuvinte recente* (DCR), ilustrează, cu un citat din presă din 1969, o a treia întrebuințare a formei *stilist*, cu sensul, deductibil din context, de „designer, creator de modă (sau de decorațiuni interioare)”. Sensul cel mai recent, care a putut fi preluat atît din engleză cît și din franceză, reprezintă o noțiune fără un corespondent perfect în română; deci, în ciuda omonimiilor supărătoare, inovația are șanse să se extindă. Oricum, articolele despre modă din ultimii ani, fiind adesea traduceri și adaptări, folosesc intens cuvîntul: „Să-ți fi propriul *stilist*” (titlu - la rubrica „Moda în casă”, „Expres Magazin”, 24, 1993, 23; sublinierile, aici și în continuare, îmi aparțin); „un *stilist* englez cunoscut și ca furnizor al curții regale” („Magazin”, 16, 1994, 16); „își petrec cel puțin două ore pe zi în compania machiorilor și a *stilistilor*” („Ziua”, 150, 1994, 6); „celebra manifestare de modă a reunit *stilisti* din întreaga lume, care și-au prezentat colecțiile lor pentru sezonul primăvară-vară 1996” („Evenimentul zilei” = EZ, 996, 1995, 4).

În schimb, *couturier* e un franțuzism neadaptat nici ca pronunție, nici ca grafie; cuvîntul, sinonim cu vechiul *croitor*, a fost împrumutat mai mult pentru conotația sa de eleganță decît din necesitatea de a umple un gol. Ciudată e folosirea sa fără vreo marcă grafică prin subliniere sau ghilimele: „Couturierii de la noi și-au cam luat vacanță” („Tineretul liber” 148, 1996, 2; citat semnalat de Andriana Fianu). Cuvîntul e sprijinit și de asocierea cu sintagma mai frecventă - și probabil mai necesară - *haute-couture*; aceasta pune mai ales probleme de flexiune: „Dior rămîne fidel mării tradiții *haute-couture*” („Cotidianul” 157, 1992, 7); „marile colecții ale *haute couture*” („Dilema”, 121, 1995, 7).

Se folosesc destul de mult și sintagma *creator de modă* sau pur și simplu cuvîntul *creator*, ca și un neologism bine instalat în română, în mai multe domenii, chiar dacă își păstrează grafia de origine: *designer*.

O altă profesie importantă din lumea modei are particularitatea lingvistică de a desemna prin substantive neutre - *manechin* și *top-model* - persoane mai ales feminine. Termenul *manechin*, de origine franceză, este mai vechi, și chiar sensul care ne interesează e înregistrat în DEX; folosirea lui este curentă: „un *manechin*, obligatoriu, trebuie să fie și o fată deșteaptă” („Lumea femeilor”, 28, 1996, 13); „celebrul *manechin* Elle Mc Pherson” (EZ 996, 1995, 4); „*manechinul* german Claudia Schiffer” (EZ 1241, 1996, 1). Pentru *top-model*, *manechin* sau fotomodel de mare profesionalitate, foarte cunoscut și bine retribuit, sursa este engleza; cuvîntul nu e înregistrat în dicționarele noastre, dar apare extrem de frecvent în presă: „două *top-modele* ruso-ai” („România liberă” 1423, 1994, 8); „la 18 ani, adică azi, a devenit unul din *top-modelele* cele mai solicitate” („Lumea femeilor”, 28, 1996, 5).

Valeriu Mircea POPA

Războinicul cu ciorapi de piele

vitraliu

dar despre lumina
dinăuntrul catedralei
nimeni nu spune nimic

nici preotul
din spatele grilajului de spovedanie

nici cerșetorul de pe trepte

nici crabul de tinichea
odată cu amurgul
încet strecurându-se afară
dintre oasele craniului

războinicul cu ciorapi de piele

și de fapt ar trebui să recunoști
că te doare
auzind cum urcă treptele casei
acum el nu este altceva decât un războinic
îmbrăcat cu ciorapi de piele neagră
care dorește cu disperare să supraviețuiască
între pleoape
și colțul gurii
după o înfrângere
drumul e întotdeauna prea lung
până acolo unde călugărițele și-au montat
un modest spital de campanie
așa cum se întâmplă întotdeauna
în războiul fără sfârșit
dintre nord și sud
apoi începe un bandaj
poate o picătură de iod
oricum rana singerează la fel
în spatele unui ghimpe înroșit în foc
sau mai rece decât gheața

vrăbiile

anul trecut primăvara a picat
într-o zi de joi
câte amiază
vrăbiile tocmai se adunaseră
în fața casei
dar eu nu cred că ar fi putut fi aceleași
îmbrăcate în culorile sticlei
prin apropiere
cu ochelarii ceva mai aproape de vârful nasului
puteai să vezi
cum fiecare grăunte parcurge drumul
dintre plisc
și labirintul din pîntec
în timp ce picioarele
subțiri asemenea unor chibrite cu gheare
țopăiau mai departe
printre ultime pătrate de frig
aproape vesele
neștiind nimic
despre propria moarte

a supraviețui

poate că a supraviețui este o meserie
ca oricare alta
presari peste rană pînă de păianjen
și cenușă
ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic

aproape un soldat de plumb
fără craniu
între gălețușa cu apă
și creioanele înfipte în zidul de plastilină
acum hai Peter Pan
de ce să plîngi
ajunge să mînjim cu puțin clei
partea de sus a șipclor
și vom avea pînă seara
multe păsări
frunze roșii
pentru ceremonia ceaiului

soția eschimosului

un fir de mătase
trece prin urechea acului
înfipt în zăpadă
am putea să brodăm acolo
cîteva globuri strălucitoare
printre luminări
într-o sărbătoare ce nu există
pe nici-o hartă
cîțiva centimetri mai spre nord
soția eschimosului își dezbracă
rochia din blană de focă
și imediat după aceea
săniile pomesc
din partea de sus a sînilor
trasează în goană
lungi semne sîngerii
apoi trebuie să oprească lîngă lac
acolo gheața e prea subțire
și ceilalți au plecat de mult

în centrul orașului

această cameră
nu a fost niciodată altceva
decît un punct
de unde reușeam să văd
cam tot ce se întâmplă în oraș
cred că va trebui să ne descălțăm
la ușă
încercînd să nu întoarcem capul
spre culoarul din stînga
unde cîteva insecte fac dragoste
pentru bani
în fața fotografului
cu glugă stacojie
acum cînd aproape se-ntunecă
și nimic nu se mai poate ridica
deasupra pămîntului

rokusho

cu violență
și inimaginabil de repede
un pumn reușea să treacă
prin cîteva paravane de lemn
doar pentru ca mai apoi degetele
zdrelite oricum picurînd sînge
să culeagă din celălalt spațiu
imaterialitatea unei culori
poate Ogata Korin
și acele inconfundabile Valuri
de la Matsushima
un verde malahit care se numea rokusho
adică „verdele cel mai verde posibil”
se făcuse dimineată

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Tiv de cîntec

MI-AR TREBUI un spațiu filantropic,
Mleneș, cuprins între garduri de
mărăcinișuri împletite, și un șezlong longilin,
și-o lumină căzută-n păcat, raze sugrumate
printre frunze deja certate de slăbiciunile
anotimpului, leșurile lor străvezii putrezind pe
paginile întoarse încet, ticăit, de sufletul calm
cititor. Și o ceașcă măreață de teracotă, cu
cafeaua aburind extatic deasupra ierbii subțiri,
și-un tren marfar, c-un singur vagon de per-
soane, adăugat chiar lîngă locomotivă, trecînd,
trecînd, trecînd, metameric, rîmă uriaș-translu-
cidă, la care să privească pierdut femeile de-o
clipă de la geamuri, și un aer limpede și rece,
străpuns de izul fructelor rotunde de pe jos, și-
un motan sosind agale spre piciorul meu divin,
ca să-i adore, cu spinarea pufoasă, manșeta
pantalonului. Și-n față, desigur, s-ar afla, nu
zidul lui Meyer, ci aievea cel de cărămidă al
magaziei pline cu lemne pentru iernat, stupi
stricați, tocile vechi, unelte fanate de dulgherie,
doage și cercuri de butoaie-n ruină, borcane
ciobite de-amor, fierăstraie cu dinții ruși în
cioatele de altădată. Iar în spate, un lan fosnitor
de porumb m-ar feri de orice primejdie. Aș
întinde mîna și-aș mîngîia un copac apropiat pe
scoarța călătorită de furnici grăbite, aș aban-
dona-o și pe cealaltă și-aș descoperi un măr bun
de mîncat, acrișor, zemos. Nu mi-aș da seama
de prelingerea timpului. Poate că uneori aș
ațipi și m-aș trezi apoi, uitînd c-am adormit,
uimit, umăr la umăr c-un flutur obosit și dînsul.
Cred c-aș înțelege că-i seară, că-s singur și c-a
mai scăzut o zi. Și m-aș bucura de cea viitoare,
fîn irizată-n iluzii răbdător deslușite de însuși
Michel de Montaigne!!

pe masă aștepta un cadavru
maxilarul atîrna ridicol
și au fost nevoiți să lege zdravăn
fișia de tifon
partea de sus a străzilor
coborînd în oglindă

lecția de anatomie

ajunge să întorci privirea spre colț
deși fusese proaspăt zugrăvit
zidul mai păstra încă
frînturi de obscenități
scrise cu un cui
și chiar alături de catedră
începea un șir de oase suspendate
nesfîrșite podișuri lunare
fiecare cu numele în latină
trebuia să te pipăi
încercînd să-ți imaginezi toate acestea
undevea în interior
cineva stîngea lumina
și pe celălalt perete se proiectau imagini
carcasa unui ou
acolo tu în genunchi

capcana

deobicei se închide
fără să prindă altceva decît întuneric

uneori cite o imagine obscenă

dar asta doar în zilele impare
de la mijlocul vieții

cînd cineva coboară din pod
vechea sanie de lemn
la care mîini grăbite înhamă
un căluț de plastilină

și privirea poate fi jupuită
de propria piele

„Reabilitarea” lui Ion Antonescu

FENOMENUL Antonescu preocupă mult spiritul public actual. Tentative de reabilitare a mareșalului începuseră încă pe vremea naționalismului ceaușist și, din 1990, cam aceleași cercuri s-au pornit pe acest drum compromițător. Noii veniți, dintre istorici sau diletanți, sînt puțini (să amintesc cazul d-lui Mihai Stoian manifestat, stupoare, chiar în paginile revistei noastre). Reabilitarea aceasta are și un nedeclarat scop politic. Înălțarea lui Antonescu înseamnă, pentru destui, diminuarea sau anularea rolului regelui Mihai în actul de la 23 august 1944. Aceste motivații, ca și altele, au creat acel val mîlos favorabil reabilitării, pînă la dimensiunile unui erou național, a mareșalului, căruia i se tot înalță statui și i se închină astăzi străzi în diverse orașe ale țării. Grav mi se pare în această campanie că la ea participă factori ai puterii (primari, șefi de poliție, un secretar de stat) și că fenomenul a pătruns în organisme întregite de stat, cum este Institutul de istorie militară. E tocmai ceea ce reproșează țării noastre oficialitățile nord-americane, pentru care Antonescu rămîne fostul aliat al lui Hitler, cel ce a declarat război S.U.A., responsabil pentru genocid și, deci, iremediabil, criminal de război. Ar fi straniu și grotesc ca aspirația noastră spre structurile euroatlantice să aibă ca simbol spiritual figura, reabilitată, a mareșalului Antonescu.

La această campanie de reabilitare a mareșalului Antonescu s-a gîndit să contribuie și dl. Stelian Neagoe. În consecință, a tradus, a prefat și a publicat, la editura sa „Machiavelli”, cartea din anii cincizeci a lui Ion Gheorghe, fostul ambasador al lui Antonescu în Berlinul lui Adolf Hitler. Și ca scopul să fie bine slujit, a schimbat, cu de la sine putere, titlul cărții lui Ion Gheorghe din *Calea României spre statul satelit* în *Un dictator nefericit. Mareșalul Antonescu*. E posibil ca această schimbare de titlu să fi fost determinată de rațiuni publicitare comerciale. Dar chiar de ar fi așa, e evident că editorul s-a înscris în efortul reabilitării lui Antonescu, pe care îl consideră funest în consecințe. Nu știu și nici nu mă interesează dacă dictatorul Antonescu a fost fericit sau nefericit. Important este că a fost un dictator care, deși nul ca om politic, și-a asumat destinele țării, aducîndu-i imense daune materiale, umane și politice. De altfel, lungul, inutil de lungul, studiu introductiv (92 de pagini), semnat de dl. Stelian Neagoe vadește aplecări destul de marcate spre reabilitarea lui Antonescu. În nota ediției se arată contrariat că Ion Gheorghe a apreciat că Antonescu „nu a căzut ca un erou, în pofida morții sale tragice, ci ca un politician naufragiat.”

Cartea fostului ambasador Ion Gheorghe (pînă în iunie 1943 a fost numai atașat militar la Berlin) e mai

mult decît o relatare a avaturilor sale de trimis al lui Antonescu în capitala Germaniei. E, în unele capitole și, mai ales, la sfîrșit și un judecător al lui Antonescu din ultimele sale luni de guvernare. Ba și mai aspru împotriva celor care au pregătît și înfăptuit actul de la 23 august 1944, numit „îngrozitoarea cotitură de la București”. La început și în cea mai mare parte a cărții sale, Ion Gheorghe îl ridică în slăvi pe Antonescu, urmărit din momentul decretării sale drept conducător al statului. În treacăt fie spus, e fals prezentată modalitatea venirii la putere a lui Antonescu în septembrie 1940. A fost chemat de regele Carol al II-lea, la sfatul lui Valer Pop, pentru a i se încredința formarea guvernului, nefiind, deci, adevărată, aserțiunea: „Venise ceasul acțiunii. Generalul Antonescu și-a făcut loc prin mulțimea ce se adunase în fața Palatului și s-a dus singur la rege. El i-a cerut acestuia în numele întregii națiuni, și nu numai în numele Gărzii de Fier, să renunțe la tron”. Simptomatic pentru credoul lui Ion Gheorghe este și mărturisirea sa că a investit speranțe în segmentul național-socialist din ideologia legionarilor. Ba chiar consideră că național-socialismul hitlerist a fost pozitiv la început, eroarea sa fatală fiind numai alunecarea treptată spre naționalism. Din cercurile vieții politice din București, încrederea toată o investește Ion Gheorghe în Ion Antonescu, pe care îl consideră întruchiparea destinului neamului românesc la acea dată. Evident, se relatează despre toate întîlnirile Hitler-Antonescu. Dar nu spune o vorbă despre faptul că la prima întîlnire a celor doi (22 noiembrie 1940) Antonescu l-a surprins plăcut pe Hitler cînd l-a anunțat că România aderă la Axă. Cine, aș adăuga, l-a autorizat pe Antonescu să adopte un astfel de grav angajament politic. Dar Ion Gheorghe apreciază, lucid, că „aderarea României la Pactul Tripartid a rămas un act oficial fără putere de convingere”. Ca și aprecierea potrivit căreia „a fost într-adevăr o greșală politică și națională fundamentală aceea de a lega un popor de o luptă care era cu totul inexplicabilă și străină pentru el”. Și mai drastică pentru judecarea omului politic Antonescu este dezvăluirea faptului, de altfel știut, că „între România și Germania nu exista un tratat de alianță. Chiar mai tîrziu cînd România a intrat în război împotriva Uniunii Sovietice, nu s-a încheiat nici un tratat privind angajamentele României pe de o parte și cîștigurile acesteia, ce urmau să-i revină după victorie, pe de altă parte. Acest lucru este semnificativ pentru ambele părți și caracterizează relațiile dintre ele”. Această judecată de constatare e o implicată apreciere despre nulitatea ca om politic a lui Ion Antonescu, care a înțeles să se alieze cu o țară, urmînd-o într-un război pustiitor, fără a încheia un tratat de

alianță. Evident, Ion Gheorghe justifică intrarea României în război pentru a elibera teritoriile răsluite, în iunie 1940, de sovietici. De aceeași opinie a fost și opoziția politică a României (PNT și PNL). Dar Ion Gheorghe nu este de acord cu împotrivirea Opoziției că trupele române trebuiau oprite la Nistru și nu angajate, distrugător, pînă departe în Crimeea și Stalingrad. Cînd, în 1942, Antonescu a acceptat cererea lui Hitler pentru noi sacrificii în forțe militare românești, s-au împotrivit nu numai fruntașii Opoziției (Maniu și Dinu Brătianu), dar și generalul Iacobici, șeful Statului Major al Armatei Române. Fostul ambasador Ion Gheorghe condamnă această atitudine, conjugată, a lui Iuliu Maniu și generalul Iacobici. Abia strecoară observația că angajamentul lui Antonescu din 1942 era exagerat. Dar îl justifică, subliniind că, soldat fiind, „el credea fanatic și sincer în victoria față de care se angajase poporul român și pe care și-o dorea. Cumștințelor sale militare nu-i scăpau, firește, faptul că lupta în stepele rusești va fi deosebit de grea, dar el nu s-a lăsat chinuit de îndoieli în mijlocul luptei înverșunate... Pentru aceasta el era o natură prea soldătească”. În cauză nu era însă fanatismul lui Antonescu de soldat ci soarta țării pe care o stăpînea în calitate de conducător. Satisfăcînd cererile lui Hitler din 1942 a sacrificat, cu bună știință și inutil, sute de mii de soldați români. Cu siguranță că și mai impardonabilă a fost atitudinea lui Antonescu la ultima sa întîlnire cu Hitler, aceea din 2-3 august 1944. Hitler l-a întrebat scurt pe Antonescu dacă România continuă lupta. Iată ce povestește fostul ambasador Ion Gheorghe, de astădată în termeni de reproș: „În loc de a enunța dorința României de încetare a luptei, el s-a lăsat intimidat de atitudinea fermă a lui Hitler. A răspuns deci că întrebarea lui Hitler este jignitoare pentru România, care a adus și aduce încă atîtea jertfe. El nu cere altceva decît ajutor pentru a putea continua lupta”. Și asta se întîmpla, nu e inutil să o repet, la începutul lui august 1944. Antonescu, mărturisește ambasadorul, a fost apoi furios pentru tratamentul aspru aplicat de Hitler, numindu-l un gangster. Pînă și acest zelator al lui Antonescu, care este Ion Gheorghe, îi reproșează atitudinea. „Pentru a salva națiunea română și onoarea sa ar fi trebuit să-și pună în joc ca un erou propria viață și să respingă continuarea războiului ca fiind imposibilă.” Mai ales că Antonescu îngăduise Opoziției tratative cu aliații occidentali iar el se afla în tratative cu sovieticii via Stockholm. Iar speranța lui că îi va putea convinge pe occidentali să ocupe Balcanii, în așa fel încît sovieticii să nu ocupe România era o ipoteză fantezistă, care n-avea nici o șansă de realizare. Încît întreaga adulație a fostului ambasador pentru conducătorul statului e clădită pe

Generalul Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit Mareșalul Antonescu* (Calea României spre statul satelit). Ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, Ed. Machiavelli, 1996

nisip. Nu ostenește să-l probezească pe Mihai Antonescu pentru dublul său joc și îngăduința sa față de tratativele Opoziției cu aliații occidentali și-l urcă în slăvi pe conducătorul statului pentru lealitatea sa ostășească. O lealitate care, finalmente, a fost catastrofală pentru țară. Încît condamnarea de către Ion Gheorghe a actului de la 23 august 1944 ca un act necugetat și trădător e nedreaptă și în răspăr cu imperativele istorice ale momentului. Chiar dacă nu ni s-a recunoscut beligeranța, este sigur că întoarcerea armelor de către armata română ne-a readus Ardealul de nord. Pentru că Antonescu, deși a tot stăruit pe lîngă Hitler să fie reevaluat dictatul de la Viena, n-a obținut asigurări - și acelea orale - că o va face de-abia la penultima întîlnire cu acesta, petrecută în martie 1944. Or atunci războiul era, oricum, pierdut și promisiunile lui Hitler - chiar de ar fi fost și scrise - nu mai prezentau nici o valoare. Fanteziile lui Antonescu că drumul spre Transilvania trece prin războiul din răsărit erau speculațiile unui fanatic care refuza să se supună realului. Pînă și zelatorul său Ion Gheorghe nu poate să nu compare atitudinea lui Antonescu de „ostaș leal față de cuvîntul dat lui Hitler”, cu aceea a conducătorilor Finlandei, cuminți și înțelepți, care au știut să scoată la vreme țara din legăturile cu Germania hitleristă. Eroul, și azi proslăvit de unii, s-a demonstrat a fi, pînă la urmă, o catastrofă ca om politic, sacrificînd efectiv țara și poporul ei pe altarul intereselor Germaniei lui Hitler.

SÎNT ÎN această carte detalii importante, pe care n-am spațiu să le comentez. Să mă opresc la două. Boala de care a suferit Antonescu n-a fost malaria cronică ci, cum a dezvăluit și distinsul meu coleg dl. Alexandru George, un sifilis netratat. Într-un volum de scrisori Pamfil Șeicaru, publicat, la noi, în 1992, acesta se lauda că Antonescu l-a trimis în 16 august 1944 cu o misiune în străinătate, pentru a întemeia o gazetă în Spania. Din cartea lui Ion Gheorghe reiese că Șeicaru mințea epistolar. În realitate, actul dela 23 august 1944 l-a surprins la Berlin, fără viza germană pentru a pleca în Elveția. Nu se poate pune, deci, decît cu greu temei pe afirmațiile fostului director de la *Curentul*.

Prin ani și peste ani cu Ionel

CURÂND după Marea Unire casele de editură bucureștene și în prim plan Cartea Românească dăduseră gir nu numai celor maturi ci și tinerilor literari din provincie, reeditând *Poemele luminii* de Lucian Blaga și scoțând cartea de debut a lui Ionel Teodoreanu *Ulița copilăriei* care a marcat un mare succes.

Norocosul prozator ieșean apăruse apoi în triumf cu cele trei masive volume din *La Medeleni* care ne-au hrănit adolescența și marea editură bucureșteană îl adoptase tipărindu-i anual câte un roman. La apariția unei noi cărți, autorul venea la București și timp de o zi, instalat la o masă în librăria editurii, dădea autografe. Acolo l-am cunoscut în 1933 când îi apăruse romanul *Golia*. Era un om înalt, brunet cu ochi albaștri și tenul măslineu, model de frumusețe virilă, care te întâmpina cu o căutătură deschisă de ai fi zis că îl cunoști de când lumea. Remarcați și o eleganță necăutată în îmbrăcămintea și în mișcările lui. Eram student și făceam parte din grupul unei reviste *Herald* ai cărei redactori indicați pe o copertă se mândreau a fi colegii mei de la Litere, Neagu Rădulescu și Miron Suru. În numele acestei publicații i-am solicitat atunci un exemplar din carte, despre care am și scris, iar prețuitul autor mi l-a oferit cu grație și cu un autograf pe care-l țin minte și acum: „Tânărului V. B. pe fața căruia mi se pare că văd steaua unui suflet plin. Ionel Teodoreanu.”

Ziua cu autografele avea caracterul unei adevărate demonstrații de simpatie a bucureștenilor pentru scriitor, care știa să le răspundă admiratorilor pe aceeași lungime de undă. El mi-a povestit atunci că de curând fusese invitat la Cluj să țină o conferință și oamenii din marele municipiu al Transilvaniei l-au primit și ei împărțite. După aceea conferința au mai fost întâlniri, vizite și mese, atât la autorități cât și în casele unor universitari clujeni care i-au rămas prieteni. Și la București își făcuse amicitii durabile și faima lui de avocat a cucerit curând cetatea lui Bucur, până în a-l determina, peste vreo trei ani, să se mute aici. Își găsisse atunci o locuință amintind-o pe a bunicilor din propriile scrieri. Era o casă veche boierească, cum se zicea, cu odăi mari, ce își deschidea ferestrele spre o grădină, și era situată la sfârșitul unei alei ce pornea din strada Romană, imediat după intersecția cu Polonă. Acolo m-a poftit nu odată și acolo am cunoscut-o pe Ștefana Velisar-Teodoreanu, soția lui și pe cei doi băieți ai lor.

Părăsind lașii scriitorului lăsa în urmă o întreagă lume, cu cercul *Vieții Românești* în cap, unde se formase, cu bunele amintiri pe care artiștii Teatrului Național din capitala Moldovei le păstrau despre fostul lor director și cu toate rădăcinile unei existențe smulse dureros din acel loc. E drept că și locul era acum mai sărăcit de valorile lui. Ibrăileanu închisese ochii într-un sanatoriu din București în 1936, după ce tot aici, cu un an înainte, la ziua cărții deschisă la Cercul Militar, romanul său *Adela* îi aducea o calificare certă de prozator. Legăturile Teodorenilor cu criticul care semnase *Literatura și Societatea* erau intime și profunde, iar portretizarea acestuia l-a ispitit adeseori pe romancier. După dispariția cunoscutu-

lui critic ieșean, revista patronată de el s-a mutat și ea în Capitală.

Din scriitorii de vază și de circulație din acel timp, veniți din provincie, singurul pe care îl socoteam a fi făcut carieră în București a fost Ionel Teodoreanu. Avea să-i urmeze tot un moldovean, marele Sadoveanu, odată cu instalarea acestuia în capul concernului *Adevărul și Dimineața* din Sărindar. Cu tot succesul de vânzare al cărților sale, Teodoreanu nu trăia din scris, ci din veniturile de om al legilor. Vadul de jurist era un bun al familiei, câștigat cu mult înainte de tatăl său, Osvold Teodoreanu, om încă în putere la acea dată și avocat pledant bine cunoscut și la București. Când acesta avea procese aici, îl întâlneam la restaurantul *Viticola* de pe Câmpineanu colț cu Sfântul Ionică, local vizitat de obicei de artiștii de la Național și de la Operă. Fiii săi, Al. O și Ionel frecventau alte restaurante.

Avocatul Ionel Teodoreanu era foarte solicitat și nu numai pentru instanțele de pe malul Dâmboviței. Un important proces cu incendiari de prăvălii de la Galați i-a dat într-un timp multă bătaie de cap. Dar, printre picături, între procese, pe parcursul unui an el găsea și timpul să ducă la bun sfârșit romanul așteptat de cititorii fideli. Pe deasupra mai ținea și câteva conferințe pe teme de actualitate culturală, de obicei într-o sală de teatru, duminica dimineața. Una din ele, despre Rainer Maria Rilke, pe care mi-o amintesc, o ținuse la Teatrul Regina Maria de pe chei, devenit apoi Teatrul de Operetă, azi dispărut. Marele succes al vorbitorului la aceste conferințe pornea de la impresia pe care și-o făcea plăcuta lui înfățișare de om de viață, ce prin cuvânt și gest îți pune de îndată inima în palmă, arătându-ți că i-ai inspirat toată încrederea. Și cu această certitudine intrai sub vraja și sub orizontul unei lumi a lui, cu o explozie în lanț de metafore și metonimii, de originală patentă. Omul iubea poezia, el însuși poet, investind totul în această religie a sufletului.

După mutarea la București scriitorul se împrietenise cu tinerii de la *Universul literar*, săptămânalul condus de fiul lui Stelian Popescu și devenise punctul de atracție al șezătorilor pe care aceștia le organizau în Capitală și în țară. Printre ei se aflau și câțiva legionari bine cunoscuți și s-au făcut speculații că și scriitorul ar fi simpatizat cu respectiva mișcare, cum suspectat de aceeași vină a fost și eroul cărții sale, *Tudor Ceaur Alcaz*. Dar bănuielile nu erau întemeiate, ca dovadă evreii din romanele lui sunt totdeauna figuri pitorești simpatice, iar mare parte din clientela avocatului Ionel Teodoreanu erau negustori din același neam.

Dacă la început veniturile avocatului Ionel Teodoreanu din București puteau întrece nevoile și obligațiile familiale, declararea celui de al doilea război în Europa și apoi anul 1940, cu cedările teritoriale, marea de refugiați și legiferările rasiste din țară, au sporit greutatea pentru toată lumea. Intrarea noastră în război a dus răul mai departe, ca pe urmă, după trei ani de front, semnarea armistițiului să însemne ocupație rusească și comunism. Se prăbușea o întreagă lume și se săpau temelii unei utopii. Scriitorul și familia lui, ca efect al luptei de clasă, au fost atunci evacuați din casa

pe care o locuiau pe alea din strada Romană și mutați într-o dărăpănătură de pe Călărași între Hala Traian și Piața Mare. Elegantul bărbat de odinioară, ras totdeauna proaspăt și de bună umoare, putea fi văzut acum în niște haine roase și cu barba crescută, dar nu mai puțin cu aceeași dispoziție optimistă.

NU PUTEM lăsa neremarcat rolul de mare cuceritor al romancierului care nu-și avea concurent. Conferințele lui erau totdeauna asaltate de lumea feminină, de la școlărițele adolescente la matroanele de vârstă mătușilor. La apariția vorbitorului ele aplaudau și vociferau, dând adunării de auditori caracterul unui adevărat happening. Scriitorul îmi povestise odată că la una din aceste întâlniri publice ținute în provincie, complimentase pe o frumoasă doamnă pentru bluza foarte elegantă pe care o purta, ca la plecarea lui din oraș aceasta să se prezinte la gară oferindu-i un imens buchet de flori, legat cu o fâșie de mătase albă, sfâșiată din acea bluză. La acest capitol, al cuceritorului, și-au avut un rol moderator prin timp înțelepciunea și tactul tovarășei sale de viață, Ștefana Velisar, ea însăși om cu calități deosebite și artist prețuit al cuvântului.

Idilele au fost multe, știute și neștiute, dar tot registrul lor a rămas în umbră în fața unei tentative nereușite care l-a chinat mult pe autorul *Fetei din Zlataust*. Era în timpul războiului, când pe scena teatrului din pasajul Majestic apărea un exemplar de lux al frumuseții feminine. Vederea ei, ca o lovitură de trăsnet pentru vestitul curtezan, a fost fatală. Din clipa când a văzut-o el n-a mai avut liniște și somn, pentru că toate încercările de a se apropia de femeia devenită a visurilor și a destinului, cum zicea, i-au fost zădărnice. Mesajele trimise prin scrisori, versuri și buchete de flori au rămas fără efect și total ignorate. Îndrăgostitul se plânga acum cu amărăciune prietenilor și prietenelor, fără cea mai mică jenă. Frumoasa neîndurată de pe scenă era Nadia Cantacuzino, soție a aviatorului Băzu din istorica familie aristocrată și grațiile ei au strălucit și după plecarea din țară, distribuită în filme sub numele de Nadia Gray. De la această nereușită, care l-a costat mult, Ionel Teodoreanu a început să fie văzut în fața paharului, el care se delimita totdeauna de aura bahică a bunului său frate Păstorel și la masă nu bea decât rar o sută de grame de vin îndoit cu apă. Acum făcea și însemnări consolatoare ce sunau derizoriu cum ar fi: crășma e locul unde omul se întâlnește cu vinul.

În cei douăzeci și unu de ani, de pace și de război cât a durat prietenia noastră, până la prematura lui dispariție (la 56 de ani) am asistat la multe momente care au marcat relieful unei existențe. Am schimbat împreună gânduri și mărturisiri, unele în clipele când nu știam dacă a doua zi vom mai fi în București sau în viață, liberi sau incriminați, după practicile timpului, pentru atâtea crime ce ne puteau fi puse în cărcă. I-am cunoscut cercul de familie și prietenii, pe colonelul în rezervă Lupașcu, socrul său, pe scriitoarea Margareta Miller-Verghi, rudenie apropiată și alte nume de familie ca Buzdugan, Vidrașcu, Neculce, din cinul magistraturii și al vieții diplomatice.

Fire generoasă, mult inspiratul autor de metafore radia de bucurie când putea face un serviciu cuiva. Îl luase sub aripa sa protectoare pe poetul George Lesnea, care fusese tipograf la *Viața Românească* și ținea să-l vadă omologat la grad de scriitor profesionist. Grație intervenției sale, Editura Cartea Românească i-a publicat lui Lesnea o traducere în versuri din Lermontov, pentru că poetul știa limba rusă. În toate ocaziile ce i se iveau Teodoreanu lăuda și talmăcirile pe care Lesnea le avea gata făcute din Serghei Esenin, dar din păcate versiunea Lesnea apărea ca o palidă eboșă în fața celei publicate în volum de Zaharia Stancu, din același autor. Numele lui George Lesnea are să mai revină de astă dată în compania altor trei scriitori: Tudor Arghezi, Geo Bogza și Lucia Demetrius, pentru că foarte puțină lume știa, că începând de prin 1939, acești patru făuritori de fantasmă primeau lunar, un ajutor bănesc, de la industriașul Nicolae Malaxa, fără nici o obligație. Într-o zi Teodoreanu mi-a mărturisit că gestul de senior al regelui fierului pornise de la o discuție în doi între el și marele patron al Reșiței, pe care-l cunoscuse tot cu prilejul unui proces. Acest vărsământ în contul respectivilor a continuat până la plecarea din țară a industriașului, prin anul 1947.

Făcătorului de bine Ionel Teodoreanu nu-i plăcea niciodată să se arate în această ipostază. Subsemnatul am știut însă la timp că dorirea lui Sadoveanu din fața furiei dezlănțuite a guvernării legionare lui i-o datoram. El l-a ascuns scoțându-l din București în timpul critic, pe cel care patronase concernul ziarelor democratice, dușmanul de moarte al dreptei extreme, având la momentul oportun intuiția că viața lui Conu Mihai era în pericol. Și cele întâmplate au dovedit-o.

După instalarea în țară a comunismului meseria de avocat cu veniturile ei era pe dric. O stea a baroului ca Teodoreanu abia își putea trage zilele. Iar scriitorul avea o conotație dezastuoasă, fiind socotit purtătorul de visuri și idealuri a unei lumi condamnate. Literatura lui făcuse elogiul celor ce exploataseră poporul, ziceau dălhăuții critici ai noii puteri. Dar prin anii cincizeci, după multă secetă, a venit puțină apă și la moara juriștilor și pledanților, pentru că începuse seria de procese politice, cu sabotajul, cu partizanii din munți și complicități lor din sate. Aceste procese se judecau la instanța justiției militare de pe strada Știrbei Vodă din București, unde fusese dezbătut și procesul Mareșalului Antonescu. În drum spre această adresă l-am întâlnit pe Ionel Teodoreanu de multe ori, când mergeam la Radio, și procesele în care pleda aici au mai ogoit nevoile familiei. Dar el nu se plânga niciodată. Mi-a spus însă cu destulă scârbă de o măsură luată atunci în cadrul baroului, care-l lovea direct. Fiind foarte solicitat ca apărător al acelor cauze spinoase, toată clientela lui era trecută pe numele unui colectiv, așa că onorariul se împărțea cu membrii acestuia. Într-o zi întâlnindu-l când tocmai venea de la judecarea unui atare proces și era însoțit de client, un cioban din satele Făgărașului, m-a luat de braț și am intrat toți trei într-o cârciumă de pe Popa Tatu ca să-mi arate (citez) „ce grai și duh curat au oamenii tăi de la munte”. Era vorba de însoțitorul lui,

Teodoreanu

cu care ne-am întreținut și cinstit acolo și nu m-ar mira ca figura acestuia să fi rămas într-o pagină de manuscris, sporind numărul unor siluete pitorești și pline de inimă ca Ionuț Târziu sau Ilie Pănișoară, pe care i le știam. Voia lui bună nu pălise sub toate loviturile îndurate și înfățișarea boemă nu-i schimbaseră firea domnului elegant și foarte îngrijit pe care-l cunoscusem când eram student.

Într-o împrejurare pe care nu mi-o mai amintesc, Teodoreanu îmi povestise o anecdotă care ilustra, de fapt, propria lui natură, printr-o metaforă inspirată. Era vorba de doi copii frați gemeni, dintr-o familie înstărită. Unul din ei bun și ascultător, împăcat și bucurat de orice i se dădea, celălalt mofuros, dificil, făcându-i-se toate gaturile dar niciodată mulțumit. Vrand să vadă până la ce limite poate să meargă firea și caracterul celor doi, la un pom de Crăciun moșul i-a adus mofurosului copil un tren electric, haine noi și bomboanele cele mai scumpe, iar pe numele celui alt n-a lăsat decât o bălegă de cal luată de pe ulița din fața casei. Copiii se scoală în dimineața sărbătorii și fug la pom să-și caute darurile. Părinții vin și ei să culeagă impresiile și îl găsesc pe cel răsfățat stând tăcut și mofluz lângă teacul de cadouri, iar celălalt întâmpinându-i radios, cu ochii scăpărători, le spune:

- Tată, am primit un dar minunat! Moș Crăciun mi-a adus o frumusețe de mână albă care s-a întors în jurul pomului, s-a bălegat și a zburat prin fereastră... Eram sigur că această dihotomică istorioară era creația celui care o povestea, dar nu i-am spus-o...

UN COMEDIANT modern nota undeva că scadența unei vieți este ca polița care nu suferă amânare. Te execută pe loc. Așa a fost să fie sfârșitul lui Ionel Teodoreanu. În dimineața de februarie 1954, când după o zi și o noapte de viscol străzile orașului erau blocate cu dâlme de nămeți, el pornise totuși spre tribunal, pe jos, înotând prin marea de troiene. La două sute de metri de casă își dă seama că ziua de lucru e compromisă, tribunalul n-are să lucreze și decide să se întoarcă. Tocmai ajunsese în fața prăvăliei alimentare din cartier și vede că e deschisă, se gândește să ia ceva pentru acasă, pe asemenea vreme e bine să nu ai camera goală... și intră. Responsabilul îl cunoaște, se salută și schimbă câteva cuvinte despre potopul de afară. Când ridică mâna arătând spre cutiile de conserve etalate sus în stelaș, omul de după tejghea își vede clientul, ca lovit de trăsnet, prăvălindu-se pe spate în mijlocul magazinului...

A treia zi a fost înmormântarea. Mi s-a telefonat că eram delegat să depun din partea Uniunii Scriitorilor o coroană de flori la catafalcul dispărutului. Cred că era în strada Romulus adresa care mi s-a dat, o casă veche, foarte afumată și pe dinăuntru și pe dinafară, unde fusese mutat scriitorul cu familia și unde nu mă invitase niciodată, iar acum înțelegeam de ce. Când am ajuns acolo, venind pe jos de la Foișorul de Foc unde locuiam, pe tăpșanul de nămeți din apropierea acelei case l-am găsit pe funcționarul Florian de la Fondul Literar care mă aștepta cu coroana. Am luat-o și am intrat. În mohorâtul interior am găsit-o

pe Ștefana Velisar între cei doi fii, străjuind împietrită, mută, trupul inert al celui care fusese soțul ei. I-am întâlnit privirile fără expresie, ca și când n-ar fi înțeles nimic din ce s-a întâmplat. Pe figura ei macră nici o lacrimă.

Sărăcia își arăta din plin fața în acea odaie unde pe un divan îngust și jos era întinsă făptura fără viață a scriitorului, în costumul sport pe care i-l cunoșteam (o haină pepită și un pantalon gri). Ceea ce m-a frapat îndeosebi, fiind aici pusă în lumină, era încălțăminte, veche și ea, dar talpa de crep înnegrită de uzură își avea vârfurile și călcăiele albe-gălbui strălucitoare, pentru că fuseseră pesemne de curânt refăcute prin vulcanizare. Greu de găsit o mai grăitoare dovadă a mizeriei, pentru cel care în dricul iernii era nevoit să poarte asemenea încălțări. Cosciugul încă nu era sosit dar preotul începuse slujba.

În vreme ce înăuntru se oficia prohodul, în jurul casei, cu mâinile în buzunare și făcând pași pe loc în zăpadă se strânseseră peste o sută de oameni, cei mai mulți din cartier. Dintre confrăți și prieteni n-am întâlnit acolo decât pe Vintilă Russu-Șirianu. Într-un târziu a sosit și sicriul, legat cu funii pe o săniuță trasă de doi dricari. L-au dus înăuntru ca să-și primească acolo pe robul lui Dumnezeu și blagoslovirile creștinești.

La terminarea slujbei mortul a fost scos afară, în copârșul descoperit, să fie văzut de cei veniți să-l petreacă spre eternitate. Oamenii se mișcau cu vădit efort prin curtea asediată de nămeți dar totul trebuia grăbit, cimitirul fiind departe, drumul greu iar mijlocul de transport nu era decât cel de la ricsă, aplicat la săniuță. Prăvălia de pompe funebre accesibilă pungii familiei nu avusese nici cai voinici, nici mașină cu dublu diferențial, pentru a înfrunta potopul de zăpadă. Din casă a ieșit un dricar în brațe cu capacul coșciugului, și-a făcut loc prin mulțime și așezându-l unde trebuia l-a bătut în cuie. Iar această ermetică luntre a lui Charon, din lemn de brad, dat pe deasupra cu bați, care închidea o existență din speța învingătorilor, a fost legată iar pe sania ce o adusese. Era acum gata pentru ultimul drum.

Vlaicu Bârna

Adrian Rogoz (1921-1996)

CITIND, discutând și scriind despre nemurire, împătimitii science fiction-ului sunt tentați să uite că sunt și ei supuși Marii Trece. Poate de aceea pierderile pe care le-a suferit tot mai risipita noastră familie mi s-au părut replici nedrepte la cutezanța de a ne imagina o tinerețe fără bătrânețe și o viață fără de moarte. Iar acum, vestea dispariției lui Adrian Rogoz...

Mi-a telefonat din Germania la sfârșitul lui mai, dorind pur și simplu să audă glasul unui prieten. Pentru că eram prieteni din acel îndepărtat an 1955, când m-a întrebat dacă n-aș vrea să particip la concursul inițiat de *Știință și tehnică*. Puține dintre lucrările premiate sau menționate atunci au rezistat probei timpului, dar au oferit materialul necesar primelor numere ale Colecției „Povestiri științifico-fantastice”, gloria și purgatoriul lui Rogoz, care a păstorit-o singur două decenii, până la brutală ei desființare, în 1974. Entuziasmul lui molipsitor, insistența niciodată lipsită de delicatețe, au convertit la SF scriitori afirmați în alte genuri și debutanți de talent, pe care i-a îndrumat cu tact și pricepere. A avut însă de-a face și cu veleitari ale căror texte necesitau intervenții energice, mergând până la rescrierea unor pagini întregi, ținând seama și de obligația de a asigura apariția bilunară a Colecției. Acest efort continuu, asumat cu o senină resemnare, nu a rămas fără urmări în planul propriei creații. A scris și a publicat mult mai puțin decât l-ar fi îndreptățit orizontul său de cunoaștere și înzestrarea artistică.

Dacă povestirea *Inimă de ciută* (1955) și romanul *Uraniu* (1956), scrise în colaborare cu C. Ghenea, rămân tributare limitărilor epocii, vasta construcție epică *Omul și Năluca* (1965) ne dezvăluie capacitatea de fantazare a autorului, mai ales în episoadele venusiene, unde se fac simțite preocupări poetice anterioare. Pentru că Rogoz debutase cu versuri originale și cu traduceri din Hölderlin, Rilke, Poe, Rimbaud, sub semnul devoțiunii față de Ion Barbu, al cărui discret discipol și apropiat a fost multă vreme.

Rogoz se exprimă la nivelul cel mai de sus al talentului său în două narațiuni incluse, mai târziu, în volumul *Prețul secant al genunii* (1974). Nuvela cu acest titlu este rodul unei pasiuni care l-a determinat pe autor și să-i

sugereze lui Emanuel Reicher ideea serialului *Cronică (en passant fantastică) a șahului*, apărut, evident, în Colecție. Înfruntarea dintre genialul șahist Dav Bogar și planeta cibernetică Tehom a prilejuit recenzenților judicioase trimiteri la *Solaris* și la *Moby Dick*. Excelent cunoscător al operei lui Poe, Rogoz a pornit și de la eseul *Jucătorul de șah al lui Maelzel*, în care, incredibil pentru acel an 1836, se afirmă: „Odată descoperit principiul potrivit căruia o mașină poate fi construită astfel încât să joace o partidă de șah, dezvoltarea acestui principiu ar putea să o facă să-și câștige, iar o nouă dezvoltare - să câștige toate partidele, adică să învingă orice adversar.” Umanismul genuin al lui Rogoz nu se putea împăca, însă, cu acest deznodământ: după o suită exasperantă de remize, Dav câștigă ultima partidă, dizolvându-se, firesc, în legendă.

Neliniștitorului univers al inteligenței artificiale îi aparține și povestirea *Altarul zeilor stoastici*. Prins în teribilul angrenaj al unui șir de accidente cvasi-simultane, Homer Hidden își trăiește ultimele clipe în compania divinităților moletronice ale Neantului, Concentrării și Vitezei. El este lăsat să moară pentru că probabilitatea supraviețuirii lui „tinde spre zero” și pentru că zeii moderni nu au nimic comun cu pasionații și capricioșii locuitori ai Olimpului, cunoscând doar satisfacția calculelor reci, a soluțiilor abstracte.

În 1981 se produce întoarcerea vizibilă a poetului la uneltele sale, odată cu apariția volumului *Inima rezistentă*. Motivele SF sunt prezente în poeme cu un inconfundabil iz barbian. În sfârșit, ultima aventură literară publică a lui Rogoz este piesa *Privire din pom asupra realității* (1984). Avertizând împotriva pericolului atomic, autorul refuză soluția facilă a îndemnurilor și concluziilor moralizatoare, textul pendulând între exercițiul parodic și apocalipsul grotesc.

Dincolo de aceste repere bibliografice, s-a aflat un om de o rară generozitate sufletească, gata oricând să-i ajute și să-i încurajeze pe nenumărații lui prieteni. Să-i păstrăm zâmbetul în inimile noastre, cu speranța că plecarea lui Adrian dintre noi înseamnă doar o trecere pe tărâmul magic al ficțiunilor sale.

Ion Hobana

Portretul din umbră și două „fișe de dicționar”

UN LUCRU știut care ascunde multe lucruri neștiute: Ovid S. Crohmălniceanu a marcat existența generației noastre literare ca „mentor” al Cenuclului „Junimea”. Îl „coordona” deja de mulți ani, însă după 1980 și până în 1989 el, cenuclul, alături de cel „de Luni”, a devenit - după cum se știe - un centru magnetic al noii literaturi care prindea corp și un veritabil „leagăn” al prozei scrise de colegii noștri. Micul grup, mica și fidelă comunitate de acolo a fost o veritabilă „instituție” culturală, cu istoria ei, cu „eroii” ei, cu criteriile ei, cu atmosfera ei - despre care se va mai vorbi cu siguranță... Ei bine, acolo, la „Junimea” anilor '80, Ovid S. Crohmălniceanu, căruia noi îi spuneam „Domnule Profesor” (și - firește, în absența - „Croh”), era - și îmi cîntăresc bine cuvintele - *absolut colosal*: avea entuziasm ti-neresc, dar și o enormă răbdare înțeleap-tă; știa înspăimîntător de multă carte, dar fără morga insipidă a „savanților”, căci era - deopotrivă - glumeț, era hîtru, rî-deam mult împreună; și așa mai departe. un portret încă prea puțin cunoscut „din afară”, lăsat în umbră de importantul cri-tic și istoric literar, profesor universitar: care e - punem noi mîna în foc pentru asta - și un om atașant, de o mare gene-rozitate și de o rară finețe sufletească...

Nu-i voi continua - însă - aici portre-tul. În montajul acestui mic text adaug „fișele de dicționar” ale celor mai impor-tante cărți ale sale. Cu sentimentul că - oricum - atunci cînd vorbim despre opera Domnului Profesor n-ar trebui să pier-dem din vedere portretul din umbră, care dă scrierilor sale o prețioasă dimensiune de profunzime umană. Și cu părerea de rău că, de cînd s-a retras în Germania, a dispărut aproape din circuitul nostru li-terar, scriind - din cîte știu - prea puțin și la reviste prea marginale. Reveniți în arenă, Domnule Profesor! E nevoie de Dumneavoastră!...

Literatura română între cele două războaie mondiale (București, Editura Minerva, vol. I, 1972 [cu o primă versi-une în 1967]; vol. II, 1974; vol. III, 1975). Avînd la origine un curs universi-tar, este cea mai amplă panoramă critică a epocii interbelice realizată vreodată la noi. Scrisă la un sfert de secol și mai bine de la încheierea perioadei studiate, lucrarea poate fi considerată un pandant istorico-literar, detașat al *Istoriei litera-turii române contemporane* a lui E. Lovinescu, privire, aceea, din interior, din miezul dinamicului proces de struc-turare a modernității românești. Cele trei volume ale cărții lui Ov. S. Crohmălni-ceanu sînt specializate pe genuri, înfiul incluzînd și capitole introductive ge-nerale („Introducere. Climatul epocii”, „Publicații, grupări și direcții literare”, „Formule estetice mai largi” - în total aproape două sute de pagini). Restul primului volum este consacrat prozei interbelice, al doilea tratează poezia, iar al treilea - dramaturgia și critica. În inter-iorul fiecărui gen sînt delimitate o serie de formule literare dominante în epocă (și care devin aici titluri de subcapitole): de exemplu, la proză - „Eposul”, „Realismul dur”, „Caleidoscopul medi-ilor”, „Analiza psihologică” etc.; sau la poezie - „Poezia chthonică”, „Poezia senti-mentului cosmic și a fiorului metafizic”, „Lirica sensibilității religioase”, „Lirica elegiacă și sentimentală”, „Lirica avan-gardistă”, „Poezia pură” etc. Însă criticul nu investește multă energie în această tipologie aproximativă, enunțată doar, fără a fi explicată, și care are doar rolul de a oferi un cadru acceptabil, un decu-paj „de lucru” al materiei. Adevărata „unitate de măsură” a studiului lui Ov. S. Crohmălniceanu este opera, înțeleasă ca

propunere de ansamblu, coerentă a fie-cărui scriitor menționabil, ca un „întreg” compus din cărțile respectivului, din pro-gramele sale literare, din atitudinile ex-primate public și, din aproape în aproape, din existența sa văzută ca un continuum al vieții și al creației. Perioada interbelică e studiată, așadar, pe autori, în capitole micromonografice care pornesc întotdea-una de la prezentări biografice, de la situa-ri în peisajul vieții literare, culturale, jurnalistică din epocă, și procedează apoi la inventarierea calmă a textelor publi-cate, oprindu-se mai pe larg asupra capo-doperelor. Rezultă un tablou vast, cu o enormă cuprindere, și totuși bine siste-matizat, ușor de consultat, extrem de util atît ca panoramă descriptivă, esențială în procesul didactic, cît și ca sursă biblio-grafică pentru orice exegeză focalizată asupra unui autor ori a altuia. Aspectul „polifonic” al cărții e dat de această am-biție de cuprindere cvasi-exhaustivă a materiei de studiu, nu curentele, nu anu-mite direcții sau formule, ci perioada însăși fiind privită ca o etapă unitară a istoriei literare naționale („Două războa-ie, la o distanță de timp nu prea mare, creează fatal o epocă distinctă în istoria oricărei literaturi” - vol. I, p. 11). Ce-i drept, autorul ajunge să-și pună și proble-ma „afinităților scriitoricești din această perioadă cu anumite formule estetice mai largi și mai stabile - cum sînt clasicismul,

romantismul, realismul, naturalismul sau manierismul” (*Idem*, p. 175). Corpul masiv al *Literaturii...* rămîne însă dedicat studiului metodic al epocii, adică al auto-rilor ei. Scrisă într-o stilistică sobră, adaptată mobilului ei istorico-literar, descriptivă și enumerativă acolo unde este cazul, căutînd în rest să se mențină pe linia formulărilor sintetice moderate, cartea lui Ov. S. Crohmălniceanu este un instrument de lucru indispensabil, superi-or didactic.

Literatura română și expresionismul (București, Editura Eminescu, 1971 [ediție revăzută, București, Editura Mi-nerva, 1978]). Tipic studiu de compara-tistică, un posibil model autohton al genului, cu toate trăsăturile cunoscute: punere în relație a două culturi și a unui program literar inițial cu „ecourile” sale ulterioare, identificare de influențe și de consonanțe etc., totul pe fondul unei ex-ceptionale erudiții în domeniu. Autorul își pornește cercetarea de la observația că influențele expresionismului asupra lite-raturii române au fost fie doar semnalate sporadic, fie ignorate de-a dreptul, nicio-dată studiate sistematic. O explicație ar putea fi aceea că, spre deosebire de sim-bolism, de pildă, sau de suprarealism, care au fost și la noi ilustrate cu program de anumite grupări și publicații, expresio-nismul n-a căpătat în literatura română

contururi precise, pătrunzînd „oarec-subteran” (p. 46). Atare situație a con-la consecințe foarte interesante: pe d-parte, „expresionismul, la noi, s-a ada-unor orientări literare mai articula-realizîndu-și, nu o dată, pro-ile-i t-dințe sub numele lor” (p. 50), e de-a-parte, „el a contribuit ca direcțiile aces-să-și creeze o poetică originală rezultînt într-o bună măsură și dintr-o astfel-împietire” (*Ibid.*). În capitolele centr-ale studiului, autorul se ocupă de „Ori-tări expresioniste” mai consistente spațiul românesc: „La «Gîndirea»”, analize asupra unor scrieri de L. Bla-A. Maniu, V. Voiculescu și A. Cotr-„La «Contemporanul»”, cu insistea-asupra lui B. Fundoianu, I. Vinea-Călugăru și F. Aderca; „în lumea «oar-nilor de teatru»”, la G. M. Zamfirescu-Răcăciuni, G. Ciprian; „...Și în opera u-francitiror”, recte H. Bonciu. Un cap-complementar trece în revistă și „A-incidente”, mai degrabă respingî-hipoteza notelor expresioniste la Baco-și M. Săulescu și găsind-o mai degr-validă în cazul unor scrieri ale lui-ghezi, Philippide, I. Barbu, C. Baltaz-Pe ansamblu, studiul reușește să dea c-rență unui fenomen de influență dif-dar importantă de vreme ce a oferit-teraturii române cîteva „componente-portante ale spiritului modern” (p. 241

Ion Bogdan Leff

CROHUL - libertate și luciditate

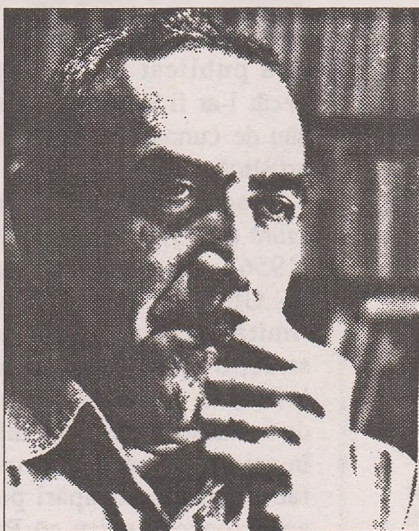
O caracteristică veche a programelor de învățămînt la Literatura română este ignorarea sistematică a literaturii vii, strict contemporane cu momentul învătării. În așa fel încît noi, studenții la literă din anii șaptezeci știam mai multe despre Ph. Sollers și M. Bulgakov decît despre N. Breban sau F. Neagu. Așa se face că atunci cînd ne-am apucat să zîmîgălim noi înșine hîrtia nu ne-am putut adresa nici revistelor și nici profe-sorilor pentru necesara confirmare din partea unor cititori profesioniști. Am

început să ni le citim între noi și așa s-au transformat niște întîlniri săptămînale în celebrele cenucluri: Junimea și Luni.

La început, un singur profesor a avut libertatea de spirit și lipsa de prejudecăți de a accepta să discute cu noi pe terenul nostru, după regulile noastre, intrînd în vorbă doar cu observația de bun simț a omului cu multe lecturi și acceptînd să „țină spatele” față de autorități pentru astfel de întîlniri neconvenționale. Acesta a fost Croh, pe urmă a făcut-o și Manolescu.

Un climat de libertate ca acela putea fi întreținut atunci decît de oam-ca ei: cu destulă libertate interioară ca-ne înțeleagă; cu destulă luciditate pen-a ne putea proteja prin compromisuri-interpretări răuvoitoare. Literatura op-ciștilor s-a născut așadar într-un terito-fără granițe. Cel puțin prozatorii au-mulțumi lui Croh pentru asta. Iar n-tîrziu, la transplantarea acestei litera-prin editare, în solul patriei, numele-va fi imortalizat ca Naș al Desanțiștil-Lă mulți ani libertății și lucidității!

Mircea Nedelc

ERAM în anul IV cînd m-am dus prima oară la *Junimea*, ispitită de doi colegi cenuclști (Iaurian și Marius) și nu credeam să mai revin și-a doua oară, căci nu mă atrăgea ideea de cenucl. Aveam să rămîn, ca Hans Castorp la Davos, 7 ani.

Știu precis cele două motive care m-au făcut să rămîn. Primul era desco-perirea unei ființe ciudate, cu un număr variabil de capete, dintre care vreo 10 foarte vizibile. O ființă atrăgătoare, ve-selă și tînără, malițioasă și deșteaptă, timidă și îndrăzneată, o ființă cu multe nume și de care m-am simțit imediat legată. Tocmai ce-mi lipsise în facultate găseam aici: un grup liber, „cîtit”, omo-

gen, care vorbea aceeași limbă, care se înțelegea din priviri, și-n care capetele erau afectuoase unul față de altul în ciuda înțepăturilor și ironiilor de care nimeni nu era scutit. Unul din aceste 10-15 capete pline de viață, cel mai binevoitor și cel mai critic, semăna destul de bine cu Góngora, cel de pe coperta antologiei apărută în 1982 la Univers, doar că ținea între dinți o pipă stinsă și avea mai mult umor. Celelalte capete îi spuneau Croh, Crohu’ și-n alte feluri, mai obraznice și mai tandre.

Al doilea motiv pentru care am rămas la *Junimea* pînă la sfîrșit era ceva ce nu găsisem nicăieri în trecerile mele întîm-plătoare pe la alte cenucluri. Acest ceva (moștenit poate prin influență onomastică de la ceilalți junimiști) era *rîsul*. Din prima seară am rîs la *Junimea*. Și aveam să rîd în fiecare marți, ceremonie și terapie care m-a făcut să rezist în cei 7 ani de na-veță. Iar maestrul de ceremonii era Profe-sorul Crohmălniceanu. Se rîdea în toate felurile posibile: mimînd sobrietatea - ex-presia *pince sans rire* aici am învățat-o, am trăit-o - se rîdea subțire și gros, dez-lănțuit, critic, participativ, potolit, cald, simplu, cu simpatie, din rărunchi, din minte, inimă și literatură.

I-am văzut pe toți rîzînd și cred că rîsul ăsta ne unea pe-atunci, se aduna ca un sînge comun, de bună calitate, în

Ceremonia rî

vene noastre. De cînd ființa cu multe capete s-a rupt în făpturi obi-unicefale, n-am mai auzit rîsul ac-binefăcător care aduna toate timbre-toate registrele - și vraja s-a destră-Rîdeam discret de inevitabilele poe-cu care începea vreo carieră de cenucl-rîdeam de glumele care acompaniau-off textul, rîdeam mai ales de pro-spumoase și de aluziile agățate pri-rînduri. Unul dintre cele mai puter-hohote s-a auzit la *Cenuclul de n-cînd Mircea Cărtărescu a citit cu n-pagina despre „censorul lui vodă-bricegelul” său, din Levantul*. Contar-de rîsul celorlalți, autorul n-a putu-citească fără întrerupere întreg fragr-tul. Rîdeam în pauzele prelunge, adesea erau mai plăcute decît lect-rîdeam la discuțiile care urmau, care-sea erau mai plăcute decît pauz-rîdeam în drumul spre casă pe ca-făceam pe jos, în bezna Bucureș, avînd grijă să ne despărțim cît mai tîr-

Rîdeam separat și împreună, pe-gonală de doi sau în cerc, sau în triur-sau în val. Croh își scotea pipa din-rîdea tînereste, ca unul care-a rezist-ce-a rezistat în rolul sobru ce-i fusese-tribuit, dar e prea de tot acum, nu se-poate. Cei doi Mircea rîdeau pe jum-cufundați în ei, Nedelciu pe tonuri jo-Cărtărescu aterizînd din lirism în cea-

La aniversară...

FĂCUSEM o armată îngrozitor de grea, din care abia scăpasem cu viață. Timp de nouă ani nu citisem nici o carte și nu scrisem nici un rând. Am ieșit de-acolo implet isterizat, iar apoi mi-am plimbat eria și singurătatea, timp de încă trei ani fără sfârșit, pe străzile cartierelor depărtate ale Bucureștiului. Aveam douăsprezece ani și nu comunicam cu nimeni. Singurătatea îmi zdrobea oasele era, totuși, bunul meu cel mai important, de fapt tot ce aveam. Serile mă-orceam acasă din acele plimbări care mănau cu umblatul continuu prin meră al celui pe care-l doare o măsea, scriam în jurnal pagini complet delirante. Adormeam avînd pe retine castele apă și clădiri vechi, cu atlanti hidoși... În acea vară a lui '76 am scris *Căderea*, primul poem al meu care m-a surprins și m-a entuziasmat. Nu făcusem mic atît de bun pînă atunci, deși scriam versuri de vreo trei ani și citisem în câteva cenacluri de elevi. Vreo două săptămîni mi-am recitat zilnic poemul, ci n-aveam cui altcuiva să-l citesc. Îl am pînă la urmă pe de rost (avea vreo șizeci de pagini) și-l tot recitam, cu o presie sumbră pe față, în rătăcirile mele prin Buzești sau Dămăroaia, în așul canicular.

Poemu-asta m-a încurajat, m-a făcut să cred că ar putea fi ceva de capul meu. Și că acum abia așteptam să începă sururile la facultate, nu fiindcă aș fi putut să fiu repede student, ci pentru că am căutăm să găsim acolo un cenaclu. Căciunul meu Nic, care intrase la română un an înaintea mea, îmi scria din cînd cînd, pe cînd eram în armată, despre *Junimea* și despre „Croh“. Citeam epistole făcînd de gardă la drapelul unității militare, cu automatul pe piept și cățărînd un podium, de unde, în afară de drapel, mai puteam vedea și pozele eroilor militari. Între ei se distingea tuciuriul de la Alexandru, căruia un tovarăș poet dedicase o odă cu un final patetic:

ui

vărată veselie. Bogdan rîdea cu toată ridicînd din sprîncene parcă mirat, și Teodorescu și Hanibal din vîrfurile tîguiate, Anca liniștit, Sorin la abia auzit. Rîdeam și eu în hohote, apuca cîte un rîs nestăpînit cînd textul avea de umor involuntar sau cînd Croh rîdea ochii a somn, spunîndu-și astfel via despre ceea ce se citea. Și rîdeam toții, în noi înșine cînd recunoșteam unele discursului fiecăruia. Unul cu te celebre, altul pomenind cărți greu procurat, unul tobă de teorie, altul spend cu grație, unul găsindu-și cu mareutate cuvintele, altul sintetizînd la ală. „Sînt surprins că nimeni n-a obțat că... Sau: „Despre prima lectură oape întotdeauna cea mai slabă] nu vorbi pentru că am întîrziat și n-am t-o de la început...“ Sau: „Fac numai va remarci și-i las pe ceilalți să...“ Și gur, rîdeam în surdina de întorsătura discursul lui Croh de care avusesem toți parte, măcar o dată: „Excelent, de-acord cu ce s-a spus aici, dar...“ și a lovitura de grație sub care textul se șea. Fără Croh și fără cenaclul de viața mea de navetistă ar fi fost moată și cușca lumii în care trăiam mai ată. Mă opresc aici deoarece aproape aud pe Croh: „Textul dumitale despre mea e excelent, te felicit, dar...“

Ioana Pârvolescu

„Răpus cu mișelie pe la spate/ La datorie a căzut inert/Viteazul, dîrzul caporal Belate!?...Și i-a rămas țigarea fumată doar pe sfert.“

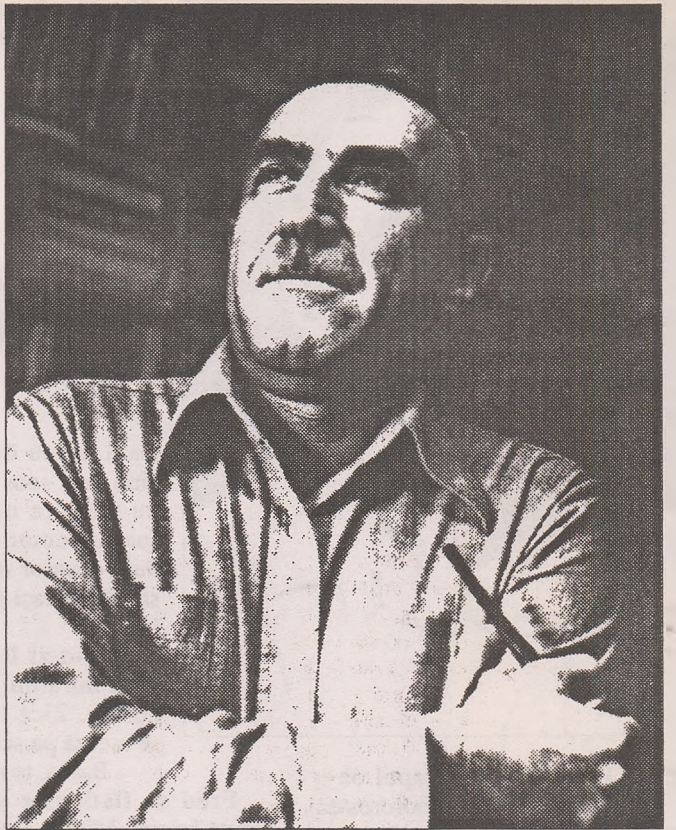
Îl cunoșteam din vedere și pe profesorul Crohmălniceanu. El ne scrisese pe tablă subiectele la română, la examenul de admitere. L-am ținut bine minte, fiindcă era primul autor în carne și oase pe care-l vedeam. Avea pe atunci vreo 54 de ani și aducea nișel, mi s-a părut mie, cu Thomas Mann.

Cînd am ajuns, în fine, la prima ședință a cenaclului *Junimea*, m-am simțit ca pe altă planetă. Am fost în hol cu vreo jumătate de oră mai devreme. Era duminică dimineața și holul era pustiu. A mai sosit un tip cu un început de chelie (era Sandu), cu care am urcat în podul facultății. Cenaclul se ținea acolo, într-un spațiu vast și sonor, cu măsute pline de scrum, înconjurat de buturugi în chip de taburete. Ne-am adunat pînă la urmă vreo zece inși, a venit și „tata Croh“, cum îi spuneau cei mai „bătrîni“ din cenaclu, și din momentul acela s-a creat atmosfera unică a *Junimii*, cea mai plăcută, mai stenică, mai favorabilă literaturii pe care am întîlnit-o vreodată. A fost magia tinereții mele și a colegilor mei, și am rămas fidel ei aproape cincisprezece ani. Aș merge și azi la *Junimea* dacă s-ar mai putea. Încetarea, în '90, a ședințelor acestui cenaclu a fost pentru mine un șoc, o ieșire din ritual, ireparabilă. Dacă m-am apucat mai tîrziu să conduc și eu un cenaclu, a fost mai ales din nostalgie, ca să văd, ca filozoful danez, dacă întoarcerea este posibilă. Și n-a fost, oricît am încercat să pastisez acea atmosferă. Atmosfera o fac oamenii și, lăsînd la o parte faptul că eu nu eram nicidecum Crohmălniceanu, nici nu s-ar mai putea repeta combinația aceea specială de poeți și prozatori, fiecare cu personalitatea, umorul, inteligența și farmecul propriu, care forma nucleul *Junimii*. Ajunsesem să ne cunoaștem cît se poate de bine, știam ce gîndește și ce scrie fiecare, eram o lume mică, de o perfectă libertate interioară, singura lume în care mi-a plăcut cu adevărat să trăiesc.

Era în primul rînd Croh. Pînă ne adunam cu toții, și asta putea să dureze o bună bucată de timp, el vorbea cu fiecare în parte, interesîndu-se de ce am mai scris, cum ne merg proiectele mai ample sau, cînd ne-am văzut și noi publicați, cum stăm cu cronicile literare, cu editurile... Apoi începea să povestească. Firește, nu se poate reda impresia pe care-o face un povestitor oral, și unde gesticulația, tonul și mimica sînt totul. Să spun doar că era fermecător. Ne amuzam copios și povesteam apoi mai departe istoriile din lumea literară carene ajunseseră la urechi. Cum la sfîrșit urma o nouă porție de șuetă și anecdotică, cenaclul propriu-zis era de fapt un fel de mare paranteză. Se citea ce aducea fiecare, la fel ca la cealaltă *Junime*, fără programări și fără preselecție. Prima lectură pe care am auzit-o a fost extraordinară, și mi-a tăiat pentru o vreme cheful de a citi și eu. George, masiv și cu părul numai inele, a făcut atunci senzație cu „Tortul“, proză alegorică, halucinantă, pe care n-a mai publicat-o niciodată. De-a lungul anilor, am ascultat la *Junimea* aproape tot ce e mai bun din ce-au scris optzeciști, între care lucruri remarcabile de autori care apoi s-au dat la fund și nu există azi decît în amintirea noastră. O antologie a autorilor obscuri ai *Junimii* ar putea fi la fel de bună ca *Desant* '83...

După comentarii, care îmbinau discursul cu polemica și în care profesorul nu-și rezerva nicidecum cuvîntul final, ci „se băga“ curajos în toiul dezbaterii, deschizînd, ca din întîmplare, trasee noi, aruncînd nade în care ne prindeam cu o naivitate pasionată, urma partea cea mai plăcută: plecarea, împreună, spre casă, fie vară, fie iarnă, fie noaptea sau la amiază. Căutam cu toții un loc cît mai aproape de profesor, ca să nu pierdem nimic din ce ne povestea. Traversam pe la Eva, neatenți la ce e-n jur, gata să fim călcați de mașini, și ajungeam în fața blocului din Dionisie Lupu, unde mai stăteam la taclale o grămadă. De multe ori „tata Croh“ îl scotea la plimbare pe Ronț, ca un pretext ca să mai facem cîteva ture de cartier împreună. Timp de cincisprezece ani, aproape săptămîină de săptămîină, l-am însoțit pe profesor în aceste plimbări. Noi ne maturizam, unii deveniserăm, din niște puști zăluși, autori cu mai multe cărți publicate, dar Croh a rămas cu totul și cu totul neschimbat în toți acești ani. Mereu entuziast, mereu gata de orice ajutor, mereu arătînd aceeași pătrundere, același talent de a găsi imediat nucleul de interes al unui text. Generația mea îi datorează enorm, și, din cîte știu, nimeni nu a abdicat de la dragostea pe care a arătat-o chiar de la început domnului profesor.

Cred că încă de la ședința următoare am citit și eu la *Junimea*. Ciudat, n-am citit niciodată acolo „Căderea“ (care avea să-i atragă atenția, un an mai tîrziu, lui Nicolae Manolescu). De atunci am citit, poate, de cincizeci de ori, poate și mai mult. Am mers, timp de șapte ani, și la *Cenaclul de luni*, apoi la cenaclul

Universitas, dar nici prin cap nu mi-a trecut să părăsesc *Junimea*, unde am fost mereu acasă. O lectură aici a însemnat mereu pentru mine mai mult decît orice publicare.

Cît despre relația mea personală cu profesorul Ovid. S. Crohmălniceanu, iată, spun și în public ceea ce mi-a făcut plăcere să-i spun în atîtea scrisori, de cînd se află la Berlin: este omul care a făcut cel mai mult pentru mine. Îi datorez debutul meu în volum și primele traduceri din prozele mele. Mi-a fost mereu un îndrumător spiritual și primul cititor al tuturor cărților mele, de sfaturile căruia am ținut serios seama. Și, mai ales, este printre foarte puținii oameni cu care m-aș vedea oricînd, cu aceeași bucurie. Așa că sper să-l avem din nou, aici, în București, printre noi, pe dragul nostru profesor, cît mai curînd cu putință. Chiar dacă vremea *Junimii* a trecut, mai sînt atîtea ocazii de întîlnire între noi, „junimiști“...

Pînă atunci, la a șaptezeci și cincea aniversare, îi doresc și eu, din toată inima, marelui nostru prieten și profesor, sănătate, viață îndelungată și *La mulți ani!*

Mircea Cărtărescu

Profesorul și Desantul

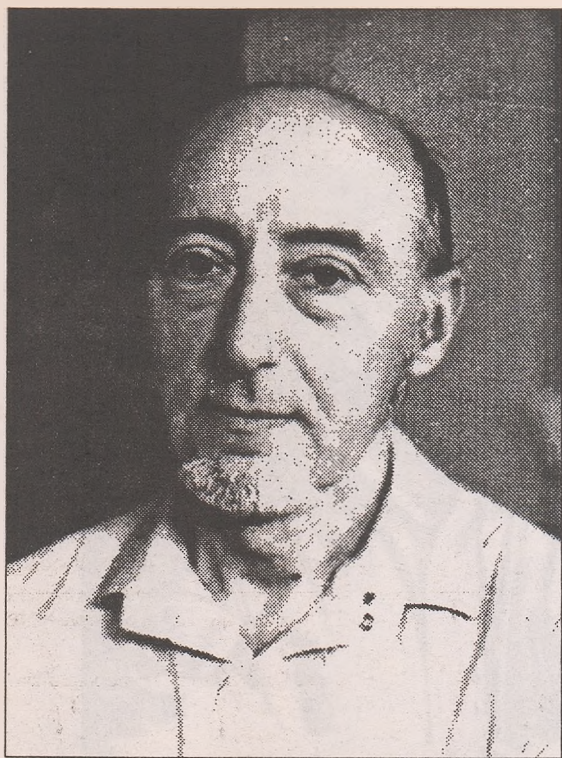
ÎN '81, după ce terminasem facultatea, aveam sentimentul că îmi va fi imposibil să mai scriu. Făceam naveta zilnic, iar în zilele cînd erau ședințele de cenaclu la „Junimea“ mă duceam acolo direct de la gară. În perioada aceea, Profesorul Crohmălniceanu mă întreba în fiecare săptămîină dacă scriu și cînd am de gînd să citesc din nou la cenaclu. Avea grijă să-mi pună întrebarea asta cînd erau și alții de față. După ce se încheia ședința, îmi spunea, în particular, că un scriitor se poate pierde dacă se deprinde cu ideea să-și amîne proiectele, așteptînd *să aibă timp*. „Niciodată n-o să ai destul timp, dacă faci acum din asta o scuză.“ Vorbea calm, ușor ironic, ca să-și mascheze afecțiunea: era la curent cu tot ce li se întîmpla cenacliștilor și participa sufletește la toate evenimentele lor. Dar nu făcea din cenaclu un soi de bisericuță. Ne susținea, însă în clipa în care vreun text scîrțîia îi atrăgea atenția autorului, politicoș, că a zbîrcit-o. Spiritul critic nu excludea simpatia, ci era o formă de a fi a acestei simpatii.

De fiecare dată cînd vreunui dintre noi îi apărea o carte sau vreun text în revistele literare, Profesorul folosea prilejul pentru a-i încuraja pe ceilalți. Astfel că în locul invidiei că X a publicat, la cenaclu moneda de schimb era emulația. Apariția unei cărți era sărbătorită la „Junimea“ cu o bucurie amestecată cu speranță. Fiecare dintre cenacliștii care publicau știa că le face o plăcere celorlalți cu cartea sau cu povestirea publicată. Asta fără a exclude spiritul de competiție, dimpotrivă. Atunci cînd a apărut *Desantul*, Profesorul era atît de încîntat, ca și cum la cenaclu ar mai fi venit un scriitor talentat. De altfel, *Desantul* a rămas un personaj al cenaclului, creația Profesorului, cel care a antologat textele, care a prezentat autorii și a scris postfața.

Desantul a împlinit 13 ani, iar Profesorul 75. La mulți ani!

Cristian Teodorescu

SCRISOARE

tează mereu din biblie. De când l-au scos la pensie și nu mai are ordonanță, e foarte democrat, le îngăduie oaselor de soldați să stea în aceeași groapă cu ale lui.

Într-o zi în frizeria lui Fred intră un client necunoscut. Zice bună ziua și se-asează pe scaun.

- Barba, te rog.

Fred se fisticește și-ncepe să ascuță briciul. Mîinile îi tremură și se gîndește cum să i-o spună mai delicat clientului. Dar acesta s-a și scufundat în studiul oglinzii. Cu un deget îi pipăie prudent marginile spărturii. Apoi ia la rînd petele alburii și face cîte-un semn ciudat deasupra fiecăreia. Fred observă că la mîna cu care face toate acestea, respectiv dreapta, nu are decît trei degete, inelarul și cel mic lipsindu-i. E atît de speriat încît s-a oprit din ascuțit briciul.

- Tocmai la timp, spune necunoscutul. Prea îți tremură mîinile, n-ai cum să mă razi.

Apoi, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, se scoală de pe scaun, zice bună ziua și iese pe ușă.

Fred a rămas buimăcit în mijlocul prăvăliei. Dă cu piciorul la cele două frunze galbene care-au intrat odată cu plecarea ciudatului client. Apoi se duce și se așează istovit pe scaun. Își vede în oglindă fața speriată. Bolborosește, Oglinda asta... și-i vine să-i dea un pumn.

Prietenii lui Fred cred că totul a fost pus la cale de unul dintre ei. Se suspectează reciproc. Muică zice:

- O farsă cazonă. Păi cine știa de oglindă decît noi. L-a angajat p-ăla cu trei degete să-l sperie nițeluș pe drăguțul nostru de Fred.

În schimb Ferechide nu crede c-ar trebui să luăm lucrurile așa ușor:

- Semnele pe care ăla le-a făcut cu degetele lipsă nu aduc nimic bun...

Gogoescu iese din mușenia lui și atrage atenția zugravului:

- Cu niște degete lipsă nici Dumnezeu nu poate face vreun semn!

Acesta replică:

- Mă rog, mă rog, cu degetele de la mîna bearcă, tot un drac.

Se cade de acord că un lucru e clar: nicăieri pe firma lui Fred nu se pomenește de bărbierit. Deci individul e suspect.

APARENT, oglinda nu avea nimic schimbat. Poate doar petele alburii se înmulțiseră, dar nu într-un ritm mai rapid decît înainte. Nu, buba nu era în semnalmente exterioare, ci într-o contaminare profundă, lăuntrică. Întîi de toate că oglinda nu te mai atrăgea. Nu știi cum se face dar te uitai în ea cu teamă ori stînjeneală.

Fata lui Ferechide și-a scrîntit piciorul, iar doctorul i l-a fixat greșit și a rămas cu un defect la mers. Pretendentul - pe care înainte nu-l dorea - s-a volatilizat. Zugravul învinuia oglinda de toată pățania asta.

- Dacă nu venea afurisitul ăla să-i facă farmece oglinzii, Olga mea era acum căsătorită; dar așa, a rămas schioapă pe toată viața.

Vibraru a încercat degeaba să-l îmbuneze cu cîteva argumente probabilistice. Ferechide i-a tăiat-o:

- Ia scutește-mă! Probabilitatea că și alții-s schiopi mă lasă rece.

- Stai puțin, nea Ferechide, s-a apărut Fred. Mata te uitai în oglindă pentru căsătorie, nu pentru schiopeală.

- Păi dacă nu schiopea se căsătorea, o ținea pe-a lui zugravul.

- Cît sunt eu de general, se bagă în vorbă Muică, nu cred că așa trebuie pusă problema. Tipul cu trei degete la mîna nu putea să afurisească oglinda din simplul motiv că cu aceste trei degete se face semnul crucii. Degetele astea sunt incompatibile cu blestemul.

În primul moment, argumentul teologic al generalului îi lăsa muți pe bătrîni. Dar apoi, Gogoescu i-o trînti:

- Mă, da' sfînt te-ai mai făcut. Ai uitat cînd le-o-nfigeai răcanilor mai frumusei, de ajunseseră să vină mamele să te roage să faci schimb cu ele...

Fred stă pe scaun în spatele perdelei. De ieri s-a reapucat de fumat și asta îl irită. Mîinile îi tremură și mai rău. Mușcă dintr-un măr și-și zice că năpasta s-a abătut asupra lui. Nu se plînge prietenilor căci nu vrea să-i influențeze. Bigotul de Muică ar începe să-i tragă cu citate din Iov.

Potrivește în așa fel perdeaua ca prin găurică să nu vadă decît ușa prăvăliei. Ușa care se deschide tot mai rar. Mai ales de cînd și Gogoescu a pățit-o. A rămas mut. Da, da, mut ca toți muții. Aude totul dar nu poate scoate o vorbă omenească. Doar niște sunete guturale ca atunci cînd se oprește apa și țeava de la WC înghite aer. Prin scris, mutul le-a explicat prietenilor cum s-a întîmplat totul. Merga pe stradă către casă. Brusc, din spate i s-a năzărit că-l strigă cineva. De fapt, că îi șoptește numele. Cînd s-a întors, era o oglindă mare, verticală, cît el de înaltă, care-i șoptea într-una numele. Gogoescu a vrut s-o bage în p... măsii; ce farsă năroadă mai e și asta? Dar a constatat că nu scoate decît niște sunete dezarticulate. Preocupat de această afecțiune - pe care o credea momentană - a scăpat din vedere oglinda care, peste o clipă dispăruse.

Povestea lui Gogoescu e povestea unui nebun. De aceea prietenii sunt atît de îngroziți. Și mut și nebun, e prea mult. O să-i treacă, spune Muică în timp ce Fred îi potrivește perciunii. Chiar dacă vine mai rar, generalul e singurul ce nu se teme de oglindă. O înfruntă vitejește, uitîndu-se în ea de cîte ori e cazul.

- Mă Fred, mă, tu nu vezi că nu-i decît o oglindă ca oricare alta? A avut și ea gloria ei, dar acum gata...

La ușă a apărut capul lui Robingo, țigănușul care-i face țîguiele. Frizerul iese de după perdea și-i face semn că azi n-are nevoie. Capul tuciuriu se clatină la dreapta și la stînga, scoate lim-

ba, bate cu pumnii în geam și, în cele din urmă, pleacă. Geamul rămîne mînjit de urme de degete. Razele de soare și frunzele care cad îndulcesc sufletul frizerului și iată-l din nou după perdea, ceva mai liniștit.

Și iată că într-o bună zi Vibraru calcă iarăși pragul frizeriei. E într-o miercuri dar profesorul e îmbrăcat în costumul lui albastru de duminică. Poartă la butonieră o garoafă roșie. Se așează pe scaunul de frizerie și-i face semn lui Fred să se apropie. Îi șoptește marele secret:

- Mă duc la aeroport. Zoltan, prietenul meu de la Paris, după douăzeci de ani de exil, vine să-și vadă țara. O să stea la mine o săptămînă. Dacă o să aibă nevoie de-un tuns, o să trec cu el pe aici. Ține minte: eu nu-mi uit prietenii.

Vibraru îl bate pe umăr pe Fred și toate neînțelegerile care au existat între ei se spulberă într-o clipă. Suflul de libertate pe care-l aduce Zoltan este atît de năvalnic încît bietele noastre ranchiune se vād dintr-odată la ade-vărata lor dimensiune. Fred îi mulțumește în gînd parizianului necunoscut și, în semn de omagiu, șterge cu cîrpa înmuiată-n detergent oglinda care iată, a reacționat cum se cuvine.

TRĂIM zile mizerabile. Într-o clipă totul se-ntoarce pe dos. N-au trecut decît cîteva ore și iată-l pe Vibraru bătînd cu pumnii în ușa frizeriei, strigîndu-l pe Fred cu voce gîtuită de mînie, proferînd blesteme și înjurături ordinare. Geamul ușii e crăpat de sus pînă jos și doar venirea lui Robingo alarmat de atîta hărmălaie l-a făcut pe profesor s-o ia la sănătoasa bodogănind de mama focului. Fred nu era acasă, plecase să-i facă o vizită unicei lui rude, Filofteia, femeia cu picior de lemn, un fel de verișoară după tată. Cînd s-a întors i-a găsit pe vecini adunați în jurul prăvăliei, zgîndu-se la crăpătura geamului și comentînd intempestivele evenimente. Robingo i-a spus de accesul de furie al profesorului, dar lui Fred tot nu-i venea să creadă că a fost el. Ce motiv ar fi avut? Doar acum cîteva ore se împăcaseră și erau amîndoi atît de bucuroși...

Avea să afle a doua zi din ziare. Expulzarea cetățeanului român Zoltan era știrea ce se lăfăia pe pagina întîi. Motivul: n-a vrut să dea o declarație explicită prin care să recunoască forma de guvernămînt. Nici prietenii care veniseră la aeroport n-au putut să-l vadă. Autoritățile îl "conduseseră" într-o "cameră de oaspeți" tapetată cu microfoane; aici trebuia să completeze un *formular republican*: unde are de gînd să se ducă, pe cine vrea să înfil-nească, etc.

Furia lui Vibraru n-are nici un sens. Nu Fred stabilește politica guvernului. Dar iată că frizerul s-a ales cu geamul spart, nu guvernul. Așa transferăm noi toate lucrurile.

Fred stă pe scaunul de frizerie și se tunde singur. Foarfeca țacăne mai mult în aer, că părul i s-a cam rărit.

CU MÎINILE în capul oamenilor, Fred bolborosește ceva neînțeles. Tunde cîțiva bătrîni ca și el, pentru ras nu mai are mîna prea sigură. Dugheana lui e mică dar luminoasă. Are un singur scaun de frizerie și-o oglindă cu formă ciudată care-a crăpat la cutremur și-a căzut parțial cu o oră înainte de căderea dictatorului. Fred crede că oglinda are virtuți magice; altfel nu se explică, zice el.

- A stat crăpată doisprezece ani și dintr-odată buff! din ea s-au desprins două cioburi mari. Tocmai din partea de sus! Două cioburi care-au căzut în chiuveță fără să se spargă; le păstrez și acum, nu știu dacă-i cazul să le lipesc la loc sau nu.

Din această dilemă - dacă să refacă sau nu oglinda inițială - nu știe să-l scoată nimeni. Bătrîneii care sunt clienții și în același timp prietenii lui se mulțumesc și cu bucata care-a mai rămas.

Fred le ciumpăvește firele de păr din chică iar ei studiază de zor marginile spărturii și petele alburii care au început să se întindă.

- Lucrează, lucrează oglinda ta. Cine știe ce-o mai prevesti, îi spune Vibraru, profesorul de matematică. Fred face pe modestul și nu răspunde nimănui nimic, îi lasă să se convingă singuri.

Ferechide ar vrea să știe cînd o să se mărite fiică-sa, că are un pretendent a-nfia dar ea face mofturi; așa că tot numără colțurile spărturii și zimțisorii fiecărei laturi.

Gogoescu e cel mai tăcut dintre toți. Nimeni nu-și dă seama de ce studiază oglinda. Stă cu ochii pierduți într-o direcție minute întregi de crezi că vrea să străpungă prin sticlă. Nu privește nici la dreapta, nici la stînga, nu compară diversele puncte, nu pipăie cu degetele marginea, nu-și schimbă ochelarii de distanță cu cei de citit, într-un cuvînt e atît de indiferent încît crezi c-a adormit. Dar nu, el stă cu ochii larg deschiși, neclipind niciodată din pleoape, și privește/gîndește atît de intens încît adesea cîteva lacrimi i se preling pe la colțul pleoapelor și-i cad pe șervetul de pe piept ori chiar pe mîna lui Fred care tresare neștiind ce să zică.

În schimb domnul general Muică e cel mai vorbăreț. Zice:

- În oglinda asta eu vād lucrul cel mai fain din lume: pe mine însumi, chipeș încă, și cît o să mă mai vād în ea e bine! Că pe urmă o să-mi putrezească oasele alături de ale soldaților.

Acum de cînd s-a dat voie la credință, Muică e mare credincios; ci-

DESCHISĂ

Dar în felul acesta se mai calmează și și dă iluzia că nu l-au părăsit toți clienții.

Robingo a intrat în prăvălie și e mai serios ca niciodată. Fred îl întreabă ce-a pățit. Puștiul se codește, dar pînă la urmă spune:

- Lumea zice că oglinda matală aduce ghinion. Io le-am zis că mie nu mi-e frică. Da' ei dau din cap... Dau din cap... și mie de asta mi-e frică.

Fred n-a înțeles prea bine.

- Ți-e frică fiindcă dau cu toți din cap?

- Îhîi... face puștiul.

Fred nu știe ce să zică și ce să facă. Cu toate că n-are nevoie de cum-părături îi dă niște bani și-i spune:

- O jumate de morcovi, o pîine și trei pachete de sticksuri. Înainte să iasă, puștiul aruncă o privire furișă spre oglindă.

- Mîine plec la Vlădiceasca, spune în timp ce închide ușa. Stau la bunicu o lună.

Fred a rămas singur. Azvîrle foarfeca în chiuveță. Își duce o mîna la piept. Cu cealaltă își descheie gulerul cămășii. Cu ultimele puteri se tîrăște după perdea, se așează pe scaun, se sprijină de coada măturii mecanice. Respiră încet, încet. Piciorul drept izbește mecanic piciorul scaunului. Își lasă capul pe spate pînă atinge placajul peretelui despărțitor. Își șterge obrazul de prosopul umed agățat în cui. Prosopul se leagănă, se duce și revine izbindu-l ușor peste buza de sus.

Femeia cu picior de lemn a fost profesoară de istorie. E revoltată de acțiunea necugetată a guvernului. Lasă că și dobitocii ăștia de orașeni, zice ea; auzi, să-ți spargă geamul! păi ce ai tu vreo vină?

- N-am, zice spășit Fred. Da' am oglinda.

- Ascultă la mine! Am eu picior de lemn, dar creier *din ce trebuie!*

Nici una nici două, profesoara de istorie se apucă să conceapă o *Scrisoare deschisă președintelui SUA*. O să le arate ea și cioflingarilor ăștora din opoziție care se tem să sufle și-n iaurt.

- Stimate domnule Președinte. Vreau să vă aduc la cunoștință că sunt un frizer particular și locuiesc pe strada Vertijului nr. 11, unde-mi am și prăvălia cu un singur loc de tuns. Vă închipuiți lesne cît de puțin cîștig doar aruncîndu-vă o privire pe fotografia de alături.

- Ce fotografie? întreabă Fred.

- O să facem o fotografie cu interiorul tău amărît.

- Așa vorbești de prăvălia mea... șoptește întristat frizerul. Tocmai tu, unica rudă pe care-o mai am...

- Nu înțelegi, unchiule, îi spune miiros femeia; trebuie să facem o fotografie în care prăvălia ta să pară cît mai amărîtă... Că dacă nu, Președintele Americii o să creadă că ești un îmbogățit peste noapte și atunci...

Filofteia l-a servit cu o dulceață de nuci crude. Bătrînul o s-o lase să conceapă scrisoarea cum știe ea. El doar o s-o iscălească. Scrisoarea o să apară la

ziar. Îi va dezmoști pe adormiții din opoziție.

- Deci, unde rămăsesem?... A! Da. La fotografie. Doar aruncîndu-vă o privire pe fotografia de alături vă veți da seama că de-abia cîștig cît să-mi țin zilele. În plus, ultima acțiune a guvernului și-a pus în gînd să mă ruineze. Neacordarea vizei de intrare cetățeanului român Zoltan Arin a dus, datorită confuziei care domnește în electoratul nostru, la aruncarea întregii vini pe spinarea oglinzii mele din frizerie (sic!). Acest lucru mi-a gonit clienții și drept urmare am rămas muritor de foame căci dintr-o pensie nu se poate trăi. Unde sunt drepturile omului mult trîmbițate de dumneavoastră și de alți șefi de stat din lumea liberă? Veți îngădui oare la infinit această confuzie între o biată oglindă de frizerie și acțiunile necugetate ale unui guvern care se intitulează ales de popor dar care nu face altceva decît să continue...?

DOAMNA Filofteia își împinge piciorul de lemn pe sub masă pînă atinge cu el aparatul de făcut masaj. Cu vîrfurile ghetelor ortopedice îl tîrăște mai aproape de scaun. Apoi se apleacă, își descaltă pantoful din piciorul zdravăn, își scoate șoseta și își depune laba deformată de monturi pe roțițele de plastic.

- Asta e doar așa, o schiță. O s-o dezvolt la o mie de cuvinte. Cam afit cere o scrisoare deschisă care se respectă.

Hîrr-hîrr... hîrr-hîrr... Roțițele de plastic verzi și albe își fac datoria. Masează talpa femeii cu picior de lemn. O masează zdravăn ca să poată suplini și talpa lipsă. Hîrr-hîrr... Cele o mie de cuvinte încep să străbată creierul Filofteii și se-nșolonează în fraze care își propun să trezească o națiune din indolența-n care a căzut.

Agale frizerul se îndreaptă către casă. Privește cu bucurie prin curțile oamenilor. I se pare că o împăcare plutește în aer, că frunzele galbene care cad din copaci ne apropie mai mult unul de altul. Ar fi în stare să dea bună ziua oricărui necunoscut, așa cum se face la țară. Filofteia, ultima lui rudă, Dumnezeu să-i dea sănătate, a găsit calea cea mai bună și are încredere că lucrurile vor lua o-ntorsătură favorabilă.

Nici un ziar nu vrea să primească Scrisoarea. N-au spațiu. Nu-s de acord cu conținutul. Îi supără cuvîntul *oglin-dă*. Ce mai, mai ceva ca-n timpul cenzurii de odinioară.

După o săptămînă de umblături pe la redacții, Fred se lasă păgubaș.

Dar minune! Manichiurista femeii cu picior de lemn scoate o revistă trimestrială de specialitate sponsorizată de nemți. În procent de 10% pot fi introduse și altfel de materiale. Îi va publica cu dragă inimă scrisoarea lui Fred. Cum revista e bilingvă, toți nemții și românii interesați de arta manichiurii vor afla odată cu președintele SUA la ce se reduce democrația în unele țări răsăritene: la încercarea

odioasă a guvernului de-a anatemiza oglinzile de frizerie.

CAM ODATĂ cu publicarea scrisorii a pățit-o și generalul. A fost găsit drogat în locuința lui, adică într-un apartament complet gol. Nici o ușă nu fusese forțată. Nimeni din bloc nu auzise nimic suspect.

Muică rostea cuvinte fără sens. Limba i se-mpleticea. A fost internat de urgență. Vibraru îl veghea ziua și Ferechide noaptea. Lui Fred i-a fost frică să se ducă la spital. *Arta manichiurii/ Handpflegekunst* nu se găsea la nici un chioșc de ziare, fiind distribuită pe o rețea internă. Femeia cu picior de lemn avea un exemplar dăruit de manichiuristă. Fred și-a făcut un xerox după cele trei pagini ale Scrisorii. În fiecare dimineață, în timp ce își bea ceaiul, citește de la un capăt la altul Scrisoarea. Speră ca într-o zi Președintele să o citească și el. O să i-o aducă manichiurista. Toți oamenii de stat au cite o manichiuristă.

Robingo a plecat la Vlădiceasca. Trebuie să-și facă singur piața. Aici înfîlnește cînd și cînd cite un cunoscut care-i mai dă vești despre general. Nu-i merge prea bine. Cînd îi înfîlnește pe Vibraru sau pe Ferechide, aceștia se fac că nu-l văd. E evident că nu știu de scrisoarea lui către Președintele SUA; nici unul din ei n-are afiția bani ca să se ducă la manichiuristă.

A douăzeci și noua zi de citire a Scrisorii. A învățat-o aproape pe dinafară. I se pare că toată lumea o știe. Prin toate locurile prin care trece îi vin în minte fraze disperate. La piață are impresia că le-a roștit vînzătorul de morcovi sau de cartofi. În tramvai crede că le-a șoptit un moș cu pălărie ponosită care-și face de lucru pe lîngă o cutie cu găuri din care răzbat piuituri. Puful gîlbui al puilor de cîteva zile se ițește pe la-ncheieturile cutiei și lui Fred îi vine-n minte altă frază pe care nu știe cui să i-o mai atribuie.

Bătrînul frizer nu mai știe ce-i cu el. Ceai, o felie de pîine cu unt și scrisoarea. Dimineața s-a și gătat. Pe la femeia cu picior de lemn n-a mai fost. Nu-i supărat pe ea, dar nici nu vede ce ar mai înnađi-o.

A aflat că Muică e în comă. I-a spus-o tutungiu din colț. Fred stă pe scaunul de frizerie și se uită pierdut în oglindă. Frazele din scrisoare i se-nvălmășesc în cap, se ciocnesc și se luptă între ele pînă cînd se golesc cu totul de orice sens. Are impresia că-s aiurările unui muribund, poate Muică.

Clopoțelul anunță un mușteriu. Fred sare de pe scaun. Îl poștește respectuos pe necunoscut să ia loc. Cînd se uită mai bine la el se-ngălbenește. Este tipul cu trei degete la mîna dreaptă.

- Un ras, te rog, spune cu glas alb necunoscutul.

Fred începe să-și ascută cu mîini tremurătoare briciul.

Necunoscutul studiază oglinda. Cu cele trei degete unite face aceleași

semne misterioase pe deasupra petelor alburii.

Pe Fred îl apucă toate năbădăile. Trage furios briciul pe bucata de piele lucioasă. Are de gînd să nu-l mai ierte pe necunoscut.

Pare-se că acesta a observat ceva suspect căci spune:

- Nu mă mai rad. Prea îți tremură mîinile.

S-a sculat și din doi pași a fost la ușă, iar apoi în stradă. Cu briciul în mîna, Fred a fugit după el.

- Nu scapi așa ușor, nenorocitul, striga frizerul fără să-i pese de lumea care ieșise pe la porți. Agita în mîna stîngă briciul. Mi-ai furat viața, trebuie să plătești.

Necunoscutul fugea liniștit ca un alergător de cursă lungă. Nici măcar nu se-ntorcea să se uite în urmă. Puteai crede că alergarea lui n-avea nici o legătură cu Fred, că pur și simplu se antrenează în vederea unui concurs. Distanța dintre cei doi se mărea mereu.

Ca să nu se ciocnească de pomii de pe trotuare, Fred o luase de-a dreptul prin mijlocul străzii. Sufla tot mai greu. Se îndepărtase mult de casă. Rarii trecători nici nu îl luau în seamă. Necunoscutul era acum la mare depărtare, o siluetă întunecată ce se micșora constant. În mîna lui Fred briciul deschis devenea tot mai caraghios. O frază din scrisoare îi sălta în minte: "Veți îngădui oare la infinit confuzia între o biată oglindă și...?"

A FOST ultima cugetare a lui Fred. Căci a căzut într-un canal deschis. Mîna-n care ținea briciul i s-a răsucit scrijelîndu-i pentru totdeauna pe față semne cabalistice.

Dacă n-ar fi fugit după necunoscut, în chiar clipa-n care cădea în canal ar fi primit-o în frizerie pe unica lui rudă ce venise să-i aducă vestea cea bună: Ambasada SUA trimisese o scrisoare de mulțumire redacției *Arta manichiurii/ Handpflegekunst*, unde, printre altele, se spunea textual: "...așa cum facem de obicei, vom trimite la Casa Albă și scrisoarea deschisă pe care revista dumneavoastră a avut amabilitatea s-o însereze în coloanele ei."

Dar nici acest lucru nu mai avea mare importanță căci de cum pași în tutungerie femeia cu picior de lemn fu martora prăvălirii din senin a oglinzii și a transformării ei într-o grămadă uriașă de așchii fine, cenușii.

În același timp cu oglinda căzu și geamul crăpat al ușii. Curentul care se stîrni învîrteji ghemul de așchii cenușii, îl scoase val-vîrtej din prăvălie și-l înălță în văzduh, purtîndu-l mult timp pe deasupra întregului cartier, pe deasupra masei de gură-cască ce ieșiseră pe la porți și făceau felurite presupuneri în legătură cu acest ciudat nor scripitor din care, cînd și cînd, se scuturau pe pămînt minuscule fragmente de oglindă.

CRONICA
PLASTICĂ

de Pavel
Șuşară

Requiem pentru Rodin

TRECUTĂ cu vederea de presa scrisă, dar scăpată și de sub vigilența celei vizuale, expoziția *În preajma lui Rodin - sculptură franceză 1840-1920*, organizată la (și de către) Muzeul Național de Artă, este una dintre cele mai interesante și mai solide meditații asupra artei pe care muzeul le-a găzduit în ultimii ani. Și este, fără îndoială, cea mai interesantă expoziție a acestei perioade, în condițiile în care materialul ilustrativ este fatalmente sărac, el rezumându-se la lucrările din fondul local, față de ambiția teoretică și muzeografică a proiectului. Deși, la prima privire, implicarea lui Rodin într-o asemenea expoziție pare doar o găselniță inteligent speculată pentru a da întregii manifestări autoritate artistică, anvergură morală și chiar forță comercială, în fond ea este însăși rațiunea expoziției și argumentul întregii demonstrații. Chiar dacă pare o insolentă organizarea unei asemenea manifestări, focalizate pe Rodin, dar cu un Rodin prezent doar cu trei lucrări, premisa ei este foarte solidă, iar concluzia inatacabilă sub raport artistic și istoric. De fapt aici nu este vorba despre Rodin pur și simplu și nici despre rodinienii derivați mecanic - elevi, epigoni, admiratori sau emuli -, ci despre un fenomen cu mult mai complex. Și că lucrurile chiar așa au fost gândite, se poate lesne observa chiar din titlu: nu *Rodin și elevii săi*, nici *Epoca lui Rodin* și nici măcar *Rodin în sculptura franceză* (1840-

1920) etc., ci *În preajma lui Rodin*. Ceea ce vrea să spună că toate variantele amintite sînt incluse, dar nu sînt suficiente, pentru că Rodin nu este invocat stricto sensu, ca un artist de o mare forță și de o inepuizabilă prolificitate și nici ca un personaj aproape mitic al lumii artistice vreme de o jumătate de veac, ci este oferit ca paradigmă sau, mai exact spus, ca ultim exponent al unei paradigme vechi de peste două mii de ani, ocultată o vreme și resuscitată mai târziu, apoi neîntrerupt exprimată vreme de jumătate de mileniu: cea *clasicorenascentistă*. În *preajma lui Rodin* înseamnă, astfel, atât în vecinătatea lui Rodin, în descendență sau în sincronie, dar și, dacă nu chiar în primul rînd, în spațiul aceleiași realități, al aceleiași morale și sub același orizont. Cu alte cuvinte, în interiorul aceleiași paradigme, sub raza aceleiași lumini spirituale. Fascinat de Fidias și de Michelangelo, de măsura, deplinătatea și absolutul celui dintîi și de vitalitatea, neliștiile sufletești și de indeterminabilele adîncimi pasionale din arta celui de-al doilea, Rodin echilibrează cele două tendințe prea net exprimate și împacă deplinătatea mișcării corporale și psihice cu definiția omului pus sub specia eternității. Dar în acest moment drumul se încheie. Strălucitorul, inepuizabilul și miraculosul spectacol rodinian conține în sine germenii propriului neant. Golirea treptată, închiderea în formulă, refugiu în spatele tehnicii, eșuarea în

minor, tropismul exactității sau visul greoi al unui eroism exterior sînt semnele peremptorii ale apropiatului sfîrșit. Și ele pot fi citite fără dificultate în lucrările lungului șir al celor care îi stau în *preajmă*. Chiar dacă au nume sonore, precum Bourdelle și Carpeaux, și au făcut, la rîndul lor, școală, ori numai bine cunoscute precum Camille Claudel, Dalou, Boucher, Barye, Carrier-Belleuse, Frémiet, Meunier etc. sculptorii care îl însoțesc pe Rodin în această expoziție aduc cu ei mesajul amurgului. Ei sînt ultimii ostași pe frontul antropocentrismului, mesagerii tîrziei ai unui individualism eroic și plin de splendori. Asociații lui Rodin, ei ilustrează o școală și dau dimensiunile unei civilizații, dar semnalează, prin contrast, și inevitabila îmbătrînire a privirii, pierderea motivațiilor profunde și conservarea motivului indiferent dacă el este viu sau numai exponat. Așadar, imaginea pe care o oferă expoziția de la Muzeul de Artă nu este aceea a unei școli înfloritoare, a unui moment de glorie al sculpturii franceze - și nu numai, pentru că sînt urmărite discret și prelungirile în școala americană, italiană, suedeză etc. -, ci entropia unei civilizații a privirii, inevitabilul regres după ce o mare personalitate (Auguste Rodin) a consumat, într-o ultimă strălucire, toate resursele, împruțînd oricum, prin procesul firesc al îmbătrînirii. Această imagine a crizei, căci despre o criză este vorba, nu vizează în mod concret sculptura, ci re-

sorul spiritual care a întreținut atîta vreme această formă de meditație și de exprimare. Pasul următor este unul singur: redefinirea cadrului, rediscutarea mijloacelor, redimensionarea percepției și reorientarea privirii interioare. Cu alte cuvinte, schimbarea paradigmei. Și expoziția conține această idee, dar nu o duce pînă la capăt din pricina unei singure omisiuni: Constantin Brîncuși. Asemenea oricăruia dintre artiștii expuși, el intra perfect în enunțul expoziției, dar ilustra și breșa definitivă, al cărei agent chiar este, făcută într-o bimenară tradiție. El mută accentul de pe moștenirea clasicorenascentistă, de pe retorică și umanismul ei, pe transcendența orientat- iudaică, pe mistică non-figurației și pe cultul esenței. El ar fi dat întregii expoziții componenta obligatorie a *despărțirii de Rodin*. Și indiferent cît de mult s-a mai lucrat figurativ și musculos de la Rodin și pînă astăzi, un lucru e cu desăvîrșire limpede: această viziune este inertială, este un palier conservat, și nu mai reprezintă punctul de fugă al energiilor formative. Întrucît și termenul de *creație* a intrat în desuetudine. Cam acesta este tîlcul expoziției *În jurul lui Rodin*, o expoziție în care patetismul și melancolia sînt componente la fel de importante. Primul marchează incandescența unei clipe, cel de-al doilea reamintește cu înțelepciune că, de fapt, *totul curge*.

MUZICĂ

Anul Bruckner

DE CURÎND, mi-a căzut în mînă calendarul manifestărilor înscrise în "Anul Bruckner", căci în 1996 se împlinesc 100 de ani de la moartea compozitorului și în toată lumea au loc evenimente muzicale puse sub această egidă. Obosiți de festivismele ante- și postdecembriste, ne-am deprins să privim cu suspiciune "sărbătoririle", "aniversările", "comemorările" de tot felul; este încă una din cicatricile lăsate pe creierul nostru de "comunismul triumfător". Dar citind aceste programe îți dai seama că au cu totul alt imbold: nu gestul protocolar golit de conținut sau încărcat de înțeleșuri falsificate ci respectul pentru cultură și mai ales dorința de a înțelege mai bine personalitatea omagiată.

Din paginile caietului reiese ideea necesității reconsiderării unei opere care, deși destul de mult cîntate, își mai așteaptă încă adevărul; nu popularitatea, căci Bruckner nu va deveni niciodată un autor popular cu toate că s-au făcut eforturi de a-l coborî la dimensiunea "experienței de masă", mai ales în al treilea Reich. El rămîne greu abordabil, nu în sensul unei estetici elitiste, ci doar izolate.

Anul acesta, în toate capitalele europene, Simfoniile de Bruckner au fost prezente pe afișe, selectiv sau în integrale, în interpretări de prestigiu. Bineînțeles centrul întregii acțiuni este Austria, la Linz, oraș legat de biografia compozitorului. Acolo, în spectaculosul complex de pe malul Dunării numit Brucknerhaus, seria completă a Simfoniilor, desfășurate în ordinea numerică de o pleiadă de orchestre și dirijori faimoși, se va încheia solemn, în septembrie, cu monumentală Simfonia a IX-a, la pupitrul Sergiu Celibidache cu Filarmonica din München. Alegerea nu este întâmplătoare, căci în cîteva pagini de analiză pătrunzătoare și poate prea severă a unor tîlmăciri celebre, "magicianul, campionul adevărului" Sergiu Celibidache este proclamat cel mai profund brucknerian.

an al timpului nostru. Viziunea sa - în Simfonia a 8-a de pildă, se spune, "are un suflu inimaginabil, o senzualitate și totodată un sublim și o spiritualitate ce nu pot fi definite în cuvinte; ea pare a se înălța în acustica bogată cu rezonanțe de catedrală, de parcă în ea ar sălășlui «the very presence of the composer»". Se mai vorbește despre marea sa care Celibidache "deschide spații sonore vaste și sacre", despre "elanul ardent, irezistibil al marilor crescendo-uri ascendente", despre "pulsul vital al celui mai neînsemnat detaliu"; dealtfel chiar titlul articolului spune tot "Coroana îi aparține lui Celibidache".

În afară de concerte în care se vor putea auzi și lucrări mai puțin cunoscute - corale, camerale - va mai avea loc și un concurs de orgă axat pe repertoriul brucknerian.

O atenție deosebită se acordă de data aceasta și discursului despre muzică, foarte util în cazul unui creator care sub aparența unei biografii artistice liniare și a unei personalități simple ascunde o extremă complexitate, greșit receptată. De turnată, fără voia lui, de militantismul naționalist al timpului, folosită, tot fără voia lui, de wagnerieni în susținerea tezelor lor, interpretată schematic de adepții hermeneuticii kretzschmeriene, foarte la modă în primele decenii ale secolului și în fine confiscată de propaganda național-socialistă ca, alături de Wagner, reprezentativă pentru spiritul "echt-deutsch", muzica austriacului Bruckner a intrat apoi pentru o perioadă, într-un con de umbră. Abia la sfîrșitul anilor '70 reevaluarea receptării începe cu discuții în jurul ideii de "denazificare" a ei.

Dar chiar și odată demontate interpretările politizante, mai rămîn încă multe aspecte neexplorate. Supusă unor judecăți extreme, fie apologetice fie de respingere ca inabordabilă, greoaie, opera sa merită o înțelegere mai echilibrată și mai aproape de realitatea partituri. De aceea dezbaterile ating acum

subiecte diverse și demonstrează cît de superficial este cunoscut acest creator. Considerat pînă nu demult ca un bastion al gîndirii conservatoare, adesea folosit ca argument în ciocnirile teoretice împotriva modernismului, se vedește astăzi a fi fost un vizionar. O spune chiar Celibidache: "Bruckner a exploatat simfonia pînă la limitele ei extreme. Nimeni altcineva nu a fost în stare să coreleze idei muzicale atît de contrastante în așa fel încît identitatea începutului și sfîrșitului să poată fi trăite simultan". Și tot el îi atribuie lui Bruckner lărgirea forme de sonată nu de la 2 la 3 teme (asta făcuse deja Beethoven) ci prin "opozitia dintre 3 sfere armonice". Descoperirea zonei celei mai grave a orchestrei, valorificarea extinsă a potențialului instrumentelor de suflat (de aici sonoritatea de orgă a orchestrei sale) diversificarea ritmului, care fie zdruncină linia, fie dimpotrivă dă impresia de expansiune spațială, de planare atît de specifică etc. toate acestea demonstrează dimensiunea novatoare a acestui creator uriaș.

Simpozionul cu titlul "Versiuni-Revizuiri-Completări" supune un alt grup de teme reflecției unui cerc mai larg de specialiști (psihologi, literați, filologi, filozofi chiar) dezbătînd pe temeiul moștenirii foarte încălcate de manuscrise, problema procesului de creație. În centrul atenției va sta finalul, doar schițat, al Simfoniei a IX-a și dreptul urmașilor de a completa opere neterminate. Și paralelele dintre Bruckner, Wagner și Mahler sînt incitante pentru un cerc mai extins de intelectuali, oferind sugestii pentru înțelegerea unui întreg "Zeitgeist".

Publicului larg îi este adresat un compendiu Bruckner, care oferă toate informațiile posibile, de la analiza de partitură pînă la adresa berărilor frecventate cîndva de compozitor. O expoziție foarte bogată la Linz, spectacole de sunet și lumină, excursii la locurile memoriale chiar și premiera unei opere de cameră de P. Androsch intitulată "Sfin-

Sergiu Celibidache

tenie cioplită" (Geschnitzte Heiligkeit) care tratează o temă delicată și învăluită în mister - femeile în viața compozitorului urmăresc să schimbe clișeele care-l prezintă ca pe o combinație de Isus și Parsifal sau ca pe un "idiot" dostoievskian care compunea sub dictare divină, fără să știe ce.

Biografia sa, sub aparența ei liniară - un organist de țară venit la oraș, un mic burghez căruia gloria tîrzie nu i-a modificat esențial existența modestă - este interesantă și pentru că rezumă traiectoria unei întregi categorii de artiști (și nu numai ai acelui timp) ce evoluează între sat/ oraș, muncă salariată/ creație liberă, tradiție/ premoniție, aparență/ viață interioară, în contextul unei perioade "de tranziție" socială și artistică la intersecția dintre două secole.

Bineînțeles, în acest program vast, care a cuprins toate capitalele europene, România nu figurează deși Simfoniile de Bruckner au fost prezente în repertoriul acestei stagiuni la principalele orchestre ale țării în versiuni absolut competitive. De astfel de inițiative ar trebui să se ocupe Ministerul Culturii - pe aceste date constituirea unui proiect în plan național, comunicarea sa la forurile internaționale competente; și astfel, cu prețul a cîtorva faxuri se afla în lume că și noi sîntem în Europa "muzicală". Dar cui îi pasă?

Elena Zottoviceanu

Totul începe cu o berică (prietanii știu de ce)

DACĂ cinefilii năuiciți de căldura mare vor să tragă undeva la umbră, ar putea-o face, în lipsă de altceva, la un film american-educativ și educativ-american: *Cînd un bărbat iubește o femeie*. Vorba cuiva: "ce se-ntîmplă".

Se-ntîmplă că tînăra familie locuiește în marele oraș, într-o casă veselă, cu scaunele de la bucătărie vopsite în roșu, galben și albastru, se-ntîmplă că El e pilot, deci "jumătate din timp lipsește de acasă"; se-ntîmplă că Ea - stresată de casa pe care o are pe cap, hărțuită de două fete drăgălașe - își anesteziază stresul cu alcool. O face discret, doar din cînd în cînd exagerează doza, de pildă, într-o vîjîială amoroasă în Mexic, cu soțul-pilot, într-un peisaj magnific, tînăra doamnă cade din barcă, de beată ce e. Dar, "cînd un bărbat iubește o femeie", zice filmul, el trece peste micile accidente, și, de fiecare dată, "o drege".

El e genul calm, sigur de sine, "latin lover" (Andy Garcia). Ea e blondă, mignonă, poznașă, genul femeie-copil (Meg Ryan). La un moment dat, el încearcă

Cînd un bărbat iubește o femeie.
Prod. SUA - Avnet/ Kerner. Regia: Luis Mandoki. Cu: Meg Ryan, Andy Garcia ș.a.

să(-și) explice de ce o iubește: pentru că ea "știe să zîmbească în 609 de feluri".

Totul e perfect, ei se iubesc, el doar-me, ea se scoală, noaptea, tiptil, cotrobăiește după o sticlă bine ascunsă într-un sertar, printre haine, și trage, cu sete, o dușcă. Apoi golește sticla. Apoi o învelește grijulie într-un ziar și iese în stradă, să o arunce în tomberonul de la intrare. Vîntul trîntește ușa. Ea rămîne pe dinafară. Sună îndelung. El, mototolit de somn, vine și-i deschide. "Totul e-n regulă pe trotuar!" își face ea intrarea. Dar, ce se-ntîmplă: "cînd un bărbat iubește o femeie", el trece, din nou, peste micile accidente.

Ce se mai-ntîmplă: cînd el, soțul-pilot, e plecat în cursă, ea o face lată. Vine acasă lividă (sau neagră) de atîta băut, își pocnește fetița care o sîcîie cu prezența ei, înghite un pumn de aspirine cu vodcă, leșină sub duș, în cădere sparge ușa cabinei, intră în comă alcoolică. "Mama a murit!", anunță, în panică, fetița. În asemenea situații, "cînd un bărbat iubește o femeie" o interează la cea mai bună clinică de dezalcoolizare. Filmul abia acum începe. Ce se-ntîmplă: infernul alcoolic e nimic față de infernul dezalcoolizării și amîndouă sînt nimic față de infernul de după dezalcoolizare. Cu alte cuvinte, ci-

ne și-a imaginat, pînă acum, că o cură de dezalcoolizare "rezolvă problema", constată, o dată cu acest film, că s-a înșelat. "Lupta ca să nu mai bea" o secătuieste pe fosta fermecătoare alcoolică discretă. Cu cît se-adună-n urma ei zilele în care n-a mai băut, cu atît ea parcă se întunecă. Din 600 de zîmbete, nu mai zîmbește nici unul. Ea se simte agitată, confuză, deusolată. El se simte inutil și străin. Dintr-un bărbat sigur de sine, dar cu o nevastă alcoolică, el devine un înfrînt, un pleostit, un nevrozat, dar cu o nevastă ne-alcoolică. Ei doi se despart, dar pînă la urmă - firește -, se împacă, într-un final stenic-educativ, potrivit cu întreaga asamblare sîrguincioasă de clișee și variațiuni pe tema "individul față cu alcoolismul". Dintre pildele vehiculate în film, semnalăm, pentru cititorii "României literare", cazul unei "profesoare de literatură rusă la Universitatea Berkeley, cu doi copii, cu o familie fericită, care, într-o bună zi, a dispărut de acasă, a plecat ca să poată bea în liniște. După trei ani a fost găsită, întîmplător, de sora ei, dormind într-un parc, sub o bancă". Filmul nu aprofundează conexiunea

Cînd un bărbat iubește o femeie (cu Meg Ryan și Andy Garcia)

dintre beție și studiul literaturii ruse.

În ciuda sedințelor de terapie colectivă la care participă eroii (el - la asociația prietenilor alcooliciilor, ea - la asociația foștilor alcoolici) și în ciuda tonului didactic, filmul nu reușește să explice "ce se-ntîmplă", care e cauza căderii în alcoolism. Cauza cauzelor n-o poate numi, deocamdată, nimeni. După unele voci ea ar ține de "zestrea genetică", după altele, nu. Un copil cu părinți alcoolici nu va fi, neapărat, mai vulnerabil sau mai expus decît un copil cu părinți "normali"... În discursul final pe care Ea, cea recuperată, îl ține fraților de suferință, "după 184 zile de abstenență" (aplaude), le spune că nici ea nu știe cum și de ce a început să bea. A început cu "o bere mică". În subtitlurile românești, "berea mică" dar firoasă e tradusă ca "berică". În fine, acesta e mesajul filmului, numai bun pentru mințile noastre lichefiate de căldură: Atenție la berică! De la ea începe totul.

Ce se-ntîmplă: prietenii știu de ce.

Familia starurilor:

Alain Delon și Olivier Martinez

CU ANI în urmă, Alain Delon ar fi trebuit să joace *Husarul pe acoperiș*, iar Olivier Martinez visează întruna la *Rocco și frații săi*... Trebuia să se întîlnească.

Studio Daylight. Marți 12 martie. Avem întîlnire cu Alain Delon care a acceptat să facă pentru *Studio* o fotografie cu Olivier Martinez. Acum Cinemateca îi omagiază cariera. Se pare că datorită evenimentului s-a hotărît să participe la acest număr special, dedicat filmului francez. Era foarte excitat. Și totodată cam anxios. Pe drept. Cu un sfert de oră înainte de ora fixată, Delon a venit. Distins, cu cămașa descheiată, îmbrăcat cu un geans și cu un bluzon, întovărășit doar de fotograful Michel Marizy. Pînă s-au așezat luminile am vorbit de a 200-a emisiune *Bouillon de culture* la care fusese invitat și de César, unde i-ar fi plăcut ca omagiul lui Verneuil să fi fost mai cald. Sună telefonul. Este Olivier Martinez. Vorbește de la telefon public, va întîrzia, a fost oprit de poliție la Republique, era fără acte! Delon izbucnește în rîs. "Este o manie! Cînd l-am întîlnit la Festivalul filmului francfon de la Naumur, unde eram președintele juriului, la prezentarea de la cazino a filmului *Un husar pe acoperiș*, el voia să intre dar nu avea nici un act de identitate. Spunea: «Sunt Olivier Martinez», ceilalți îi răspundeau: «Da, da, sigur». Am sosit chiar atunci și a putut intra. L-am sfătuit să poarte cu el un afiș al filmului în locul actelor. Acum repetă același lucru".

De ce să fie împreună, în aceeași fotografie Alain Delon și Olivier Martinez? Pentru că este un generic frumos pentru un film de vis. Nu numai că au amîndoi un fizic plăcut. Dar și pentru că Delon ține la Martinez. A declarat public, anul trecut la César cînd a fost președintele festivității: "douăzeci de ani după Gabin și zece ani înainte de Marti-

nez." Frumoasă înscăunare. Și pentru că Martinez adoră filmele lui Delon: cele de Visconti (mai ales *Rocco și frații săi*, unul din filmele sale preferate), de Clément, Melville, de asemenea cele populare aparținînd "culturii sale t.v. de la orele 20,30", știindu-le pe dinafară și avînd o oarecare nostalgie cînd citește azi scenariile care i se trimit. *Melodie în subsol*, *Clanul sicilienilor*, *Țiganul*... A fost o idee bună reunirea a doi actori care se stimează dar nu se întîlniseră decît accidental. Fără a face apropieri exagerate sau pripite, există între ei o legătură misterioasă care creează, dincolo de generații, frumoasele familii de actori. Poate o anumită naturalețe împletită cu o anumită exigență. Un mod puțin sălbatic și energic, pozitiv și voios. Un fel de a își folosi fizicul fără a pedala prea mult pe el. Preferința pentru acțiune nu pentru nesiguranță. O participare la tot ce se-ntîmplă păstrînd o oarecare distanță. Doi husari. "La Festivalul de la Naumur, înaintea întîmplării de la cazino, precizează Delon ne-am întîlnit înainte de a intra în scenă. Într-o mică încăpere unde se strînsese «clanul» francez. Erau acolo Martinez, Rappeneau și alte două-trei persoane. Acolo l-am văzut în fîția oară. Părea cam timid, puțin sfîjnît, cum se-ntîmplă la asemenea manifestări. Eu, cum mă știți, sunt direct, m-am dus spre el:

- Spune-mi de ce nu mi-ai răspuns niciodată?

- Mi-ai scris?

- Nu, cred că ți s-a transmis ce am spus despre dumneata la César?

- Da, dar... nu am îndrăznit... În orice caz, vreau să vă mulțumesc".

Delon continuă: "am regăsit la el acea naturalețe juvenilă și sălbatică pe care o aveam și eu cînd am ajuns la Paris, la vîrsta lui, poate chiar mai devreme. Îmi place acest fel de a fi anticonformist, natural, instinctiv..." Douăzeci

de minute după ora fixată, precedat de un cîine negru care a făcut imediat înconjurul studioului de parcă ar fi reperat locurile înaintea stăpînului, a apărut, în sfîrșit, Martinez. Calm, nebărbierit, în geans și teeshirt decolorat. Povestea actelor de identitate și a cazinoului din Naumur au înlesnit intrarea în subiect. Atmosfera este relaxată. Naturală dar cu un fior electric. Delon deschide focul:

"- Uite! Junii primi de azi au fața smeadă..."

- Nu v-ați uitat bine la mine. Am pielea mată. A nu se uita că sunt mediteranean.

- E adevărat, ai pielea mată. Ce mai, ești cel mai frumos. O să-i scoți din sărite pe mulți."

Schimbul de replici se continuă pe același ton. Observîndu-i pe Alain Delon și pe Olivier Martinez în timpul tatonărilor de apropiere, te frapează cît de mult se simte la fiecare respectul pentru celălalt, stima, afecțiunea, plăcerea de a se revedea dar, totodată, o ușoară rezervă, nici unul nu merge prea departe, fiecare rămîne el însuși. Delon spune: "Văd stilul. Vor pune în revista *Studio* explicația «cinematografal de ieri și cinematografal de mîine»!" Izbucnesc în rîs. Martinez îi vorbește lui Delon de plăcerea revederii, nu demult, în familie la orele 20,30 a *Clanului sicilienilor*. Delon îi vorbește de *Husar*.

"- Ai avut un mare noroc să îl joci. Este un rol afit de frumos..."

- Iar dumneavoastră, norocul de a juca *Rocco*...

- Știi că ar fi trebuit să joc *Husarul* mai demult, dar în acea epocă nu s-au găsit bani să fie făcut. Giono mi-a spus cînd l-am întîlnit: «*Husarul* ești dumneata. Angelo ești dumneata. Nimeni altcineva».

- Din fericire, nevasta lui Giono mi-a spus că azi eu sunt Angelo!"

Sedința de fotografie începe. De fapt

nu va începe cu adevărat niciodată. Nici unuia dintre cei doi nu îi place să pozeze și nu se opresc din vorbă, fac gălăgie. Mereu amestecul de legătură clară, niciodată forțată și de ușoară reținere. Delon se face că se lasă pe vine, ca să aibă aceeași înălțime cu Martinez, puțin mai scund ca el. "Nu, rămîneți așa cum sunteți. E normal să fiți mai înalți!" Două-trei role de peliculă consumată și gata.

"Data viitoare cînd vei fi oprit de poliție le arăți fotografia din *Studio* și le spui: «Alături de Delon, acolo, sunt eu, lăsați-mă să trec!»"

- În orice caz, mulțumesc. Îmi face plăcere să fiu acolo. Vă mărturisesc că îi va face o mare plăcere și tatălui meu. Știți că el ar fi trebuit să boxeze cu dumneavoastră în *Rocco*!

- ????

- Da, el a fost ales, dar cu puțin timp înainte trebuia să evolueze în campionatul Franței, l-a înlocuit un alt boxeur...

- Da? Ce ciudat, toate aceste coincidențe... *Husarul*... *Rocco*... Ar fi trebuit să îl aduci pe tatăl tău.

- Ar fi fost foarte mîndru. Fericit. Și eu.

- Să-l saluți din partea mea."

Conversația curge, despre box și boxeur, despre cîteva meciuri frumoase și despre cîteva destine tragice. Apoi, amîndoi fiind foarte grăbiți se îndreaptă spre ușa studioului. Totul a durat aproape o oră. Așteptînd ascensorul Delon se apleacă spre Martinez:

"- Știi, o să regreti ceva... Știi că nu demult mi s-a propus să fac un film cu tine?"

- A, da?

- Da, era un remake după *Melodie în subsol*, iar tu ai trebuit să joci rolul lui Gabin iar tu l-ai fi interpretat pe al meu... Nu s-a făcut fiindcă drepturile filmului fuseseră vîndute pentru color, remarke-ul a devenit irealizabil. Păcat..."

Vine ascensorul. Intră amîndoi în el. Ușa se închide. În studio rămîne un gol ca după o pală de aer.

Traducere și adaptare de Andriana
Fiann (după Jean-Pierre Lavoignat
din revista *Studio*, aprilie 1996).

PREPELEAC

de Constantin Toiu

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen Negrici

Fișe, contra-fișe

COMPUTERUL debita prea multe informații. În orice caz, mai mult decât era nevoie. Avea "memoria" îmbâcsită de date și informații. Ordinatorul nu dispune de însușirea umană de a uita prea plinul. El păstrează totul în "creierul" său și de aceea se încurcă. Deși, sînt și unii care uită să mai uite...

ÎN LOC de batistă purta la piept un pieptene negru, lat, cu scame multe pe el, murdare. În momentele lui solemne, cînd trebuia să se prezinte înaintea cuiva important, sau cînd avea de făcut vreo declarație, de ținut vreun discurs, în toate clipele cele mai importante ale vieții lui, scotea pieptenele acela din buzunarul de la piept, își apleca mult capul în stînga, și se pieptăna mult, cu atenție în vreun geam, dacă nu găsea vreo oglindă.

Curios, semăna frapant cu Leonid Brejnev.

CEI DOI tipi de la casa din Lancrăm. Vizitiul cu șapcă de piele pe care un sas bogat i-o pusese pe cap cu treizeci și trei de ani în urmă și pe care nu și-o mai scosese de atunci, uneori iarna, și-atunci dormea cu ea pe cap. Avea mustăți ascuțite unse la vîrfurile foarte răsucite, date cu slănină de casă. Îl chema Ion Capătă. Formidabil cum sînt numiți uneori oamenii! De aici, din cauza șepcii de piele, avea o mutră de neamț; părea un șofer german de moșie; împlinise șaptezeci și trei de ani. Unul îl și întrebasese "Sînteți șofer?"... "Nooo, - făcuse el mîndru, - eu umblu numai cu caii..."

Celălalt, șoferul adevărat, era un ialomițean cîrcotaș, dat dracului, Șofer, dar curios, nu vedea bine. Ochelari de sîrmă cu o privire fixă, ironică, de intelectual. Nu bea nimic, adică nu gusta, și îi judeca pe nuntași care erau mai toți ardeleni.

"Ardelenii ăștia, - zicea de pildă el, - vor să le spuie totul și ei să nu-ți spună nimic. Nu-i ca la noi în Ialomița unde toată lumea vorbește și se descarcă și spun tot ce au pe suflet, la gard, la ulucă, în mijlocul uliței, nu mai vorbesc de birt că de aia-i și făcut..."

WILHELM BRENNER, clopotarul catedralei din Sebeș (fișă folosită). Un martir de lemn, gotic. Murind Stalin, a trebuit ca Brenner să bată clopotul uriaș al catedralei aproape un ceas și care clopot străvechi a crăpat, pentru că întîi s-a încins, pe urmă a lăcrămat o baltă de lacrimă de bronz; nu era voie să-l bați atîta, doar un minut, cel mult două, și asta de secole și secole; însă *ăla*, mierlind-o, tot universul trebuia să se clatine, oceanele să-și iasă din gropile lor fantastice, copacii să fie smulși, rupti și aruncați prin văzduh, cam astea trebuiau să se întîmple la moartea lui, fiindcă moartea lui devenise, ca și al vieții, un cult, o contra-facere a naturii. Ne și mirăm că nu-l făcuseră mumie și că nu-l expuseseră, în picioare, în uniforma lui de mareșal, să se uite veșnic la noi, cu lăbuța dreaptă ori stîngă, cam scurtuță, aia cu care își îndesa pipa curbată, ori ducea sub mustățile pe oală paharul de votcă.

Ah, Churchill, Churchill, habar n-avuși; dar habar, habar; fie, dacă ești încă în iad ori purgatoriu să te puie ăia să înveți pă de rost *Cursul scurt al*

PCR (b), iar Shakespeare să-ți fie complet ras din memorie. Ori să ți se lase măcar niște fragmente numai din traducerea germană (excelentă, de altfel)...

Catedrala a fost construită la 1230. Ce loc Sebeșul ăsta!... După bătaile clopotului-mamut se dirija de veacuri toată viața socială a tîrgului.

Vitraliul mic cu trei forme ca de amoebă, salvat de tătari și de incendiu. Arcul ceasului catedralei, clopotarul Brenner și-l procurase de la uzina de armament Cugir. Un arc de mitralieră, făcînd cu iscusința lui de neamț, să bată orologiul cu arcul nou al mitralierei...

G. foarte bătrîn are din cînd în cînd crize acute de hiper sau ultra vedere, noaptea mai ales, cînd se trezește, aprinde în drum toate luminile, se îndreaptă încetinel spre baia cu ușa veșnic deschisă, și intră în baie și vede totul, în oglindă, cu o claritate de speriat. Își vede în oglindă țepii bărbii și mustății fir cu fir ca sub o lupă, își vede și porii feții măriți, adînciți asemenea unor cratere la o scară mică, vederea aceasta acută, insuportabilă, artificială, - deci monstruoasă -, durează cîte două, trei minute. Apoi slăbește treptat ca o baterie ce începe să dea semne de consum, de uzură, de sfîrșeală...

INVERS, dar ăsta-i poet și ce preține el poate să pară suspect, neverosimil. Cică un zgomot colosal aude el, pe care noi ceilalți nu-l auzim. Un zgomot atît de mare, încît distinsul liric își astupă deodată urechile cu amîndouă palmele, pe figură întipărindu-i-se o comică expresie de groază...

Ocean

Cu talpa țării

ÎN TRE bucuriile majore care mi-a fost dat să le gust, un loc de frunte îl constituie întîlnirile cu "talpa țării", dialogul cu țărani și frații lor în duhovnicie, călugării. După fiecare sejur în orașele otrăvite de praf și fum, împovărate de miasme grele, unde, pe ulițele sfîlcite răsună semeață o limbă strunită în mediocritate, pălită de cangrenele urîtului, grăbeam spre un Capernaum tămăduitor, să ne îmbăiem în graiul ascuns al oamenilor de la munte și din mănăstiri.

Ca să fii acceptat acolo, trebuie să semnalezi că poștești să intri în rezervatul lingvistic, că vei respecta taina limbajului cifrat, în sfîrșit, că - sufletește - ești la aceeași lungime de undă cu ei. Deci nu tranzitul fonetic, mimica dialectală te ajută, ci condiția de a juca jocul vorbelor lor.

Eram cu Willy, un savant filoromân, și cu profesorul Z. la o mănăstire, de hram. În sala aglomerată a arhondaricului se servea masa. Musafirii gălăgioși, personalități ale vieții politice, profesori, ingineri, medici, savurau bucatele gustoase, le laudau și trimiteau porunci maicilor care alergau cu tăvile încărcate, schimbau farfuriile, cărau, împărteau, turnau, ofereau felii de pîine, toate acestea fără un zîmbet, fără o vorbă. "Uite-le", zise W. între două sarmale, "ce rigide sînt. Automate fără suflet." Ripostai: "Se prefac. Ele ne sînt superioare din punct de vedere spiritual, dar nu vor să arate că ne-au depășit. Se smeresc. De fapt sînt pline de umor, de generozitate și de bucuria curată de a ne sluji pe noi, semenii lor." Tocmai în acel moment o maică se chinuia în înghesuială să ne ofere niște plăcinte refractare la împunsul cu furculița. "Se vede că n-aveți mîină lungă, măicuță", o tachinau eu. "Nu, că am făcut scurtă de cînd le servesc." - "Dați-mi-o cu mîina, e mai ușor." Călugărița rîse: "Nu, că-mi vine peste mîină." - "Dar ce-i în mîină, nu-i minciună."

Sînt peste 15 ani de la această întîmplare pe care o uitasem. Mi-a reamintit-o Willy care notase toată conversația și mi-a citit-o din jurnalul său cu adaosul "și eu care le vedeam pe călugărițe ca pe niște sicrie ambulante".

La același capitol mai consemnase el și alte istorii, de

CITITE din curiozitate, din amuzament și cu îngăduință *anunțurile* de ziar sînt, și ele, orice s-ar spune, concretizări de proiecte umane în care se află sedimentate valori și eșecuri, ambiții ascunse, dorințe abia reținute și tentații latente. Oricît de parcimonioase ar fi formulările, oricît de numeroase lacunele, oricît de puțin pretențioasă oferta, anunțurile poartă ceea ce se cheamă în limbajul criticii amprenta unei manipulari auctoriale urmărind un scop și vizînd un destinatar. Cu puțină stăruință, prin substantivele și adjectivele înșirate în rîndurile calice ale anunțului, izbutim să zărim, ca prin tot atîtea hublouri ale limbajului figurile autorilor ca persoane civile, biografice, pasionale. Închipuirea noastră reconstitutivă, fantezia analogică, memoria culturală sînt incitate de o anumită dispunere a cuvintelor, de revenirea obsesivă a unora din ele, de generozitatea detaliilor, neobișnuită într-un asemenea text supus totuși unui cod al alcătuirii *casetei*. Dar, de vreme ce ne-am decis să-l includem în categoria literaturii implicite nu vedem de ce nu am putea face cu el ce se face de regulă cu un text literar. De pildă să-l așezăm cu curaj într-o ecuație comparativă spre a deduce atitudinile tipice și a îndrăzni cîteva generalizări. Cum arată, deci, anunțurile matrimoniale americane și cum s-ar defini ele în raport cu ale noastre. Dacă ne-am lua după cele tipărite în *New York Times Review of Books* s-ar zice că sînt redactate bogat, fără teama aceea a depășirii numărului strict de cuvinte pentru care ai bani sau ți se oferă gratuitate. Sînt biografii *in nuce* cu destule surprinzătoare detalii portretistice care, nefiind supuse unei nemiloase operații de eliminare și simplificare și neconținînd, în formulare, raportări ambigue și elipse, nu ne sînt sorocite, în lectură, nouă, amatorilor de comic involuntar: "Sînt fără exagerări foarte drăguță, înaltă, subțire, cu silueta

atletică, blondă, nu foarte citită, pasionată de carieră, caldă, amatoare de distracții. Caut un bărbat chipeș, matur, intelectual, athletic, comunicativ, evreu nedogmatic sau creștin nedogmatic, care să îmi devină partener pe viață (vîrsta 29-42). Fotografia obligatorie".

"Sînt foarte inteligent, sexy și chipeș, am 37 de ani, iubesc muzeele din Los Angeles, călătoriile, cîinii și pisicile, viața în aer liber, romanele lui Philip Roth, rockul, jazzul, opera, psihologia și o dispută inteligentă pe teme politice. Detest Los Angeles-ul, televiziunea, proștii cu titluri universitare, psihologia de consum și politicienii. Vreau să îmi găsesc perechea și să mă așez la casa mea. Caut o femeie asemănătoare ca descriere, între 30 și 60 de ani, cu o gîndire critică, aptă pentru reflecții profunde".

Ceea ce nu se întîmplă cu *matrimoni-alele* românești care abundă, cum știm, în umor sintagmatic:

"Nefumător, 36, doresc cunoștință persoană, indiferent vîrstă, dar hotărîtă pentru căsătorie, *dim. mici*."

"Intelectual, 29/165 *Berbec* doresc căsătorie domnișoară corespunzătoare."

ASTA nu înseamnă că autorii de anunțuri nu au, dincolo de Ocean, simțul umorului și că nu-și permit, pe banii lor, să se joace:

"Eu, care am în jur de 50 de ani, îmi respect categoric soția, dar caut intimitatea cu tine, care abia îți mai suporti bărbatul."

Ca o primă impresie, însă, s-ar părea că *matrimoni-alele* americane pot fi citite, în genere, în litera lor, fără a presupune tot timpul un al doilea sau al treilea plan, cel al fandoselii bovarice sau cel al vicleniei mărunte.

Voi reveni cu plăcere.

pildă, acelea despre soțiile părintelui Elefterie, îngrijitorul schitului de la Bucium. Cînd venea vreo delegație mai simandicoasă la Iași, tovarășii erau duși la masă la gospodăria Mitropoliei de

la acel schit. Organele anunțau, și părintele, cu personal puțin, "facea ascultare". Odată însă, un funcționar pedant și obraznic i-a poruncit să pregătească "o masă mai bună" și a comandat meniul în scris. Era în Postul mare. Părintele i-a întocmit lista, dar l-a avertizat: "Scriu pe limba noastră prostescă, așa cum mă pricep eu că le zice la bucate". - "Nu face nimic. Scrie cum crezi, că e mai pitoresc." Cînd au ajuns, musafirii s-au desfătat mai întîi la lectura listei care a făcut să le salte stomacurile goale. Au citit "icre de Manciuira, ouă de rață, borș de pește, fudului de berbec, vrăbioare, gogoși, cataifuri" și multe altele asemenea. Nu mică le-a fost decepția, cînd, la masă, s-a adus praz fiert în apă limpede, sfeclă tocată, fasole bătută, chipăruși murați, morcovi, ceapă albă și moare de varză ca digestiv. Au ros ei cît au ros din mîncărurile de post și au plecat revoltați, înjurînd tovarășește. Au protestat a doua zi la Mitropolie, dar de venit la Bucium n-au mai venit.

Batjocura fină, întepăturile, mustesc din cuvintele potrivite. Treceam în aceeași formație prin Maramureș. Discutam despre simbolurile solare de pe magnificele porți. "Să vedem ce ne spun autohtonii", propuse Z. și opri pe primul țaran întîlnit. "Bade", zise el, "sîntem cu un savant străin care vrea să știe la ce te gîndești dumneata cînd vezi cercurile astea pe poartă, sau, poate, întrebarea e prea grea." Gospodarul ne privi pe fiecare pe rînd și răspunse: "Întrebarea nu e grea, că mi-au mai pus-o și alții de o sută de ori"; și zîmbind: "Ia, la un bițicu!"

În alt sat, căutam casa unui olar și ezitam să intrăm cu mașina pe o uliță cu gropi amenințătoare. Oprirăm în dreptul unui grup de săteni: "Spuneți-ne, ajungem pe drumul ăsta la olar?" - "Cum să nu", ne răspunse un bătrîn, "că pe aici am dus și eu vaca azi de dimineață". - "Prin gropile astea?" Interveniră mai mulți: "Pînă vă întoarceți partidul le-a și astupat!"

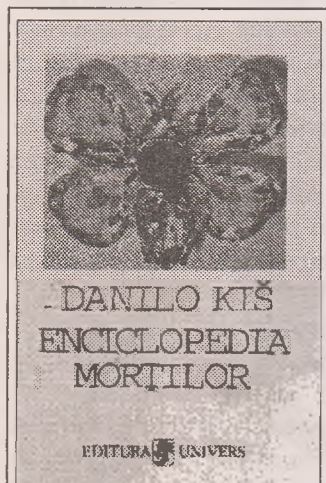
Paul Miron

Antropoteca

NUVELA *Enciclopedia morților* - care dă titlul volumului de Danilo Kis, autor sârb numit de L. Ulici "un Borges al Balcanilor" - se situează cu greu între parabolă

Danilo Kis, *Enciclopedia morților*. Traducere de Mariana Ștefănescu. Cuvânt înainte de Laurențiu Ulici. Editura Univers, 1996. 167 p. Lei 4000.

și poem, între carte de învățătură și testament. Dispare fabulistul din *Simeon făcătorul de minuni*, ironistul din *Slavă celui mort pentru patrie*, *Cartea regilor și a nebunilor*, *Timbre roșii cu chipul lui Lenin*. Intrarea într-o lume în același timp fantastică și reală are loc cu mijloacele simple ale jurnalului de călătorie, ale ziaristului chiar. Unei femei la drum prin Suedia i se face favoarea de a fi lăsată peste noapte într-o bibliotecă imensă, veche (imediat ne gândim la Eco); de fapt i se deschide ușa universului. Cărțile conțin descrierea vieții tuturor oamenilor care n-au ajuns celebri: antropotecă realizată de un soi de sectă al cărei țel e păstrarea tuturor amănuntelor din existența umană simplă, "oarecare" (în așteptarea reînvierii, a Judecării de Apoi). În ordine alfabetică stau rânduite toate viețile de pe la 1700 încoace. Călătoria - din fosta Iugoslavie - folosește prilejul de a-și cunoaște ca lumea tatăl, de care fusese relativ îndepărtat; de aici, cu lux de amănunte, biografia unui om care a cunoscut toate vicisitudinile secolului: cedări și reușite, aplecări în fața destinului, resemnări, speranțe și așteptări. Semnificația este fără dubiu: viața tuturor oamenilor e vrednică de ținut minte, de cercetat, de păstrat. Ca o galerie de deținuți având norocul să vadă la închisoare *În așteptarea lui Godot*. (De altfel, din *Scurta autobiografie* a autorului poate fi reținută în context această mărturisire: "Pentru a motiva în-

clinația mea spre literatură nu cred că rămâne lipsit de importanță faptul că tatăl meu a fost autorul *Mersului Internațional al trenurilor*").

Din aceeași lume a vieților mărunte dar eterne face parte și nvela *Onoruri postume*: la moartea unei prostituate din port, un marinăr îi mobilizează pe toți cei "mângâiați" de ea în timpul vieții să-i aducă flori la înmormântare. Rezultă un munte întreg de flori a căror descriere și nominalizare se aseamănă cu "faptele" din *Enciclopedia*...

Antropoteca literară a lui Danilo Kis e organizată cu ambiția de a sugera chipuri viabile, figuri repetate peste secole. Tentația de a revalorifica marile cărți ale lumii e vizibilă încă din titluri (în afară de cele citate, *Povestea cu maestrul și discipolul*, *Cartea regilor și a nebunilor*, *Legenda adormiților* ș.a.). Uneori cu ironie, alte dăți cu seriozitate și admirație, cărților de început li se găsește corespondență contemporană.

Inchisorile poezilor

DIN CATEGORIA deținuților care asistă la un spectacol de teatru, *În așteptarea lui Godot* - așa cum îi înțelege Danilo Kis - românii le vin pe dată în minte scriitorii întemnițați în anii '50 sau trimiși la muncă silnică. Așteptarea zadarnică a eliberării nu i-a îndepărtat de speranță și nici de vocația lor apostolică: poemele lui Radu Gyr, de pildă, au fost hrană spirituală pentru toți cei cu care a împărțit cruzimea destinului. Cu vocația unui mare povestitor, Hans Bergel (scriitor de limbă germană din România, n. 1925 la Râșnov, arestat și condamnat în 1947, 1954 și 1959 sub acuzațiile de "fugă din țară", "agitație dușmănoasă", "crimă de uneltire contra ordinii sociale prin agitație" alături de alte personalități precum Wolf von Aichelburg sau Georg Scherg, emigrat în fine în Germania în 1968 datorită sprijinului lui Günter Grass) evocă "foamea de Radu Gyr". Învățate pe de rost, poeziile acestui Orfeu al închisorilor valahe aduceau curaj, speranță în libertate, treceau din gură-n gură: "Mii de oameni întemnițați în cele cincizeci de închisori și lagăre ale gulagului românesc trăiau cu și din poeziile lui Radu Gyr". Marele român a rămas nu numai în inima lui Hans Bergel (care s-a recunoscut în poemul *Întoarcerea lui Ulise*) ci și, datorită admiratorului său, în galeria reușitelor de traducere germană.

Hans Bergel, *Întoarcerea lui Ulise*. Un poem de Radu Gyr și opt eseuri de Hans Bergel. Traducere de Mariana Lăzărescu. Prefață de dr. Peter Motzan. Editura Arania 1996. 98 p. Lei 4998.

Cu aceeași dragoste și recunoștință pentru poezii care i-au îmbogățit existența în România, Hans Bergel istorisește o întâlnire cu Blaga (*Variațiuni pe o mare temă*). În vremurile de teroare pentru generația noastră, astăzi, inimaginabile, Blaga, adorat de studenți, era vizitat pe ascuns, i se duceau cele strict necesare (tinerii, și ei suferind de foame, erau în stare să fure fructe și legume de pe Dealul Feleacului, câte o bucată de brânză sau salam de la gazde sau de la amărâta lor cantină, numai pentru a avea prilejul să se strecoare în locuința poetului "cu convingerea că se află pe o insulă a fericirii absolute"). Într-o noapte, Blaga a fost găsit "întins pe spate în lumina slabă. Pe fondul negru al scoarței țărănești de pe pereți se desena profilul acelui chip de neuitat. Mâna sa palidă, pe care o ținea mică și relaxată, lângă corp... Pe pieptul omului culcat, cu halatul închis până sub bărbie, în ciuda semioscurității, străluceau fațetele fin șlefuite ale unui pahar de cristal cu vin roșu". Blaga, puritanul, sobrul, sârbătorea încheierea traducerii lui Faust!

Alte portrete literare dezvăluie ipostaze la fel de surprinzătoare. De pildă, imaginea germanistului Heinz Stănescu, despre care aflăm că a fost colaborator al securității și că într-o bună zi a venit în Germania să recunoască acest lucru și să-și ceară iertare. Hans Bergel l-a înțeles. ("Drumul lui Heinz Stănescu spre victima sa de odinioară este faptul pe care trebuie să-l respect. Toate celelalte, dincolo de moarte, îl privesc pe el...") Sau imaginea păstorului mioritic ca "prim dascăl" (și Cioran vedea întâlnirea cu un cioban ca pe o resuscitare a lui Herodot!) Amintirile despre Carpați (*Forța mitică și miezul unei țări*), despre Delta Dunării,

considerațiile asupra *Unității și diversității Europei sud-estice* arată că și pentru Hans Bergel rădăcinile sunt adânci în solul suferințelor, "blestemului" sud-est-european. "Cioran știa toate acestea când nota: În Europa, norocul se sfârșește la Viena. Dincolo de ea, blestem după blestem, de când e lumea!" Traducerea strălucitului volum de amintiri și eseuri al lui Hans Bergel, ca și prefața lui Peter Motzan, aruncă o privire de neînlocuit asupra întunecimilor care, chiar dacă au fost iertate, nu trebuie uitate.

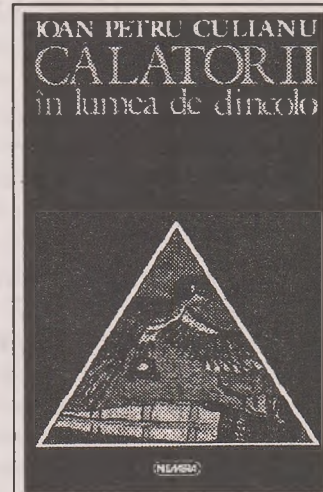
Maestrul călătoriei pe cocori

SCRISE pentru americani, deci vioi, captivant, cu un aer păcălitor de *science-fiction*, cu instrumente din "trusa istoricului pentru a patra dimensiune", *Călătoriile în lumea de dincolo* îmbarcă neinițiatii (dar, de ce nu, și inițiatii dornici să revadă cu alți ochi "turul raiului și al iadului") în nave spațiale. Vor străbate ceruri, limburi, labirinte lăuntrice și extraterestre, spații ale religiei, literaturii, filozofiei, etnografiei, fizicii și matematicii, neurofiziologiei etc. Tradiția spune că există o altă lume și s-a crezut aproape dintotdeauna că "trupul moare, sufletul merge pe lumea cealaltă". Sufletul liber supraviețuiește după moarte - el poate fi invocat, așa cum au făcut din cele mai vechi timpuri șamanii (*Suflet liber caută suflet liber. O schiță a șamanismului*). Investigația subpământeană, de la cea a șamanului, a mesopotamianului (*Inanna-Iștar coboară în infern*), a egipteanului - prin *Cartea Morților* - până la dantesca pogorâre din *Divina Comedie*; sau ascensiunea daoistă (*Maestri ai călătoriilor pe cocori*), islamică, în "nave spațiale platonice, de la Plotin la Marsilio Ficino" sunt expediții care se produc în urma unei căutări sau a unei inspirații divine.

Mascând bagajele bine burdușite ale erudiției (spre a nu îngreuna aripile celor ce se încumetă la drum), Ioan Petru Culianu este unul dintre cei mai recentii geografi ai lumilor mentale. Chiar dacă nu totdeauna originale, sintezele sale sunt profunde și informativ. Cât aș fi vrut să fie încă în viață, să dezbatem prudența unor păreri. De ce n-a admis oare că Dante s-a inspirat din *mi rag*? Numai pentru a nu leza șovinismul celor care nu pot accepta că a existat în lumea arabă, cu secole înainte, o ascensiune a unui poet

(Ibn al-Qarih) în paradis - scrisă de Abu-l Ala al-Ma'arri - în mod ciudat cu totul asemănătoare *Divinei Comediei*? Ioan Petru Culianu era sigur la curent cu studiile despre această similitudine, știa traducerile latine ale ascensiunii lui Muhammad care circulau în vremea lui Dante. Fie pe calea filozofiei și teologiei vremii, fie prin cunoașterea directă a ascensiunii lui Muhammad, ori a uneia din imitațiile literare ale legendei, Dante a fost, se vede din sute de detalii, la curent cu gândirea islamică medievală, el însuși fiind un fir de aur din "sistemul capilar" prin care acesta a pătruns în Europa. Această deschidere nu diminuează cu nimic europenismul operei sale, care a știut să accepte orice mijloc de autoedificare!

Citind *Călătoriile în lumea de dincolo*, cititorul modern, chiar cunoscător, prin *science-fiction*, al pluralismului altor lumi, descoperă că explorările "liniștitoare, dar de regulă rudimentare" ale trecutului sunt încă necesare unui drumet care vrea să ajungă departe. Din păcate, așa cum observă Andrei Oișteanu în studiul său introductiv (care trasează în primul rând o paralelă între activitatea lui Culianu și cea a lui Mircea Eliade) "preocupările

Ioan Petru Culianu, *Călătorii în lumea de dincolo*. Ediția a doua revăzută. Traducere de Gabriela și Andrei Oișteanu. Prefață și note de Andrei Oișteanu. Cuvânt înainte de Lawrence E. Sullivan (în românește de Sorin Antohi). Editura Nemira 1996, 271 p. Lei 8000.

din ultimii ani de viață ai autorului - ascensiunea sufletului la cer și călătoria pe lumea cealaltă - par a avea o valoare premonitoare. Nu numai cărțile își au destinul lor, ci și cărturarilor, și câteodată cele două destine se împletesc în mod miraculos și se influențează în mod straniu".

Nabokov și

LITERATURA secolului XX se deosebește de tot ce s-a scris până acum prin patru elemente care, de aici înainte, au locul lor în "tabloul elementelor literare". Dar nu întotdeauna marile opere contemporane conțin

toate aceste patru elemente, la un loc; se întâmplă ca stilul, metoda, temelia operei să nu folosească decât trei dintre ele, în timp ce al patrulea este doar menționat. Dar fără nici unul din ele, opera literară - indiferent de calitățile și defectele sale - basculează în timp; și nu în viitor, ci în trecut. Se poate afirma că nu s-a scris nici o operă mare în sec. XX făcând abstracție de cele patru "elemente" - condiție sine qua non a unei noi literaturi. Să numim aceste patru elemente: intuiția unei lumi dislocate, deschiderea supapelor subconștientului, fluxul neîntrerupt al conștiinței și noua poetică născută din simbolism, adăugând că ele nu au lipsit complet nici din marea literatură a secolelor trecute.[...]

Dacă studiem în operele lui Nabokov apariția, creșterea și dezvoltarea celor patru elemente literare pe care le-am menționat, suntem frapați de armonia care însoțește acest proces. Intuiția unei lumi dislocate transpare timid în primele sale încercări pentru a reda fluxul continuu al conștiinței, în timp ce se simte mîna tî-nără, ușor sfîngace, dar deja fermă, deschizînd "supapele" subconștientului; simultan, la temelia procesului de creație se simte în ritmul, în sonoritățile, în tonul operei mijind noua poetică. [...] "Cărțile de tinerețe" ale lui Nabokov - printre care *Apărarea Lujin* și *Isprava* sunt cele mai bune - au condus la turnanta lui 1930, dată la

care a fost scrisă povestirea *Paznicul*. Aici Nabokov atinge maturitatea creatoare și tot de aici începe pentru el destinul unui mare scriitor al timpului nostru. [...]

Lolita a apărut la Paris în 1955 în limba engleză, iar în Statele Unite romanul a fost publicat abia în 1958. Ulterior, a fost tradus și publicat în multe limbi. Succesul său este zgometos, excepțional, durabil. În postfața la ediția americană, autorul mărturisește: "[...] eu nu sunt nici autor, nici cititor de literatură didactică și *Lolita* nu conține nici o lecție morală. În ochii mei, un roman nu există decît în măsura în care stîr-nește în mine ceea ce eu numesc pe șleau voluptate estetică, adică o stare de spirit care regăsește (nu știu unde și cum) alte stări de spirit în care arta - adică tandrețea, curiozitatea, mila, extazul - constituie normă. Astfel de cărți sunt rare. Toate celelalte nu sunt decît platitudini de circumstanță, sau ceea ce s-a numit Literatură de Idei, care deseori nu este decît o altă formă a platitudinilor de circumstanță, turnate într-un bloc de gips transmis dragăstos din generație în generație pînă cînd cineva va pune mîna pe un ciocan solid și va da o lovitură zdravănă lui Balzac, Gorki, Mann." Mărturisirea e făcută: el scrie numai din voluptate, adică din același motiv pentru care scriau Cervantes și Shakespeare, Pușkin și Schiller, Baudelaire și Blok. [...]

D. H. LAWRENCE a afirmat mereu că în dragoste trebuie să-și facă loc și jocul. Tot așa și în artă; arta lipsită de ludic plictisește de moarte. Elementul comic e prezent în arta tuturor timpurilor; numai cei fără de talent își iau propria persoană și propriile scrieri totalmente în serios, privindu-le astfel de acel "grăunte de sare" al creației adevărate. Pușkin, Gogol, Dostoievski știau foarte bine acest lucru. [...] Am amintit toate astea pentru a construi puntea către ironia lui Nabokov - unul din elementele fundamentale ale *Lolitei*; element creator al continuității cu geniile trecutului nostru, Dostoievski dar și Gogol, și - prin legături mai profunde și mai complexe - cu Andrei Belîi. Încă de la primele cărți, umorul este o trăsătură proprie lui Nabokov și filiația sa cu Gogol a făcut obiectul multor analize; dar *Lolita* elimină orice dubiu: pe nesimțite, fără ca Nabokov să-și dea seama, Dostoievski i-a inoculat chiar substanța comicului său, și rîndurile

acestuia din urmă în legătură cu construirea canalizării la Kalsruhe", considerațiile privind frumusețea femeii ruse consună cu umorul romanului *Lolita*. În ce privește romanul *Petersburg* al lui Andrei Belîi, se poate afirma că este catalizatorul întregii arte a lui Nabokov, afirmație care constituie materia unei cercetări literare deosebit de importante, pe care nu doresc s-o abordez superficial. De aceea mă voi mărgini să constat că Gogol - Dostoievski - Belîi - Nabokov formează, evident, un lanț. Oare asta înseamnă că eu consider că *Lolita* e un roman rus, iar pe Nabokov - scriitor rus? [...] Nu trebuie uitat faptul (cîndva totalmente ignorat) că multe cărți sînt mai citite și mai bine apreciate în traduceri decît în forma lor originală și că - din rațiuni diverse - Joyce nu e citit în Irlanda, nici Miller în Statele Unite, nici Nabokov în Rusia. Dar noi - pentru care Occidentul nu e un spațiu turistic cum era pentru Turgheniev și Gogol - noi vedem în Nabokov un scriitor în același timp rus și ne-rus, european, occidental, al nostru, care, cu totul întîmplător, scrie acum în engleză, așa cum alaltăieri scria în franceză și cum poimîine va scrie din nou în rusă. Iar *Lolita* este un roman atît european, cît și american sau rus - pentru cei care nu încetează, împotriva a tot și a toate, să considere Rusia parte a Europei, indispensabilă și esențială. [...]

"Subiectul" *Lolitei* este dragostea unui bărbat de patruzeci de ani pentru o fetiță-nimfetă de doisprezece, sau, mai exact, o pasiune voluptuoasă care se transformă în dragoste. Unii critici americani estimează necesitatea găsirii unei justificări pentru Nabokov și au recurs la următorul raționament: fiindcă adulterul, id est trădarea căsniciei, s-a demodat ca tematică literară și nu ne mai atinge nici sentimentele, nici imaginarul, este permis scriitorului să caute și alte situații dramatice. [...] Și, ducînd mai departe raționamentul, criticilor le este permisă explicarea subiectului *Lolitei* prin nevoia scriitorului de teme originale. Nu mi se pare convingător. Mai întîi, pentru că se poate depista la Nabokov - înainte de *Lolita*, dacă nu o înclinație a eroilor

lui pentru eroine foarte tinere, măcar un anume interes. Apoi, tema nu este nouă și mi se pare puțin probabil ca Nabokov să fie preocupat să ne rupă gura cu o inovație. Dostoievski (de care Nabokov e strîns legat, după cum am văzut) abordează - prin natura ironiei sale - de două ori acest subiect, cu deosebire în *Spovedania lui Stavroghin* unde facem cunoștință cu eroi foarte "nabokovieni": "Mă așezai în tăcere lîngă ea, pe podea. Ea tresări, cuprinsă de o teamă îngrozitoare în primul moment, și se ridică brusc. Îi luai mîna și i-o sărutai. [...] Mă privi cu niște ochi cumplit de ficși, în timp ce buzele începură să-i tremure, ca și cînd ar fi fost gata să plîngă. Dar nu strigă. Îi mai sărutai o dată mîna și o luai pe genunchi. [...] Eu nu încetam să rîd și să-i murmur ceva. Înfine, se produse un fapt atît de straniu, încît nu-l voi uita niciodată și care mă buimăci. Copila îmi înconjură gîtul cu amîndouă brațele și începu să mă sărute cu patimă." "

REGĂSIM aceeași "disponibilitate" a unei copile, sub o formă și mai explicită, în *Crimă și pedeapsă*: [...] "I se păru deodată că genele lungi, negre tresar [...] și printre ele se strecoară o

Desen de Vadim Misiuk, apărut în „Nezavisimaa Gazeta”, Moscova

Lolita sa

privire vicleană, ageră, o privire îmbietoare, cîtuși de puțin candidă [...] ceva neobrăzat, obscen se oglindește pe această mutrișoară care nu mai are nimic copilăresc[...]; ochii se deschid larg, îl cercetează cu o privire nerușinată, plină de foc, îl cheamă, rîd“.³⁾

Aceeași “disponibilitate”, deși mai puțin naivă, o găsește Humbert Humbert, la rîndul său, la Lolita.

Ca să trăiască împreună, H. H. se căsătorește cu mama ei. Aceasta moare, rămîne singur cu Lolita, dar ea îl părăsește pentru altul. După îndelungi căutări, o găsește: e măritată și așteaptă un copil. Înțelege că o iubește și-i propune să vină cu el. Ea refuză. El îl ucide pe cel care i-a luat-o. Este arestat.

Acesta este “subiectul”. Dar în umbră, în planul doi, apare în *Lolita* tema dublului, ca de altfel în multe alte cărți ale lui Nabokov. “Dublul” este uriașă temă a vieții sale, prezentă încă în *Paznicul*, dublul-ideal, apoi în *Disprețul* - cu dorința, visul de dublu făcut praf, transformat în miraj, mai departe, în *Invitație la o decapitare*, unde este trăit sentimentul de dedublare. Să mai amintim *Adevărata viață a lui Sebastian Knight* - în care doi autori - în realitate unul și același dar cu aspect dublu - scriu una și aceeași viață.[...]

Ultima verigă a lanțului dublilor lui Nabokov: Humbert Humbert și rivalul său; cel de-al doilea este, mental, inseparabil de primul, fie că e vorba de momentul cînd Humbert îl vede pentru prima oară în holul hotelului și-l urmărește la tenis, fie atunci cînd îl ucide. Iar cînd Humbert Humbert coboară scara, la început hărțuindu-și adversarul, apoi ucigîndu-l, i se pare că este inundat de propriul sînge și că propria-i moarte îl așteaptă undeva la orizont. *Lolita* nu este numai un roman despre dragoste, ci și despre tema dublului: dublul-rival, dublul-dușman, care nu este ucis într-o luptă cinstită, nici în duel, ci - după o scenă de un comic grotesc - într-o stare buimacă, aproape bestială, parcă în prezența altor animale la fel de buimăce; totul pentru a se descătușa de sine însuși, pentru a ieși din infern, pentru a se ucide în propriul dublu.

Eliberare... Purificare... Literatura ultimelor decenii “a abolit catharsisul”; Nabokov este cel care-l reînvie.

Pasiunea devine iubire, iar rivalii formează un tot pînă la limita unde se distrug unul pe altul. [...] Scriitorii veacului nostru n-au putut împăca ideea de catharsis cu aceea a lumii ieșite din fîtîni; cu excepția lui Nabokov care, dimpotrivă, le reconciliază și dă sens acestei reconcilierii. [...]

CRITICA americană a receptat foarte diferit romanul *Lolita*. Cartea a cunoscut un succes fără precedent. Editorul parizian a fost dat în judecată și a cîștigat procesul, iar în Anglia, publicarea cărții s-a făcut după o dezbateră în Parlament. S-au vîndut

sute de mii de exemplare. Iată ce scriu criticii: “Unica operă clasică apărută în secolul nostru”; “Îmi pare rău că s-a publicat așa ceva, regret că s-a scris așa ceva”; “O comedie satirică, scrisă fermecător”; “Un roman nobil”; “O carte simbolică”; “O mare operă”; “În multe sensuri, este romanul cel mai remarcabil și original scris în engleză în ultimii ani.”; “Într-adevăr, un roman comic. Unul dintre cele mai serioase romane comice pe care le-am citit”; “Un mare eveniment literar”; “O carte puternică și neliniștită.”; “O satiră de primă mărime a cutumelor europene și a gusturilor americane”; “Dacă oroarea este nota dominantă a acestei cărți, atunci ea nu este singura. Uriaș virtuos al stilului, Nabokov a scris o operă comică unică și umorul său este multiform”; “O carte neobișnuită, dezlînată, înfricoșătoare. O capodoperă diabolică”; “*Lolita* nu este o carte despre sex, ci despre iubire. Ceea ce face din ea o excepție printre romanele contemporane.”

Nu poți trage nici o concluzie din aceste afirmații, în afară de aceea că romanul face zgomot, deranjează, este citit, iubit, detestat. Nu este contestat ca roman, cu toate că Sartre, la vremea sa, susținea că Nabokov scrie

“antiromane: ca mulți dintre scriitorii

contemporani occidentali își distrug propriile cărți din interior”.⁴⁾ După Sartre, romanul, în accepția sa veche, este revolut; există o nouă posibilitate pentru forma romanească, aceea a romanului care descrie reflecțiile despre existența romanului.

Este o parte infimă din ceea ce se poate spune despre arta lui Nabokov, dar articolul lui Sartre, care pare scris la repezeală, nu încearcă o privire mai aprofundată. Sartre însuși este un prea strălucit reprezentant al Literaturii de Idei (detestată de Nabokov) ca să plonjeze în opera unui scriitor rus; simpatiile sale pentru partea cealaltă a bariadei sunt atât de înrădăcinate, încît merge pînă la a-i reproșa lui Nabokov că este un “emigrant” - ceea ce sună comic în cazul lui Nabokov, care scrie în trei limbi. Sartre citește în diagonală și este evident că nu se orientează corect în ceea ce citește. Totuși, e interesant de amintit aici că o frază din *Paznicul* a dat naștere uneia dintre piesele de teatru importante ale lui Sartre.

Găsesc, de asemenea, că e necesar să amintesc aici ideea de transparentă și absurditate a lumii prezentă tot în *Paznicul*: “Cel care decide să-și pună capăt zilelor este perfect detașat de lucrurile acestei lumi; redactarea ultimelor dorințe într-un asemenea moment este la fel de absurdă ca și întoarcerea arcului ceasului, căci oricum lumea întreagă va dispărea cu tine în clipa morții tale; ultima scrisoare se pierde în neant și toți poștașii odată cu ea” [...]. Este o idee reluată pe 300 de pagini de către Julien Green, și un alt paragraf din aceeași carte va da naștere unui șir întreg de opere, despre care nu vom vorbi aici. Iată o parte din el: “Vai de individul - *individu* cu doi amărîți de *u* - care croncăne în jungla datelor economice. Din fericire, nu există astfel de legi: o durere de dinți să poată duce la pierderea unei bălăii, o ploică să anuleze o insurecție. Totul e fluid, totul depinde de hazard și vane au fost eforturile acelui burghez îmbrăcat după moda victoriană care a scris *Capitulul* - rod al insomniei și al migrenei”.

Nu sunt decît exemple infime ale bogăției și generozității lui Nabokov

și a tot ceea ce trama operei sale poate oferi celui dispus să vadă. Căci va vedea traiectoria și evoluția personajelor, procedeele, rigoarea și coerența intonațiilor. Va înțelege apoi că Humbert Humbert exista deja în Smurov, Lujin și Herman. [...] Vocea și mimica lui H. H. vor trimite cititorul la glumele și anecdotele din *Disprețul*, și chiar mai departe, direct la mitica hlamidă rusă - *Mantaua* gogoliană - care, după cum se vede, n-a scos la lumină tot ce conține și ne rezervă surprize atît de mari, încît cînd Turgheniev și Tolstoi vor fi uitați (în mod arbitrar, desigur), stofa aleasă de Petrovici⁵⁾ va fi tot intactă. [...]

DUPĂ o serată literară la Paris, Bunin, Aldanov, Hodașevici, Nabokov și eu ne-am întîlnit într-o cafenea. Se vorbea despre *Povestiri din Sevastopol* și Nabokov a spus că nu le-a citit. Bunin a rămas mut de furie, ochii lui Aldanov s-au umplut de lacrimi, iar Hodașevici a izbucnit în rîs, spunînd că nu crede. Dar eu am crezut și cred și acum că Nabokov nu citește decît ceea ce îi este indispensabil. E clar că nu citește niciodată biografii și nici corespondența oamenilor celebri. Nici declarații politice. Tot așa, nu citește niciodată, sub nici un motiv, ce se scrie despre el. Dar citește și recitește Gogol.

Traducere și adaptare de Marga Popescu

¹⁾ Referință la un episod din *Demonii* lui Dostoievski.

²⁾ Dostoievski, *Spovedania lui Stavroghin*, Ed. Cartea Românească, Buc., 1981, traducere de Marin Preda și Nicolae Gane.

³⁾ Dostoievski, *Opere*, vol. V - *Crimă și pedeapsă*, E.L.U., 1969. Traducere de Ștefana Velisar Teodoreanu și Isabela Dumbravă; aparat critic de Ion Ianoși.

⁴⁾ J.-P. Sartre, *Situații I*, eseuri critice: “Vladimir Nabokov: *Disprețul*”, Ed. Gallimard, 1947.

⁵⁾ Croitorul lui Akaki Akakievici.

Fragmente din escul scris în 1959 pentru “New Review” din New York și publicat în “La Nouvelle Revue Française”, iulie-august 1996, nr. 522/523

Festivalul de la Gotland

PENTRU a treia oară s-a organizat Festivalul de la Gotland, festival internațional care încă din primul an (1994) a avut un mare succes, fiind dedicat poetului suedez Tomas Tranströmer și prietenilor lui. Cel de al doilea Festival (1995) a avut ca temă marea actualitate a poetului Bellman ("De la Bellman la Bellman") și a reunit 30 de poeți, cîntăreți și traducători din diferite țări și teritorii lingvistice.

Este necesar de amintit că toate festivalurile, inclusiv cel de al treilea, au fost sponsorizate de Institutul Suedez, Academia Suedeză, Prefectura și comuna Gotland, precum și de alte organizații și instituții care au contribuit astfel la transformarea insulei Gotland într-un teritoriu cosmopolit.

Evenimentul central al celui de al treilea festival a fost sărbătorirea poetului modernist Elmer Diktonius cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea sa. Cu aceeași ocazie a fost sărbătorit și Bo Carpelan, unul dintre poeții cei mai importanți de limbă suedeză din Finlanda. El a împlinit 70 de ani și activitatea sa literară se întinde de-a lungul a 50 de ani.

Cele mai extraordinare „rauка”, grupul „Regele și regina”

Ceilalți oaspeți au venit din: îndepărtata insulă a Atlanticului (Islanda), Marea Baltică (Letonia, Estonia, Lituania, Polonia și Rusia) și Marea Neagră (România). Și, bineînțeles, din Suedia, nu numai poeți și traducători dar și ansamblul muzical „Amanda” din Göteborg și cîntăreața Nina Fågelberg-Norstedt din Hemse, care au delectat publicul cu muzică instrumentală și cîntece din profunda Suedie și din întreaga lume.

Scopul Festivalului de la Gotland a fost acela de a oferi poeților și traducătorilor ocazia de a se întâlni și a se prezenta publicului, într-un fel care nu aparține

politicii ci strict literaturii.

Dar pentru mine, care am mai fost la Gotland, a fost o împlinire ieșită din comun, un privilegiu de a fi din nou pe insula plină de „rauка” (pietre megalitice, menhiri) și de a-mi întâlni trecutul amestecat atât de armonios cu prezentul inovator.

În primul rînd a fost un privilegiu pentru că organizatoarea, sufletul acestui festival, a fost prietena Gunilla Forsén care cu pasiune, talent și competență a dat pentru a treia oară culoare, sunet și mai ales mișcare activităților noastre. Totul după temperamentul și dispozițiile ei estetice. Gunilla Forsén iubește în mod special România - propria ei fiică se numește Ioana (unul dintre cei mai tineri reporteri-fotografi ai festivalului) iar tatăl ei este pictorul Norocel Constantinescu.

De hrana noastră cea de toate zilele a răspuns Birgit Lundin, și ea o prietenă a României, care vorbește limba noastră cu multă grație și talent. Și mai mult decît atât: draga mea prietenă, Ileana Mălăncioiu, a venit pentru prima oară în Suedia și am fost împreună la festival. Așa că s-a vorbit mult românește la Gotland, lîngă pietrele mari și în vîntul care venea și pleca dinspre mare.

Cele trei zile ale festivalului au cuprins spectacole de poezie, muzică instrumentală și cîntec. Festivalul a început joi, 13 iunie, pe Fårö, și a urmat la Biblioteca din Visby. A doua zi s-au citit poezii în grădina Kapitel, în fața unui mare public în care poeții și cîntăreții au fost prezentați de Anders Bodegård (excelentul traducător al lui Witold Gombrowicz). Festivalul s-a sfîrșit pe 16 iunie cu un recital de poezie la Muzeul de artă din Visby și seara la Frimurarhuset unde poetul Kjell Espmark i-a prezentat pe toți poeții cu multă căldură și competență.

Am apreciat în mod deosebit poezia Mariei Lundqvist, din Stockholm, precum și pe cea a poetei Nijolė Miliuskaitė, din Lituania. M-a impresionat romantica Doris Kareva din Tallin și Blaga Dimitrova din Bulgaria, al cărei eseu despre *Poetul disident* (publicat în „Lettre internationale”) mi-a făcut o puternică impresie. Sigitas Geda din Lituania, supranumit „Șamanul” ne-a lăsat la toți o impresie de neuitat prin autenticitatea tonului său și a simplității. S-a spus despre el „că este cel mai mare poet contemporan”. Cu toate că poezia nu este concurență, ea s-a născut înainte de competițiile sportive și înaintea politicii! Poezia este - așa cum Rilke scria unui tînar poet - țesătura ființei noastre, fibra esențială, amestecată cu toate încercările, decepțiile

Anders Bodegård, Gabriela Melinescu, Sigitas Geda, Bronislaw Maj, Guntars Godins, Bo Carpelan, Marie Lundqvist, Jonas Ellerström, Julius Kronbergs, Ileana Mălăncioiu, Doris Kareva și Nijolė Miliuskaitė la Gotland, în 1996

și bucuriile trăite. De aceea poate atunci cînd un poet celebru ca Viktor Krivulin a recitat (cu tonul lui Maiakovski și obsesiile lui social-politice) publicul s-a simțit mai degrabă șocat, ca și cum timpul nostru a venit cu alte exigențe pe tărîmul subtil al poeziei.

Dar nu pot sfîrși această sumară prezentare fără să vorbesc de „Ileana noastră”. Poezia ei s-a bucurat de o apreciere ieșită din comun, din partea publicului, a colegilor prezenți și a lui Kjell Espmark care a menționat caracterul ei vizionar, marea ei originalitate, substanța artei sale venind din mituri și legende care au fost mereu un fel de ghid spiritual al popoarelor. Aceste mituri și legende, (după cum am scris și în prezentarea la cartea ei tradusă în colaborare cu Agneta Pleijel și Dan Saffran), au un caracter existențial actual, și ne arată mereu „drumul către noi înșine”, ca ființe cosmice și nu ființe infirme, traumatizate de viața în metropole.

Acest festival a arătat încă o dată că există un dialog posibil între poeții vizionari și comunitatea omenească. Un dialog necesar pentru că poeții vād lucruri pe care oamenii în general nu le vād, sau nu vor să le vādă. A exprima aceste lucruri și a le structura într-o viziune comunicabilă, aceasta este o subtilă misiune a poetului, pentru a lărgi orizontul strîmt al fiecărei zile desfigurată de grijile materiale. A da zilei o valoare, fie ea și utopică, aceasta este necesar și vital pentru conștiința noastră care trebuie să se deschidă mereu către inovație, către creativitate continuă.

Gabriela Melinescu

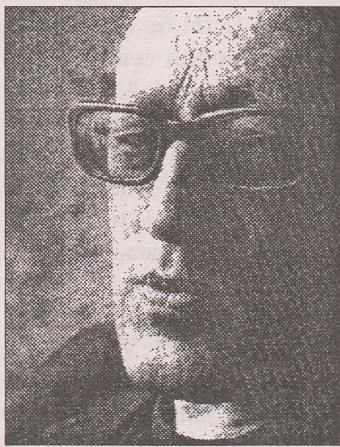
MERIDIANE

Delațiune legală

◆ În SUA, psihoterapeuții sînt obligați prin lege să alerteze autoritățile în cazul unor pacienți susceptibili de violențe sexuale, în special asupra copiilor. Psihologii și psihiatrii nu s-au opus adoptării acestei legi, considerînd că protejarea copiilor primează asupra respectului confidențialității. Doar doi psihanaliști, Christopher Bollas și David Sundelson, în cartea *Noii informatori* (Ed. Northvale) protestează împotriva legii care lovește în chiar fundamentul relației terapeutice - încrederea pacientului. Ei consideră că persoanele care ar avea cea mai mare nevoie de tratament nu se vor mai adresa psihoterapeuților, de teama de a nu fi „turnați”.

Genial și controversat

◆ Heiner Müller s-a născut în 1929 la Eppendorf, dintr-un tată funcționar social-democrat și o mamă muncitoare textilistă. Mobilizat la sfîrșitul celui de al doilea război, este scurt timp încarcerat de americani. Începînd din 1950, lucrează mai întîi ca jurnalist, apoi ca scriitor independent în Berlinul de Est. În 1961 este exclus din Uniunea Scriitorilor. Se consacră dramaturgiei. Începînd din 1980 lucrează și ca regizor. De ambele părți ale Zidului i se decernează cele mai importante premii literare germane pentru piesele sale, dintre care cele mai cunoscute sînt *Misiunea*, *Germania cadavru la Berlin*, *Bătălia*, *Cimentul*, *Philoctet*. Din 1992 conduce, pînă la moartea survenită la 30.XII.1995, celebrul Berliner Ensemble. Cinic, genial și controversat, Heiner Müller continuă să fie viu în conștiința occidentală prin noi montări ale pieselor sale și prin volumele de convorbiri și texte critice *Erori alese* și *Greșeli de tipar* apărute și în traducere franceză la Editions de L'Arche.

Ferocitate

◆ Romanul *Oameni primitivi* de Francine Prose, tradus recent din americană la Ed. Denum, este povestea unei tinere haitiene care fuge de violența din țara sa, pentru a nimeri în mijlocul unei societăți încă mai dure, în SUA. Viziunea lumii propusă de Francine Prose este pesimistă, ea trasînd un portret în vitriol al civilizației americane, comparată cu imaginea ideală a unei Americi ferice, morale, sănătoase - propagată de filme și sloganuri. Romanul e scris cu un umor tandru și feroce, personajele sînt compuse cu precizie de ceasornicar, dar autoarea exagerează primitivismul americanilor, reducînd complexitatea societății la această caracteristică.

Un CD-ROM despre Picasso

◆ Claude Picasso, fiul lui Pablo, pregătește un CD-ROM despre tatăl său, disc ce va apărea cu prilejul expoziției Picasso deschisă între 18 octombrie 1996 și 20 ianuarie 1997 la

Grand Palais din Paris. Expoziția va prezenta 140 de lucrări, fiind ușor diferită de cea care poate fi văzută în momentul de față la Muzeul de Artă Modernă din New York.

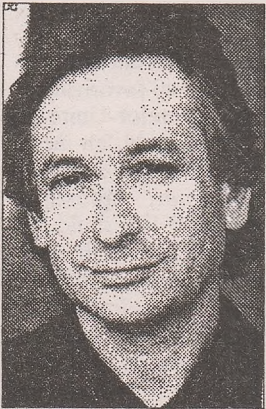
Tapiserie

◆ În perioada 1 iulie-15 septembrie, la Beauvais (în Franța) are loc cel de al II-lea Festival internațional de tapiserie, prezidat de César. În cele șapte spații diferite, 61 de artiști din 25 de țări expun peste 90 de lucrări. Printre numele mari - ale genului - Marc Chagall, Juan Miró și Paul Fougino.

Apă de ploaie

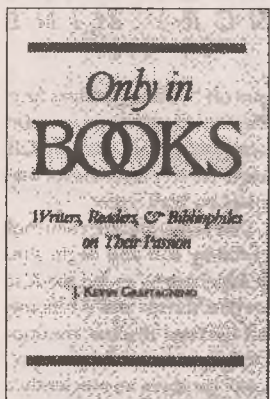
◆ Jean Rouaud (Premiul Goncourt 1990) își continuă călătoria prin arborele genealogic, începută cu romanul bunicului, *Cîmpurile de o-noare* și cel al tatălui, *Oameni iluștri*. În cel mai recent volum, *Lumea, aproximativ* (Ed. de Minuit) își povestește propria adolescență și tinerețe, trilogia acoperind astfel perioada de la primul război la manifestările maoiste din '68. Spre deosebire de cele

două romane anterioare, acesta din urmă a fost prost primit de critică, subiectul fiind considerat "apă de ploaie", iar stilul narativ-ploticos prin abundența detaliilor nesemnificative.

Bibliofilie. Bibliomanie

◆ "Întotdeauna mi-am imaginat că Raiul va fi un fel de bibliotecă".

Acest citat din Jorge Luis Borges este cel mai bun motto pentru una din cele mai interesante antologii publicate vreodată de Editura Madison House. Este vorba de *Only in Books. Writers, Readers and Bibliophiles on Their Passion*, o antologie de mai bine de o mie de maxime celebre cu și despre cărți, compilate de J. Kevin Graffagnino. De la Joan Didion la Jimmy Durante, de la Herman Melville la Groucho Marx, de la Horațiu la Rita Mae Brown această antologie adeseori bombastică adună tot ceea ce s-a spus mai bine despre cărți. "Fie că sunteți bibliofil, bibliomaniac sau doar un simplu cititor avid, *Only in Books* vă va fi un perfect partener de lectură.", scrie *Hungry Mind Review*.

O viață plină

◆ Massin e o personalitate cu notabile realizări în variate domenii: Născut în 1925 într-un sat de lângă Illiers, și-a început cariera ca grafician de carte, ajungând apoi director artistic la Gallimard și creînd machetele unor cunoscute colecții, ca "Folio" și "Imaginaire", a fost jurnalist, fotograf, tipograf, romancier (două romane autobiografice, semnate Claude Menuet + alte patru romane istorice), eseist (*La Lettre et l'image*, 1970, cu o prefață

de Raymond Queneau, reeditată în 1993 cu un comentariu de Roland Barthes, și *La mise en page*, 1991), și, acum, memorialist, cu *Journal en désordre 1945-1995*, apărut la Ed. Laffont. Familiar cu toți marii scriitori francezi (și nu numai) ai acestei jumătăți de secol, Massin le alternează portretele cu amintiri personale despre ei, cu considerații despre opere literare, muzicale, plastice, despre arta tipăririi cărților...

Micul dragon

◆ În ciuda deschiderii economice de după 1986, Vietnamul rămîne o țară misterioasă pentru mulți occidentali. Pentru a risipi misterul, Henry Kamm, ziarist la "New York Times", a scris cartea *Ridicarea Dragonului: Vietnamul și vietnamezii* (Ed. Arcade, New York), o lucrare plină de anecdote și convorbiri cu personalități vietnameze, conducători și disidenți. "Asiaweek" apreciază că e "o carte indispensabilă pentru înțelegerea emergenței unei noi puteri în Asia".

Vechii maeștri

◆ *Vechii maeștri* este un roman publicat în 1985, (cu patru ani înainte de moarte) de către Thomas Bernhard. Subintitulat "Comedie", romanul a fost adaptat și pus în scenă pentru prima dată în Franța de către Denis Marleau care l-a prezentat la Festivalul de la Avignon. Dacă autorul i-a abordat "cu atîta vivacitate pe acești «vechi maeștri», fie ei

pictori, scriitori, filozofi, muzicieni, dramaturgi sau poeți, este pentru că i-a privit, citit, ascultat mai mult și mai bine decât contemporanii săi, cu acuitatea unui spirit puternic, neobosit", conchide cronicarul de la "Le Monde", care apreciază spectacolul drept "cel mai bun de pe afișul festivalului, împreună cu *Arturo Ui* al lui Berliner Ensemble".

Viața privată a lui Stalin

◆ Lili Marcou, născută la Iași în 1936 într-o familie de burghezi antifasciști, l-a adorat în copilărie și ca adolescentă pe Stalin, dar ca adultă și-a revizuit oarecum opiniile și a devenit, după emigrarea în Franța, una dintre bunele experte în comunismul sovietic, în special perioada stalinistă. A publicat 14 volume consacrate acestui subiect, începînd cu *O copilărie stalinistă*, în care povestește originea admirației sale pentru "tătuca" și pînă la cel mai recent, apărut de curînd la Calmann-Lévy, *Stalin, viață privată*, lucrare ce mai păstrează ceva din vechea admirație dar descrie pe larg și abominabilele crime ale dictatorului, conturînd un portret alcătuit din contraste, o personalitate puternică, nu lipsită de seducție, dar în aceeași măsură odioasă. Cartea are deja un considerabil succes de vânzare și ar fi poate o bună afacere și pentru o editură de la noi.

Expoziție Verlaine

◆ Muzeul Curtii de Aur din Metz prezintă pînă la 1 septembrie expoziția *Paul Verlaine, portrete de epocă*. Sunt expuse uleiuri, pasteluri,

gravuri și litografii ale lui Fantin Latour, Rouault, Cazals și ale altor artiști, pentru a marca centenarul morții poetului, originar din Metz.

Erorile ideologiei antifasciste

LA SFÎRȘITUL lui mai a încetat din viață Renzo De Felice, istoric ce a tulburat conștiința italienilor demonstrînd pentru ce a fost fascismul un regim popular. El a lăsat neterminată o monumentală și exhaustivă biografie a lui Mussolini, din care scrisese și publicase peste 12.000 de pagini. La sfîrșitul anului trecut, De Felice relansase polemica asupra subiectului ce-l preocupase toată viața, fascismul, în cartea de convorbiri *Rosu și negru*, în care diminuea rolul Rezistenței.

Într-un interviu acordat revistei de centru-dreapta "Ideazione" din Roma, istoricul francez François Furet aduce un omagiu confratelui său De Felice, subliniindu-i originalitatea și curajul de a privi fascismul plecînd de la surse și nu de la ceea ce a devenit în opinia publică după război cînd, învins, a făcut obiectul unei condamnări morale - justificate - aflat de înversunat, încît era dificil de abordat sub unghi istoric. "De Felice - spune Furet - este unul dintre rarele spirite care au avut îndrăzneala intelectuală să

volum extraordinar de informații, astfel încît, apreciază Furet, în ciuda modestiei metodologice, lucrarea despre fascismul mussolinian este una dintre cele mai mari opere istorice ale secolului nostru. Chiar el, în ultima sa carte, *Trecutul unei iluzii*, s-a folosit de lucrările lui Renzo De Felice în interpretarea fascismului italian. De asemenea este de acord cu ideea, ce a făcut scandal la apariția primului volum din biografia lui Mussolini, că fascismul italian a fost o mișcare revoluționară înscrisă în tradiția democratică de stînga și recuperată de Il Duce în folosul dreptei. "Cred că nu se poate înțelege nimic din secolul XX - spune Furet - dacă nu se vede că, începînd cu Mussolini, pasiunea revoluționară își exercită fascinația și la dreapta eșichierului politic."

O altă întrebare a revistei "Ideazione" se referă la volumul IV al biografiei, *Anii consensului, 1929-1936*, apărut în 1974, în care De Felice demonta unul dintre tabuurile antifascismului democratic militant, arătînd cu documente entuziasmul italienilor pentru politica fas-

François Furet

Renzo De Felice

aplice regulile profesiei sale asupra acestui subiect înconjurat de o puternică pasiune colectivă".

Marxist de formație și militant comunist (ca și Furet) în tinerețe, pînă la invazia sovietică în Ungaria, în 1956, De Felice a debutat ca istoric al jacobinismului, pentru a-și consacra apoi întreaga existență vastei anchete istorice asupra fascismului italian. Furet explică pasiunea științifică pentru acest subiect prin orbirea și dezmeticirea din farmece ideologice comuniste, experiență ce stă și la baza propriei sale opere.

Renzo De Felice a fost unul dintre ultimii istorici pozitivisti ai timpului nostru, cu un fel de "religie" a documentelor de arhivă, pe care și baza orice afirmație. Furet este, dimpotrivă, un istoric kantian și constructivist care, plecînd de la o ipoteză, leagă tot timpul faptele istorice de interpretarea lor. De Felice n-avea încredere în filosofii istoriei și nici în teoriile abstracte, el credea că știința stabilirii prin documente a faptelor este singura capabilă să dezvăluie adevărul istoric. Era foarte scrupulos în reconstituirea cronologică și stăpînea un

cistă în perioada Imperiului. Și astăzi ideea consensului la regimurile totalitare, deși demonstrată de istoriografie, rămîne greu de acceptat. De ce? Pentru că, răspunde Furet, pasiunile politice de după război s-au calcat pe faptele istorice iar întrepreditatea intelectuală și morală a lui De Felice - în ciuda insultelor și atacurilor - în revizuirea istoriei cu obiectivitate, nu o au mulți.

Cît privește polemica asupra mistificării proporțiilor antifascismului democratic, declanșată anul trecut de regretatul istoric italian, Furet îl citează pe George Orwell: "Stînga europeană a fost antifascistă, dar nu antitotalitară". Folosit de comuniști, antifascismul avea funcția să mascheze întrebările cu privire la natura regimului stalinist și să-i dea acestuia, prin simpla ostilitate la fascism, o legitimitate democratică. De Felice avea dreptate să demonteze această mistificare ce a avut un rol fundamental în viața politică de după război, prin asimilarea ideii de democrație cu aceea de antifascism, asimilare constant manipulată de comuniști.

Adaptare de
Adriana Bittel

Revista revistelor

Invenții calomnioase

Una din publicațiile noastre cele mai vii este *CUVÎNTUL*, a cărei apariție numai lunară, dictată de considerente economice, o deplîngem. Ne atrage prin felul neconvențional, chiar paradoxal, foarte adesea, în care atacă chestiuni grave, din sfera politicului, a vieții sociale, a culturii, promovînd metodic, am spune, abordările incitante, neortodoxe. Cei doi directori - dnii Teposu și Buduca - țin ca revista lor să fie în toate compartimentele "tînără", adică dezinvoltă și mereu producătoare de surprize, cum și este, recunoaștem, mai totdeauna. Din păcate plătesc însă pentru aceasta, uneori, un preț prea mare, făcînd loc și unor texte care, de dragul atractivității, al efectelor tari, sacrifică adevărul. Se întîmplă acest lucru și în nr. 7/1996, ultimul apărut, într-un articol semnat de probabil ființul Cezar Andreescu și publicat la rubrica "radiografii". Ce și cum radiografiază vom vedea îndată. Acest Cezar Andreescu povestește ca și cum ar fi fost de față (nu indică vreo sursă) un episod de la Conferința scriitorilor din 1968, de fapt de la masa festivă oferită de Ceaușescu la încheierea Conferinței cînd... Dar să-l lăsăm mai bine pe Cezar Andreescu să spună, cu vorbele sale, ce a "văzut": "După ce a început masa, Geo Bogza s-a ridicat, la un moment dat, de la locul său, aflat nu departe de Ceaușescu, și într-un exces de entuziasm s-a apropiat și i-a pupat mîna". Iată cum se poate scrie chiar și istoria cea mai recentă: ca și cum toți care au trăit-o n-ar mai putea vorbi, ca și cum nimeni din cei care au fost de față - și sînt, slavă Domnului, sute care mai trăiesc -, nu ar putea mărturisi că în amintita împrejurare Bogza nu i-a sărutat mîna lui Ceaușescu. A făcut gestul, e adevărat, altădată, cu Argezi, punîndu-l pe bătrînul poet într-o vizi-bilă jenă, dar nu cu Ceaușescu. Dar

"martorul" C.A. își urmează ideea lui relatînd cu aceeași liniște epică: "Poate și fiindcă entuziasmul s-a combinat cu euforia vinului, s-au repezit și alții să repete gestul lui Bogza, încîntați..." Așadar nu doar Bogza dar și alți scriitori, în procesiune, s-ar fi "repeziți" la sărutarea mîinii prezidențiale, umilitor ritual de sorginte orientală. Și pentru a înmulți personajele cu mari nume, este tras în scenă și Nichita Stănescu, bietul de el, care și el ar fi pupat o mîna, ce e drept nu a lui Ceaușescu ci tot a lui Argezi, împins de la spate, desigur, de "același Geo Bogza". Frumos, care va să zică! Dar spre dezamăgirea cititorilor *Cuvîntului* amatori de picanterii, aflîia cîți or fi, nimeni, vreodată, nu va putea confirma scenariul lui C.A. și aceasta pentru simplul motiv că pitoreștile fapte pe care le povestește cu atîta aplomb *nu s-au petrecut*. Bogza nu i-a sărutat mîna lui Ceaușescu și nici alți scriitori. Nichita Stănescu nu i-a sărutat mîna lui Argezi. Sînt pure invenții calomnioase și nimic altceva.

Portretul țoapei înainte de alegeri

Într-un editorial intitulat *Mic discurs despre țoape*, dl Octavian Paler publică în *ROMÂNIA LIBERĂ* unul dintre cele mai izbutite portrete ale *noului ciocoi* pe care îl consideră o țoapă ajunsă. "Binele societății? Onoare? Jenă? Toate acestea sunt pentru o țoapă fleacuri. Gogoși bune doar în discursurile electorale. (...) Bănuiesc că orice țoapă se amuză cînd se discută despre «democrație» și despre «interesul național». Și probabil se gîndește cam așa: «Lasă-i să-și bată gura. De-abia sînt ocupați cu ceva. Între timp eu mă aranjez și mai bine». Țoapa își face cruce cu evlavie cînd e filmată, ca să vadă lumea cît e de cucernică, dar în clipa următoare nu mai dă doi bani pe Dumnezeu. Are coate bune, de care se folosește vîrtos, inteligentă puțină dar practică, zîmbește lat și numai cu folos, se pricepe să-și facă relații, cîntărește mereu situația, ca să vadă în ce barcă e mai bine să sară, dacă barca în care se găsește a început să ia apă, și adu-mecă bătaia vîntului ca să nu fie, cumva, luată prin surprindere. Principii? Haida de. Principiile sînt pentru «proști». Cu principii nu ai acces la plăceri speciale, cum ar fi aceea de a avea purtători de servietă. Cu principii te împletești prin gropile Bucureștiului sau de pe alte drumuri, la fel de civilizate. Dar să nu vă imaginați, doamnelor și domnilor, că țoapa nu are instinct social. Ce să facă ea cu girofoarul pe niște străzi pustii? Pe cine să dea la o parte? Bunul plac e posibil numai în societate. Și tot numai în societate se vede că poliția nu îndrăznește să se atingă de mării găinari, doar găinari mărunți fiind puși cu botul pe la-be. Țoapa are voluptatea abuzurilor, și cum s-ar putea abuza într-un pustiul? (...) țoapa ar vrea să se înfirzie cît mai mult posibil ieșirea din mahalalele capitalismului sălbatic. Îi place să vadă prin geamurile fumurii, cînd tre-

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

0 anomalie

AM CITIT de cîrînd un interviu al dlui Augustin Buzura apărut în ziarul *Vocea României*. Nu era un interviu al romancierului, ci al președintelui Fundației Culturale Române. Spre deosebire de tot soiul de organizații cu existență fantomatică subvenționate de la buget pentru a strînge relațiile cu românii din diaspora, *Fundația Culturală Română* are cîteva merite incontestabile și un program respectabil.

S-au dat bani de la buget și nu puțini pentru o asociație paralelă, aceea a *spiritualității române*, care se înfîinește o dată pe an la Băile Herculane, tutelată de spiritualitatea îndoielnică a Cenaclului "Totuși iubirea". Și dacă tot e vorba de banii de la buget, s-a inventat și un secretariat de stat care ar trebui să se ocupe de problemele *românilor din toată lumea*. De românii din toată lumea ar fi trebuit să aibă grijă Mitzura Argezi, care n-a apucat s-o facă, fiindcă s-a rupt alianța dintre PRM și partidul de guvernămînt. De vreme ce se găsesc, în plină austeritate, bani pentru asemenea asociații, de ce nu se dau niscăi fonduri pentru *românii din toată lumea care îl pîng pe față pe Ceaușescu* sau pentru *românii de pretutindeni care i-au ținut sub observație pe compatrioții lor*?

În '90, Augustin Buzura și-a pus la bătaie prestigiul și s-a certat cu mulți dintre cei care îl prețuiau ca scriitor după ce a propus înființarea acestei Fundații și a devenit președintele ei. Pe ruinele unei structuri bugetivore compromise și aproape în totalitate ineficiente, romancierul a încercat să relanseze un proiect din anii '40 prin care Liviu Rebreanu își propunea să impună în lume cultura autohtonă. Rebreanu visa la un program prin intermediul căruia valorile sigure ale culturii noastre urmau să pătrundă în circuitul universal. Asta se întîmpla într-o perioadă cînd, oricum, românii circulau cu ușurință în străinătate, iar un Ion Pillat invita în România, pe cheltuiala lui, mari scriitori consacrați. Ceea ce lipsea era o structură așa cum o visa Rebreanu, prin care sumedenia de ele-

mente existente să intre în joc, convergent.

Or, dl Buzura a fost în situația ingrată de a convinge diaspora că nu e nici securist și nici agent al noului regim, ci reprezentant al unei idei superioare politic. Fiindcă autorul *Vocilor nopții* nu e un apolitic, ci autorul unei idei politice cu bătaie lungă. Nu întîmplător el a strîns la Fundație personalități printre care s-a numărat și fostul nostru ambasador în Statele Unite, Mihai Botez, înainte ca acesta să fi devenit ambasador. Nu întîmplător, el s-a ferit ca de dracul de extremismul politic și de politicienii-scriitori care aveau legături notorii cu regimul ceaușist.

Nu cred că exagerez, dar dacă azi clauza națiunii celei mai favorizate și o certă simpatie a Statelor Unite se îndreaptă spre țara noastră, un merit fundamental are unul dintre membrii fondatori ai *Dilemei*, răposatul Mihai Botez. Fără a fi fost diplomat de carieră, el a deschis uși importante pentru România, cu umorul și cu logica sa care nu s-au împiedicat de accidentele politice din România.

Mi se pare de neacceptat ca omul care l-a rugat pe Andrei Pleșu să facă o revistă la Fundația Culturală Română, cum o vrea el, dar să îi pună laolaltă pe românii care nu se mulțumesc să gîndească de azi pe mîine, să nu fie citat și, mai ales, privit ca un artizan al politicii superioare a României. E adevărat că dl Buzura n-a stat de vorbă cu politicieni în Statele Unite, cînd a fost acolo, dar el a făcut lobby printre români în favoarea României normale. Adică a României de poimîine, care nu trebuie să fie o țară secătuită și izolată, ci o țară puternică și realmente democratizată. Dl Buzura se află acum în situația ingrată de a fi sîcîit de politicieni de doi bani de acasă și contestat de unii dintre compatrioții noștri din străinătate. Speranțele mele mă fac să merg pe mîna dlui Buzura, chiar dacă, azi, d-sa pare mai cîrînd un funcționar iritat decît ceea ce ar trebui să fie, o personalitate incontestabilă.

Cristian Teodorescu

ce cu limuzina, că alții cerșesc. Atunci, se îngrașă de satisfacție. Acum, însă, e în panică. Vin alegerile." ♦ În același ziar, pe ultima pagină: *Prefectul de Dâmbovița, Marin Antonescu, și-a dat demisia*. După părerea autoarei rela-tării "Principalul motiv nu este, Doamne ferește, recunoașterea vinilor sale dezvăluite din belșug de presă, mai multe luni în șir, în 1995, ci preocuparea sa sinceră patriotică (doar pentru pedeseriști patria e partidul) că gestul său va ajuta la cosmetizarea obrazului decrepit al partidului de guvernămînt." Totuși, în ceea ce privește marea operațiune de cosmetizare începută de PDSR - aflăm tot din *România liberă*, -șeful comisiei desemnate să facă ordine și să curețe partidul de corupți și-a început opera printr-un concediu la mare. ♦ *Cimpanzeul Jimmy s-a pozat cu Bebe Ivanovici* anunță *ZIUA* deasupra următoarei explicații: "Un pedeserist de marcă, deputatul Bebe Ivanovici, și-a permis săptămîna trecută o scurtă vacanță, după ce a luat vacanță și de la facultate. Bebe a ales stațiunea Olimp. El a putut fi observat într-unul din golfurile stațiunii, bălăcindu-se în

apa pînă la genunchi ori fotografiindu-se cu Jimmy Artistu', un cimpanzeu speriat de cei doi-trei băieți cu ochelari fumurii care îl însoțesc peste tot pe deputatul Bebe." ♦ Într-un editorial consacrat anunțului făcut de dl Adrian Năstase că va da în judecată ziarele care nu vor izbuti să probeze învinuirile pe care i le aduc, dl Ion Cristoiu scrie: "Să ne pregătim de luptă", adică mai pe larg: "Inițiativa lui Adrian Năstase de a pune ziarele să opteze între retragerea acuzațiilor de corupție și continuarea bătăliei împotriva sa e un moment decisiv în acest război între presă și putere. Să lăsăm de o parte țipetele false, strigătele de alarmă inutile și să ne pregătim de bătălie cu Adrian Năstase. Domnia sa a aruncat mînușa. E rîndul nostru să o ridicăm." Teoretic, așa ar trebui, dar, cum spune tot dl Ion Cristoiu, ca să se apere, un jurnalist are nevoie de avocați, adică și de bani pentru onorarii. Or, la ora asta, cîți gazetari dispun de atîția bani pentru a face față unor procese de lungă durată? Așa că s-ar putea ca această luptă să fie de la bun început inegală.

Cronicar

Tipar: **grupul dragoprint**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție - 800 lei